

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 11 студзеня 1985 г. № 2 (3256) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

У нумары:

*І ва ўспрыняцці
крытыкі...*

ПАЛЕМІЧНЫ АРТЫКУЛ
Яўгена ЛЕЦКІ.

●
Васіль ХОМЧАНКА.

Лазутчык.

ЗАПІСКІ ВАЕННАГА
ЮРЫСТА.

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Сяргея ГРАХОУСНАГА,
Галіны НАРЖАНЕЎСКОЙ,
Навума ГАЛЬПЯРОВІЧА.

●
*Бывае і ў музыцы
вакуум.*

НАТАТКІ З «КРУГЛАГА
СТАЛА».

Зімовы дзень крышталны і марозны,
І ў лесе і над лесам — цішыня.

Сляды на снезе — белыя барозны.
Святло бяроз і снегу чысціня.

Фотааэцюд А. БАЙДАК.

СУМЕСНАЯ САВЕЦКА-АМЕРЫКАНСКАЯ ЗАЯВА

У адпаведнасці з раней дасягнутай дагаворанасцю 7—8 студзеня 1985 г. у Жэневе адбылася сустрэча паміж членам Палітбюро ЦК КПСС, першым намеснікам Старшыні Савета Міністраў СССР, міністрам замежных спраў СССР А. А. Грамыкам і дзяржаўным сакратаром ЗША Дж. П. Шульцам.

У ходзе сустрэчы было разгледжана пытанне аб прадмеце і мэтах маючых адбыцца савецка-амерыканскіх перагавораў па ядзерных і касмічных узбраеннях.

Бакі згодны ў тым, што прадметам перагавораў будзе комплекс пытанняў, якія датычаць касмічных і ядзерных узбраенняў — стратэгічных і сярэдняй далёкасці, — прычым усе гэтыя пытанні будуць разглядацца і вырашацца ва ўзаемасувязі.

Мэтамі перагавораў будзе выпрацоўка эфектыўных дагаворанасцей, накіраваных на прадукцыйнае гонкі узбраенняў у космасе і яе спыненне на Зямлі, на абмежаванне і скарачэнне ядзерных узбраенняў, на ўмацаванне стратэгічнай стабільнасці. Перагаворы будуць весціся адной дэлегацыяй з кожнага боку, падзеленай на тры групы.

У канчатковым выніку, на думку бакоў, маючыя адбыцца перагаворы, як і наогул намаганні ў галіне абмежавання і скарачэння узбраенняў, павінны прывесці да ліквідацыі ядзернай зброі поўнасцю і ўсюды.

Дата пачатку перагавораў і месца іх правядзення будуць узгоднены па дыпламатычных каналах на працягу месяца.

ВЫСОКІ ДАВЕР

У рэспубліцы працягваецца вылучэнне кандыдатаў у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР і мясцовыя Саветы народных дэпутатаў.

Калектыву аўтабазы Міністэр-

ства сувязі БССР назваў кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета рэспублікі па Ізмайлаўскай выбарчай акрузе Мінска народнага пісьменніка Беларусі Кандрата Кандратавіча Крапіву (Атраховіча).

КАНФЕРЭНЦЫЯ ЧЫТАЧОЎ

«...Народ, здаўна нам родны» — пад такой назвай адбылася канферэнцыя чытачоў у Мінскай Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы па аднайменнай кнізе С. Букчына. Кандыдат філалагічных навук А. Мальдзіс расказаў аб вытоках і традыцыях руска-беларускіх літаратурных сувязей, аб укладзе С. Букчына ў працоўную гэтай праблемы.

Дырэктар бібліятэкі А. Костылева, кандыдат філалагічных навук В. Чэрнікова, чытачы С. Жагора, І. Ладыгін, Г. Уласаў і іншыя падзяліліся думкамі аб працы кніжкі, адзначышы, што аўтар упер-

шыню ўстанавіў шмат невядомых фактаў з гісторыі літаратуры, расказаўшы пра беларускіх карэспандэнтаў Л. М. Талстога і А. П. Чэхава.

Цэлла сустрэты прысутнымі, выступіў С. Букчын, які гаварыў аб сваёй пошукавай рабоце, падзяліўся планами.

Артыст Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя А. М. Горькага У. Шалестаў прачытаў урывак з нарыса пра Гоголя, які ўвайшоў у кнігу.

На выстаўцы былі прадстаўлены кнігі С. Букчына, выдадзеныя на рускай і польскай мовах.

С. БЕРЫНА.

АБМЕРКАВАЛІ ПІСЬМЕННІКІ

Адбыўся сход пісьменнікаў Віцебшчыны, на якім абмеркаваны наступныя пытанні: аб ходзе выканання пастановаў папярэдняга сходу «Чэрвеньскі (1983 г.) Пленум ЦК КПСС і задачы абласной пісьменніцкай арганізацыі па ажыццэўленні яго рашэнняў», задачы абласной пісьменніцкай арганізацыі, якія вынікаюць з прамовы Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР К. У. Чарненкі на юбілейным пленуме

праўлення Саюза пісьменнікаў СССР.

З дакладам на сходзе выступіў сакратар аддзялення СП БССР А. Салтук.

У абмеркаванні прынялі ўдзел Д. Сімановіч, У. Папковіч, П. Ламан, А. Жыгуноў, Б. Белжэнка і інструктар абласнога камітэта КПБ В. Бруева.

Прынята пастанова, накіраваная на актывізацыю дзейнасці пісьменніцкай арганізацыі, яе ўдзелу ў грамадскім жыцці.

А. АЛЕФІРЭНКА.

РАЯЦА РАБОТНІКІ БІБЛІЯТЭК

У сакавіку 1984 года Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР зацвердзіў «Палажэнне аб бібліятэчнай справе ў СССР». Пытанню рэалізацыі гэтага дакумента быў прысвечаны рэспубліканскі семінар бібліятэчных работнікаў усіх сістэм і ведамстваў, арганізаваны Міністэрствам культуры БССР і Дзяржаўнай бібліятэкай імя У. І. Леніна.

З дакладам «Палажэнне аб бібліятэчнай справе ў СССР» і задачы ўдасканалення работы бібліятэкі рэспублікі выступіла начальнік бібліятэчнай інспекцыі Міністэрства культуры БССР Т. Папова. «Задачы ўзмацнення контрпрапаганды ў масавых бібліятэках ва ўмовах абвастрэння ідэалагічнай ба-

рацьбы» — такая тэма выступлення намесніка дырэктара Дзяржбібліятэкі БССР імя У. І. Леніна, кандыдата філасофскіх навук К. Санько.

Пра асноўныя накірункі дзейнасці бібліятэкі ў святле рэфармы агульнаадукацыйнай і прафесійнай школы расказалі дырэктары бібліятэк — БДУ імя У. І. Леніна І. Арэхаўская, навукова-педагагічнай І. Прылішч, інспектар Дзяржкамтэта БССР па прафтахдукацыі В. Лябецкі.

У рабоце семінара прыняў удзел намеснік міністра культуры БССР У. А. Глеп.

Прапагандысты кнігі сустраляліся з пісьменнікамі А. Адамовічам.

М. РОЗУМ.

ПАСЯДЖЭННЕ СЕКЦЫ

Пра вярнасць пісьменніка праўдзе жыцця і сацыялістычным ідэалам, пра склад мыслення героя, яго адносіны да рэчаіснасці, пра ўсё тое, што робіць чалавек асобай, гаварылася на чарговым пасяджэнні секцыі крытыкі і літаратуразнаўства Саюза пісьменнікаў Беларусі. З дакладам «Канцэпцыя чалавек у сучаснай беларускай літаратуры» выступіў дотнар філалагічных навук П. Дзюбайла.

Сваімі разважанымі падзяліліся У. Конан, С. Андранюк, М. Грынчын, Л. Арабей, Д. Бугаёў.

На пасяджэнні разгледжаны план работы секцыі на 1985 год, вылучаны творы на атрыманне Літаратурнай прэміі імя Івана Мележа, абмеркавана творчасць маладога крытыка С. Марчанка — пра яе літаратурна-крытычную працу гаварылі М. Барсток, В. Палтаран, А. Мальдзіс і Д. Бугаёў.

НАСУСТРАЧ ВЫБАРАМ

У гарадах і сёлах рэспублікі пачаўся паказ фільмаў, якія адлюстроўваюць поспехі савецкага народа ў будаўніцтве навуністычнага грамадства, расказваюць аб значэнні Савету як органаў дзяржаўнай улады.

З цікавасцю глядзіцца новая каляровая хранікальна-дакументальная стужка «Воля народа».

Масква, 2 сакавіка 1984 года. У гэты знамянальны дзень у Крамлёўскім Палацы з'езду адбылася сустрэча выбаршчыкаў Куйбышаўскай выбарчай акругі сталіцы з Генеральным сакратаром Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза К. У. Чарненкам.

Як канкрэтную праграму дзейнасці ўспрынялі ўсе савецкія людзі выступленне кіраўніка партыі. Яно атрымала аднадушнае адobrэнне, якое зноў прадэманстравала маналітнае адзінства партыі і народа.

У кінатэатрах і клубах паказваецца таксама новая навукова-папулярная карціна «Мы бы-

лі шчаслівыя». Гэта яркае і хваляючае кінаапаўдданне аб жыцці і дзейнасці Мікалая Ільіча Падвойскага, слаўнага бальшавіка, саратніка У. І. Леніна, у дні Кастрычніка старшыні Петраградскага Ваенна-рэвалюцыйнага камітэта, аднаго з кіраўнікоў паўстання і ўз'яцця Зімягга.

Падростаючаму пакаленню — тым, хто адкрывае для сябе старонкі біяграфій выдатных людзей, што сталі ля вытокаў стварэння Камуністычнай партыі, ля вытокаў рэвалюцыі, прысвечана стужка «Крыжанаўскі». У фільме адлюстраваны асноўныя вехі біяграфіі саратніка У. І. Леніна: пачатак рэвалюцыйнай дзейнасці, ссылак, работа па арганізацыі іскраўскага цэнтру ў Расіі, стварэнне плана ГАЗПРО.

На экраны зноў выпушчаны мастацкія фільмы «Зары насустрач», «Камуніст», «Ленін у Кастрычніку», «Ленін у 1918 годзе», «Сэрца Расіі», «Дэпутат

Балтыкі», «Член урада», «Янка Сяўрдоў», «Светлы шлях», беларускія кінакарціны «Крушэнне імперыі», «Масква — Генуя», «Рудабельская рэспубліка», «Хлеб пахне парохам» і іншыя.

Шмат цікавага расказваюць глядачам хранікальна-дакументальныя і навукова-папулярныя фільмы «На чале дзяржавы Саветаў», «Вярхоўны Савет СССР», «Усеаюны стараста», «Па заповятах Леніна», «3 партыйны ўзвесь народ», «Мы — Савецкі Саюз», «Пад сцягам Леніна, па шляху Кастрычніка», «Саюз раўнапраўных», «Пачуццё сямі адзінай», «Шырокая краіна мая родная», «Для цябе, чалавек» і многія іншыя.

Беларускія кінадакументальныя паказваюць стужкі «Браты Бонч-Бруевічы», «Выкаваны ў агні», «Балада пра мужнасць і любоў», «Цару ўезд забаронены», «Зямля мал — лёс мой», «Мы з Мікалаеўшчыны», «Слова аб партбілеце» і іншыя.

Р. КАРПІКІ.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Пры рэспубліканскім Доме мастацтваў, як мы паведамілі, пачаў працаваць клуб сяброў оперы — спевааблывы ўніверсітэт музычна-тэатральнага мастацтва. У бліжэйшых планах клуба — сустрэчы з кампазітарамі С. Картэсам і Д. Смольскім (на сцэне Дома мастацтваў будуць паказаны ўрывкі з яшчэ не пастаўленых опер «Матухна Куран» і «Францыск Снарыйна»), расказ прафесара Г. Барышава пра музычную культуру Беларусі ў XVIII стагоддзі, канцэрт салістаў ДАТВА БССР М. Мурадыя, А. Дзівкоўскага і М. Рысава — лаўрэатаў Усеаюзнага конкурсу ваналістаў імя Глінкі 1984 года, творчыя вечары заслужанага артыста БССР В. Скорбагатава, заслужанага артыста РСФСР М. Маісеенкі, салістаў Н. Касценкі, Н. Рудневай і іншых.

На здымку: пасяджэнне клуба, прысвечанае сустрэчы з пастаноўшчыкамі і ўдзельнікамі спектакля «Вайна і мір» — бліжэйшай прэм'еры тэатра. Злева направа: канцэртмайстар Н. Салдаценкава, народны артыст

БССР Я. Пятроў (Кутузаў), заслужаная артыстка рэспублікі Н. Казлова (Наташа), рэжысёр-пастаноўшчык народны артыст БССР С. Штэйн, заслужаны ар-

тыст БССР В. Скорбагатаў (няня Андрэй), Н. Руднева (Элен).

С. КЛІМКОВІЧ.
Фота А. ВАЙНШТЭЙНА.

«Раніца», «Ліпеньскія навальніцы», «Парасткі» — гэтыя зборнікі вершаў Вольгі Іпатавай ласкава засведчылі, што аўтар іх — чалавек, чуйны да слова, умее дакладна перадаць праз думкі і пачуцці лірычнай гераіні тое, чым жывуць нашы сучасніцы. А яшчэ пазізія В. Іпатавай мілагучная ў сваёй аснове, многія творы маюць фальклорную аснову. Пра гэта і гаварылася ў час чарговай «Пазычнай пятніцы», якая праходзіла ў Доме літаратара на мінулым тыдні.

Пра творчасць В. Іпатавай і, у прыватнасці, пра творчасць пазычнай гаварылі вядучы А. Лойка, Р. Барадулін, І. Чыгрынаў, перакладчык П. Стэфановіч прачытаў некалькі яе вершаў па-польску.

Прышлі на «пятніцу» і маладыя беларускія кампазітары Л. Ісупава і А. Чыркун. Іх таксама глыбока ўсхвалявала творчасць пазэты і некаторыя яе вершы яны паклалі на музыку. З хваляваннем слухалі прысутныя песні ў аўтарскім выкананні.

Выступалі і анцёры мінскага тэатраў, далучаючы прысутных да пазычнага слова В. Іпатавай. А потым свае творы чытала сама «віноўніца» ўрачыстаці — гучалі вершы аб любові да бацькоўскай зямлі, наханні, сяброўстве.

На здымку: выступае Вольга Іпатава.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

НАШЫ ГОСЦІ

Час гастролляў — час летні. Гэтую ўвогуле правільную, думку абвергнуў калектыв Адэскага дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі. Свае гастролі ў Мінску ён пачаў на сцэне акруговага Дома афіцэраў у першы ж дзень новага года, тым самым прынесшы асаблівы падарунак аматарам тэатральнага мастацтва сталіцы і гасцям горада-героя.

Што такое «тэатральная марка» адэсітаў, шматлікія глядачы добра пераналізілі ў час летніх гастролляў Адэскага ордэна «Знан Пашаны» ўкраінскага музычна-драматычнага тэатра імя Кастрычніцкай рэвалюцыі, які на працягу месяца паказаў нямала сваіх лепшых работ. Хоць выступленні тэатра музычнай камедыі абмежаваны ў часе — гастролі заканчва-

юцца сёння, ды і рэпертуар пазначаны толькі трыма спектаклямі — два для дарослых і адзін для дзяцей, тым не менш тыя, хто наведваў у гэтыя дні акруговы Дом афіцэраў, пераналізілі, што калектыву, які прыхаў у Мінск, цікавы і самабытны. Адрыўся тэатр у 1946 годзе ў Львове, а з 1954 года свой лёс назаўсёды звязваў з Адэсай. Была паказана нямала спектакляў, якія засведчылі аб творчых магчымасцях калектыву. У час пераходных гастролляў былі паказаны «Позняя сернада» В. Ільіна, лібрэта якой пазт Ю. Рыбчынска стварыў па п'есе А. Арбузава «У гэтым мілым старым доме» і «Дона Люцыя», створаная кампазітарам А. Фельцманам, драматургам Ю. Хмяльніцкім і пазтам Р. Раждзественскім.

Дзеці паглядзелі музычную казку А. Спадавенія «Срэбны чарапачка» па матывах казкі Ш. Перо.

У гастроллях прынялі ўдзел такія вядомыя выканаўцы, як народны артыст СССР М. Вадзьяны, народны артыст УССР Л. Сагосава, М. Дзёміна, а таксама іншыя анцёры.

С. ЛУК'ЯНАУ.

ПРЭМ'ЕРЫ

Беларускі дзяржаўны ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы парадаваў юных глядачоў сваёй чарговай работай — спектаклем па казцы А. Вольскага «Тры Іваны — тры браты...». Пастаноўна Г. Уладзімірскай, мастак А. Шкаева, кампазітар Э. Зарычкі.

Ролі выконваюць У. Кін-Камінскі, А. Гарцуеў, Я. Нікіцін, З. Белавосцін і іншыя.

На здымку: сцэна са спектакля.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

ЛАЎРЭАТЫ «МАЛАДОСЦІ»

Падведзены вынікі 1984 года ў часопісе «Малодасць». Лаўрэатамі штогодніх прэміяў часопіса сталі: І. Клімянкоў — за апаўдданне «Сеанс гіпнозу» (№ 11), В. Шніп — за нізку вершаў (№ 11), А. Кабановіч і М. Мятліцкі — за артыкул-дыялог «Якая песня ў лебедзя» (№ 9), В. Ткачоў — за нарысы «Жывец-крыніца светлая» (№ 3) і «Наштан ля прахадной» (№ 12), А. Карповіч — за мастацкае афармленне часопіса (№№ 8, 10, 11, 12).

Л. КЛІЧАЎСКІ.

ПЕСНІ УКРАЇНЫ

Далёка за межы Украіны разнеслася слава пра народную харавую капэлу «Дружба» Палады культуры і тэхнікі Харнаўскага трактарнага заводу. Чулі аб ёй і аматары мастацкай самадзейнасці аб'яднання «Мінскі трактарны завод імя У. І. Леніна». А слухачы не даводзілася. І вось такі дзень настаў — госці з Украіны выступілі ў цэхах заводу, на рабніным тэматычным вечары «Улада Савецкая — улада народная».

Пранікнёна ў выкананні «Дружба» прагучалі украінскія і беларускія народныя песні, творы Чайкоўскага, Свірыдава, Леантовіча і іншых. Цяпер мінскія трактаразаводцы рыхтуюцца да паездкі ў Харнаў, дзе выступяць з новай праграмай, прысвечанай 40-гадзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

У. БЕРАЗОУСКІ.

ТВОРЫ

ЯПОНСКИХ МАЙСТРОУ

У Дзяржаўным мастацкім музеі БССР часта арганізуюцца выстаўкі твораў, узятых з запаснікаў. Не так даўно аматары мастацтва змоглі пазнаёміцца з творамі выдатных майстроў другой паловы XIX стагоддзя — І. Рэліна і В. Паленава, а таксама К. Макоўскага і І. Гінзбурга, які, дарэчы, наш зямляк, нарадзіўся ў Гродне. Разам з гэтай выстаўкай была адкрыта і экспазіцыя «Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва Японіі», што па-ранейшаму дэманструецца.

З асаблівай цікавасцю знаёмяцца наведвальнікі з японскімі цацкамі, якія вынананы з пап'е-машэ, гліны, дрэва.

Прадстаўлены таксама вырабы з фарфору, пляценне з марской травы, бамбука, кераміка.

В. РУСАН.

ПРЭМІІ ЧАСОПІСА «НЕМАН»

Штогод рэдакцыйная калегія «Немана» адзначае літаратурныя прэміі лепшых твораў у прозе, паэзіі, публіцыстыцы і крытыцы, апублікаваных у часопісе. Лаўрэатамі 1984 года сталі трынаццаць аўтараў, сем з якіх упершыню выступілі ў «Немане».

Прэміі прысуджаны: М. Клебановічу — за аповяданні «Жонка старшыні», «Жаночае святка», «Вясёлы шафёр» (№ 8); аўтарам навукова-фантастычных аповяданняў Я. Доўдзі («Эфент прысутнасці»), Ю. Брайдару і М. Чадовічу («Небяспечнае лікарства»), Б. Зяленскаму («Адзлы адпалтаці»), Н. Новаша («Непрачытаны сшытан. Запіскі псіхіятра»), У. Цвяткову («Другое лета») (№ 11); Э. Ялугіну — за нарыс пра народнага пісьменніка Беларусі В. Быкава «Пайсці і вярнуцца» (№ 6); У. Паўлава — за цыкл вершаў «У родным краі» (№ 7); В. Нісялёву — за навукова-публіцыстычны артыкул аб праблемах Палесся «Край клопату нашага» (№ 5, 6); Т. Чабан — за літаратурна-крытычны артыкул пра сучасную паэзію «Традыцыя абавязвае» (№ 3).

ЛАЎРЭАТЫ «ОГОНЬКА»

У чарговы раз прысуджаны прэміі штотыднёвага грамадска-палітычнага і літаратурна-мастацкага часопіса «Огонек». Сярод іншых адзначаны і беларускія аўтары. Гэта — народны паэт Беларусі Максім Танк, намандуючы Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай арміяй Я. Іваноўскі і журналіст В. Жун. П. САЛДАЦЕНКА.

«ЮНЫ ЛІТАРАТАР»: КРОКІ ПЕРШЫЯ

да эстэтычнага задавальнення сваіх густаў і схільнасцей. І вельмі важна, каб ужо на пачатку жыццёвай дарогі ён меў выразны арывенціры ў гэтай любові, мог развіць свае творчыя задаткі, талент. Інакш кажучы, выхаванне прыгожым — гэта найперш выхаванне сло-

Школа будзе мець два аддзяленні — вочнае і завочнае. Навочным паглыбляць свае веды ў літаратуры школьнікі горадагероя Мінска, слухачамі завочнага стануць тыя, хто жыве за межамі беларускай сталіцы. Праўда, як паказалі першыя заняткі, цікавасць да школы

Юных слухачоў вітае народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў.

вам, літаратурай.

Маючы гэта на ўвазе, Міністэрства асветы БССР, ЦК ЛКСМБ, Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР і Саюз пісьменнікаў БССР вырашылі стварыць спецыяльную школу «Юны літаратар», якая б дала магчымасць найбольш адораным хлопчыкам і дзяўчынкам, вучням старэйшых класаў паглыбіць свае веды ў літаратуры, выйсці за межы вучэбных праграм, сустрэцца з любімымі пісьменнікамі, паслухаць аб сваіх першых спробах пра аўтарытэтную думку вопытных крытыкаў і літаратуразнаўцаў. А галоўнае — яшчэ больш палюбіць літаратуру.

Пэўным правобразам школы «Юны літаратар» бадай, можна назваць колішнюю літаратурную арганізацыю «Маладосць» з яе шматлікімі філіямі, члены якой далёка не ўсе сталі пісьменнікамі, але ўсе праз жыццё пранеслі любоў да літаратуры.

настолькі вялікая, што некаторыя вучні разам са сваімі выкладчыкамі прыехалі ў Мінск з абласцей. Магчыма, у далейшым будуць прыняты пэўныя меры, каб часцей практыкаваць падобныя прыезды.

Уся работа ў школе праводзіцца на грамадскіх пачатках. І асноўную, так сказаць, рабочую нагрузку бяруць на сябе маладыя, ініцыятыўныя супрацоўнікі Інстытута літаратуры. Намеснікам дырэктара школы з'яўляецца даследчык старажытнабеларускай літаратуры У. Кароткі. У рабочы савет увайшлі таксама Т. Грамадчанка, В. Козіч, Г. Дубянецкая, В. Жыбуль, Л. Казыра...

Створаны грамадскі савет на чале з яго старшынёй, першым сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР Н. Гілевічам. Большасць членаў савета прышлі на ўрачысты сход, і Я. Леўка з задавальненнем прадставіў іх юным літаратарам. Гэта — загадчык кафедры радыё і тэлебачання факультэта журналістыкі Бела-

рускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна Я. Радкевіч, народны пісьменнік Беларусі В. Быкаў, дырэктар Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы В. Каваленка, загадчык кафедры літаратуры Мінскага дзяржаўнага інстытута культуры М. Грынчык, галоўны рэдактар штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» А. Жук, намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Маладосць» Г. Далідовіч, дырэктар Інстытута педагогікі Міністэрства асветы БССР М. Лазарук, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» М. Дубянецкі, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Б. Сачанка, загадчык навукова-метадычнага аддзела Міністэрства асветы БССР К. Краўцова, драматург А. Дудараў, літкансультант Саюза пісьменнікаў рэспублікі У. Юрэвіч, дырэктар выдавецтва «Юнацтва» В. Лукаша, крытык У. Рагуля, мовазнавец П. Салоўскі...

Да слухачоў школы з прывітаным словам звярнуўся Н. Гілевіч. У наш час, сказаў ён, нехта абавязкова павінен думаць пра душу чалавека, пра выхаванне чалавечнасці ў чалавеку. А гэтыя адказныя і высакародныя задачы, як вядома, заўсёды выконвала літаратура, мастацтва ў шырокім сэнсе. Таму так важна падтрымаць усіх, у каго ёсць творчыя задаткі, каб гэтую любоў паглыбіць. Саюз пісьменнікаў рэспублікі, працягваючы Н. Гілевіч, выхаванню маладых талентаў заўсёды надаваў і надае вялікую ўвагу. У прыватнасці, традыцыйнымі сталі штогоднія семінары, якія праводзяцца ў Каралішчавічах. Школа «Юны літаратар», без-

кожнаму, паспрыяюць ім стаць людзьмі сапраўды культурнымі, дазваляць яшчэ лепш пасябраваць з кнігай.

В. Быкаў сваё пажаданне слухачам сфармуляваў так: «Чытайце, чытайце і чытайце!» Прызнаны майстра слова скіраваў увагу на асноўныя моманты, без якіх не можа прыйсці поспех да тых, хто хоча паспрабаваць свае сілы ў літаратурнай творчасці. Для гэтага неабходна вялікае жаданне, якое б спадарожнічала чалавеку ўсё жыццё, працаздольнасць, якая дазволіць пераадолець любыя цяжкасці. А перад усім трэба мець задаткі таленту і, зразумела, па-сапраўдыму любіць кнігу.

На ўрачыстым сходзе выступілі таксама В. Каваленка і М. Лазарук.

Пасля адбылася шчырая, зацікаўленая гаворка юных літаратараў з вядомым беларускім крытыкам і літаратуразнаўцам У. Юрэвічам, а потым у мінскай сярэдняй школе № 10 праходзілі заняткі ў групах. У сераду ж слухачы школы прынялі ўдзел у вечары маладой паэзіі ў Доме літаратара (вёў яго сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі В. Зуёнак), прачыталі свае першыя творы, праслухалі аўтараў, для якіх шлях у літаратуру пачаўся нядаўна.

Мяркуюцца, што заняткі будуць праходзіць раз-два ў месяц. У планах — і сустрэчы з вядомымі пісьменнікамі (народны пісьменнік Беларусі Я. Брыль на гэта ўжо даў згоду), і наведванне сталічных музеяў — адна з першых экскурсій чакаецца ў Музей старажытнай беларускай культуры, і правядзенне спецыяльных заняткаў, прысвечаных творчасці вядомых савецкіх пісьменнікаў

Перад пачаткам дарогі ў літаратуру.

моўна, ад іх адрозніваецца. Тут іншы падыход. Адно відавочна — усё таленавітае, а большасць слухачоў творчымі задаткамі валодае, будзе падтрымлівацца.

Звяртаючыся да школьнікаў, ён падкрэсліў, што іх у школу прывяло пачуццё любові да слова, літаратуры. Не ўсе стануць у будучым літаратарамі, але заняткі пойдучы на карысць

М. Шолахава і А. Твардоўскага, 80-годдзе і 75-годдзе з дня нараджэння якіх спаўняецца неўзабаве.

Школа «Юны літаратар» робіць свае першыя крокі. Якімі будуць наступныя — залежыць і ад тых, хто стаў ініцыятарам яе стварэння, і ад усіх пісьменнікаў.

А. ВІШНЕУСКІ.
Фота Ул. КРУКА.

ЧАСОПІСЫ У СТУДЗЕНІ «ПОЛЫМЯ»

Друкуюцца вершы Р. Барадуліна і В. Ракава, аповяданні М. Луканіна, пачатак рамана А. Марціновіча «Груша на Голым полі».

«Вендэта па-амерыканску» — памфлет С. Паўлава.

А. Уліцкінак выступае з нарысам «Дарыце сонечнае святло».

Да 40-годдзя Вялікай Перамогі прымеркавана публікацыя артыкула М. Бандаранкі «Сіла братэрства» і нататан В. Трыхманенкі «З салдацкіх дарог».

Р. Смольскі ў артыкуле «Улада памяці» расказвае пра лепшыя работы народнага тэатраў рэспублікі.

«Наш агульны надзённы клопат» — роздум Э. Гурэвіч аб стане сучаснай бе-

ларускай крытыкі дзіцячай літаратуры. Змешчаны рэцэнзіі У. Гнілавава, А. Рагулі, Я. Паўлава.

Ёсць падборка «Наш наляндар».

«МАЛАДОСЦЬ»

Публікуюцца вершы Р. Барадуліна, М. Маляўкі, Л. Пранчана, Г. Івановай.

Проза прадстаўлена аповяданні Л. Паўлікавай і аповесцю А. Жука «Чорны павой».

Пра справы камсамольцаў Магілёўшчыны расказвае ў артыкуле «Крыніцы грамадзянскасці» А. Глаз.

«Ля вечнага агню» — нарыс В. Ягоравай.

«Разам з партыяй, разам з народам» — нататкі А. Маціо і С. Кабяка пра барацьбу моладзі былой Заходняй Беларусі.

М. Купава разважае пра творчасць заўчасна памёршай мастачкі Л. Палыковай — «Водгулле песні няспетай».

«Памяць» — успаміны Т. Цулунідзе пра А. Пальчэўскага.

У артыкуле «Голасам народа» Г. Шупенька выказвае думкі пра рамана І. Пташнінава «Алімпіяда».

«БЕЛАРУСЬ»

Першы ў сьветлім годзе нумар часопіса тэматычны. «Савецкі лад жыцця» — такой тэмай аб'яднаны ўсе матэрыялы, якія змешчаны ў ім.

Да чытача звяртаецца галоўны рэдактар часопіса А. Шабалін. Думкамі пра дасягненні савецкіх людзей у справе пабудовы камуністычнага грамадства, актыўнасць іх жыццёвай і грамадзянскай пазіцыі дзеліцца пісьменнікі І. Шамкінін, І. Чыгрынаў, І. Новінаў, М. Мацуюскі, балетмайстар В. Елізар'еў, мастак Г. Паллаўскі, ветэран вайны і працы В. Клячкова, інжынер-канструктар Я. Бяляўскі і іншыя.

Пра кавалі-штампоўшчыка Мінскага аўтамабільнага заводу, Героя Сацыялістычнай Працы Я. Шуляка расказваецца ў фотанарысе В. Жука «Каваль свайго шчасця».

Паэзія і проза прадстаўлены творами М. Танна, А. Вялюгіна, П. Макаля, У. Марука, С. Законнікава, Ю. Свіркі, Я. Янішчы, Л. Галубовіча, Н. Маеўскай.

Пад рубрыкай «Майстры беларускай культуры» прапануюцца штрыхі да творчага партрэта А. Бембелы «Сведка. Удэльскі». Стваральнікі, напісаныя Б. Крэпакам.

Н. Гілевіч расказвае пра выхад пер-

шых 28 з 40 тамоў бібліятэкі «Беларуская народная творчасць», І. Калюта і В. Ганчарэнка (фота) вядучы рэпартаж з навуковых лабараторый АН БССР.

«НЕМАН»

Нумар адкрываецца падборкай вершаў Б. Спрычана «Доўгае раха». Паэзія прадстаўлена таксама творами М. Пранковіча (пер. П. Кошалы).

Змешчаны пачатак аповесці В. Хомчанкі «Пры апананні — затрымаць» (пер. Г. Астроўскай) і аповесці А. Каштанова «Пётр і Ліза».

У раздзеле «Публіцыстыка і нарысы» прапануюцца запіскі В. Алешкі «Зямля вучыць».

«...і — людзям перадаць!» — расказ Э. Каспяровіча пра вядомага савецкага ўрача Т. Бірыч.

Пра свайго мужа генерал-майра Міхаіла Цімафеевіча Раманава ўспамінае яго жонка М. Раманова — «Бывай і жывай, мой генерал!» (літаратурны запіс Н. Шаўчэнка).

Пра прозу Я. Брыля разважае В. Акудовіч — «Быць суб'яднакам».

Кнігі рэцензуюць У. Дзюба, В. Тарас, А. Хацкевіч, Ю. Багданаў, С. Раўштынаў.

Завяршае нумар «Хроніка «Немана»» В. ЛОГАУ.

Сяргей ГРАХОЎСКИ

Глобус памяці

З гадамі сыходзяцца ў фокус адзіны Паўднёвыя пальмы, палярныя льдзіны, І хмельная постаць далёкай каханай, І спеў салаўіны, і ў стэпе барханы, Бульвары Парыжа, і спелае жыта, Таежныя лыжы, і танец джыгіта, Юнацкае шчасце, і позняя скруха, І сонца ў зеніце, і свіст завірухі, Пралескі на ўзлессі, і горыч рабіны, І велічны гул дзіўнагорскай турбіны, Саянскія кручы, палескія рэкі, І плаўны арал над плацінай Нурэка. Аднолькава свецяць блакітныя зоры Над стрэхамі Глуска і вежай Віндзора. Я ўсё гэта чую, я ўсё гэта бачу, — Знайшоўшы аднойчы, ніколі не страчу, Бо з кожнай дарогі прывожу знаходкі — Нарыльск, і зацішныя бухты Находкі, Імёны, абліччы, то зрэзы пароды, То шторм акіяну — са мною заўсёды. Часамі мільгае іскрынкаю ў дыме Адвечная скарга: «Былі ж маладымі! Геды праляцелі і сталі не тымі». І горка сабе прызнавацца ў інтыме, Амаль што бязгрэшным, заўсёды прыстойным, А ўспомніш, — і нельга застацца спакойным: Да радасных я успамінаў прыкуты, Бо ведаю — ўрэшце праходзяць пакуты, Зацятых спрэчкі, пустыя дакоры, І толькі адвечна народнае гора Што ў сэрцы гарыць, як пад попелам прысак, На месцы сатлелых вачэй і калысак. Набыткі, і страты, і смерць, і радзіны З гадамі сыходзяцца ў фокус адзіны — Балючае памяці круціцца глобус, Набіты людзьмі, як вяхэрні аўтобус, Ім цесна, ім душна, часамі балюча... Мне ў цем'я ўпываецца вострае сучча, Дарогі запознены снег замятае, І толькі гарчача памяць святая Не збытае полюсы і паралелі, Хоць сэрца, і рукі, і вусны знямелі,

І ўсё, чым я жыў, адыходзіць са мною...
Пастойце!
Куранты чуваць за сцяною.
Вяртаюся... Дзень пачынаецца
Гімнам
Над светам трывожным, спякотным і
дымным,
І зноў ажываюць сузор'і і людзі.
Канца ім няма!
Канца ім не будзе!

Развітанне

Да ростаняў сына праводзіла маці.
Спыніліся ў полі яшчэ давідна,
І з гэтай хвіліны ў астуджанай хаце
Чакаць яго будзе адна і адна.
На сына глядзела, нібы на маленні,
І ледзь прашаптала замову замоў:
«Ты многае траціў, а страціш сумленне,
І торнюю сцэжку не знойдзеш дамоў».

Закляклай рукою дарогу хрысціла,
І выпіла горкае гора да дна:
Апошняга сына у свет адпусціла,
І з гэтай хвіліны да скону — адна.

Родны бераг

Зялёны, жоўты і чырвоны,
Аранжавы і залаты,
Нібы цыганскія фальбаны,
У танцы кружацца лісты,

Ляцяць над берагам і рэчкай
І падаюць на светлы плёс,
А ў плынь павольную, як свечкі,
Глядзяцца макаўкі бяроз.

За лесам — лес, за полем — поле,
Слупы, апоры і стагі, —
Куды ні пагляджу, да болю
Прастор з маленства дарогі

Маёй нятленнай Беларусі,
Дзе курганы і бальшакі...
Калі сайду ў нябыт,
вярнуся
На гэты бераг праз вякі.

Маладая зіма

Звіняць на застылай рабіне маністы,
Як гронкі на вецці вісяць снегіры,
І хмарка плыве з абадком залацістым
Над зарывам дымнай вяхэрняй зары.

З рабіны апошні лісток ападае
На першы, падсінены прыцемкам снег,
Павольна ў сутонні зіма маладая
Снягі пасцілае сабе на начлег,

Сузор'ямі ўсыпала чыстае поле,
Дарогі, прысады, платы і двары,
І толькі рабіны настывае голле
Палае праменьчыкам позняй зары.

Па полі імчыцца зіма маладая,
І след замятае іскрыстай пургой,
А месяц, нібыта звяночак Валдая,
Звініць і звініць пад блакітнай дугой.

Давер

Не верыць і спрацацца годзе, —
Ад недаверу ўся бяда,
А ў неспакойнага стагоддзя
Такая хістка хада.

Не толькі мы, а касманаўты
З касмічнай бачаць вышыні
У праўдзе колькі ёсць няпраўды,
І колькі праўды — у хлусні.

Хлусня даўно не знае меры,
Таму далёка так чуваць...

На праўдзе толькі і даверы
Зямлю магчыма ўратаваць.

Чужаземчкі

Скажы мне, дружа паважаны,
Адкуль (няйначай, з-за мяжы)
З'явіліся Анжэлы, Жаны
У вёсцы Новыя Гужы?

Яны ж грызучы з усімі семкі,
А, ідучы ў дзіцячы сад,
Мурзаценькія «чужаземкі»
Суседскіх не мінаюць град.

Скажы мне, дружа, дзе пачулі,
Адкуль імёны узялі
Малалісьменныя бабулі,
Што век насілі мазалі?

А мамы — Волькі і Антолі,
Сваіх шкадуючы дзяўчат,
Баяцца, каб на іх у полі
Не пырснуў дождж, не ўдарыў град,

І пестуюць яшчэ зялёных
Сваіх Анжэлачак яны,
Каб тыя нават па імёнах
Не нагадалі даўніны.

А на таках, у едкім пыле,
На фермах у світалыны час
Алены, Ганны і Марылі
Не спляч, шчыруючы за нас,

І не цураюцца нічога:
Капаюць бульбу, вершаць стог,
Бо едакоў у іх замнога,
І толькі хлеб — адзіны бог.

Праз паўстагоддзя

Іду. Не пазнаю нічога, —
Даўнейшых вуліц і дамоў.
Няўжо вось гэтая дарога
Мяне прыводзіла дамоў?

І я ж тут жыў. Мая калісьці
Стаяла хата пры шашы,
На вішнях шапацела лісце
І дакраналася душы.

Успамінаць былое годзе, —
Мінула ж толькі паўстагоддзя.

Не пазнаю, а ўспамінаю
Усё, што некалі было,
Ніводнай рыскі не мінаю, —
Маё і не маё сяло.

Мы з бацькам тут капалі студні,
Ваду крынічную пілі,
Былі часамі святам будні,
А святы буднямі былі:

Усё мяняецца ў прыродзе, —
Мінула ж толькі паўстагоддзя.

Дзе з пачарнелай аканіцай
Хаціна нашая была,
Стаіць чужая камяніца
У промнях мяккага святла,

І куст вяргіні дагарае,
Пасыпаны пясочкам двор.
За мною нехта назірае
З-за сініх аксамітных штор

Апрануты па новай модзе...
Мінула ж толькі паўстагоддзя.

Магнітафон у светлай залі
Іграе танга ці факстрот,
І мы ж тут з мамаю спявалі
І гаравалі з году ў год.

Зайшоў няпрошаным у госці.
«Сядайце, калі справа ёсць».
Відаць, шукаеце кагосьці?..»
Сваю шукаю... маладосць

І выпадкова, пры нагодзе,
Сюдзі зайшоў праз паўстагоддзя.

Мы з табой разышліся калісьці,
Выпадковы забыўшы начлег,
І за намі апалае лісце
Замятаў нечаканасці снег.

Адшумелі даўно крыгаходы,
Адгрымелі над намі грамы,
Але я спадзяваўся заўсёды,
Што сустрэнемся некалі мы.

Як далёкага шчасця падкову,
Бачыў я неаднойчы у сне
І цябе, і начлег выпадковы,
І на ростанях снег на сасне.

СТАРОНКІ ПАЛЫМЯНАГА ЖЫЦЦЯ

ДА 75-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ К. С. ЗАСЛОНАВА

У музеі К. С. Заслонава, што непадалёку ад чыгуначнага ваззала ў Оршы, ніколі не бывае блзлюдна. Ветэранаў і пасівельнікі сIRONЯМІ сюды прыводзіць памяць. Тых, хто стаіць на парозе жыцця, — удзячнасць нашчаднаў. Людзі прыходзяць, каб яшчэ раз паніліцца герою, перагарнуць старонкі яго картонкага, але танага яркага жыцця.
У пачатку агляду жонкі з экскурсантаў абавязкова спыніцца ў мемарыяльнай зале. Тут захоўваецца Указ аб прысваенні

К. С. Заслонава звання Героя Савецкага Саюза, мульты яго баявых узнагарод. У гэтай жа зале — конкурсныя работы беларускіх скульптураў, сярод якіх — бюст К. С. Заслонава, выкананы з дрэва. Аўтар бюста — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР С. Ванар. Адкрыты, валавы твар характарызуе Заслонава як сапраўднага барацьбіта, непахіснага ў сваёй веры. Менавіта такі чалавек мог пісаць у Народны камісарыят шляхоў зносін першага жніўня 1941 года: «Наша краіна ў

агні, жыццё патрабуе, каб кожны грамадзянін, у кім б'ецца сэрца патрыёта, хто дышае і хоча дыхаць здаровым савецкім паветрам, стаў бы на абарону нашай Радзімы». Копія пісьма экспануецца ў музеі.
У адной з залаў захоўваецца фотакопія пастаноўкі Смаленскага аб'ёму ВКП(б) ад 18 верасня 1941 года, у якой гаворыцца аб стварэнні дыверсійнага партызанскага атрада № 18, які ўзначаліў былі начальнік Аршанскага ланкаматыўнага дэпо станцыі Орша К. С. Заслонаў.

Для Канстанціна Сяргеевіча гэта быў толькі пачатак вялікай дарогі змагання.

Ёсць у экспазіцыі музея матэрыялы, якія расказваюць пра К. С. Заслонава як пра арганізатара аршанскага падполля. На сцяне — схема падполля. У горадзе і раёне дзейнічала больш 85 партыйна-патрыятычных груп. У экспазіцыі прадстаўлены фатаграфіі многіх падпольшчыкаў, а тансама «сродкі іх дыверсійнай дзейнасці — міны і вожыкі». У гэтай жа зале экспануецца фатаграфія хаты камсамольца В. Тамашэвіча, у якой у снежні 1941 года ва ўмовах падполля адбыўся сход моладзі, на якім прысутнічаў К. С. Заслонаў.

Хвалючы радні пісьма Канстанціна Сяргеевіча да жонкі і дачок, копія якога змешчана на стэндзе пад шклом, перагортваюць новую, партызанскую старонку жыцця героя.

«Рытуся! — добры дзень! Добры дзень мае дарагія Бусенькі — Муза і Іза! Пішу вам з далёкага тылу, з БССР, з часткі, акупіраванай немцамі. Б'ёмся з імі не на жыццё, а на смерць, б'ёмся

адчайна і вельмі сур'ёзна, мае забітых і раненых, але затое самі забіваем яшчэ больш, воем па-сапраўднаму». У той час, калі было напісана пісьмо, Канстанцін Сяргеевіч узначальваў атрад, які насіў яго імя — «Дзядзькі Косці». Аб тым, якой любоўю і павагай сярод партызан карыстаўся дзядзька Косця, расказваюць экспанаты музея. Сярод іх — старонка часопіса «Фронтвая ілюстрацыя», датаваная чэрвенем 1943 года. Тут быў змешчаны ўрывак з паэмы «Лясная сіла», які так і называўся «Дзядзька Косця». Аўтар твора — партызан А. Кузнец. На адным са стэндаў — кінжал, які падарылі дзядзьку Косцю юныя партызаны. Прыцягваюць увагу і лінаграфурны мастак В. Салаўёва, у якіх К. С. Заслонаў паказаны сапраўдным народным героем, змагаром, сынам партызанкі - Беларусі.

Ёсць у музеі дакументы, якія расказваюць аб прыёме К. С. Заслонава ў партыю: заява, у якой камбрыг абяцаў «выконваць любыя дзяржаўныя заданні, не шкадуючы ні ўласных сіл, ні жыцця», а тансама рэкандацыі Г. Р. Амельчанкі, Г. Д. Рэзнікава і Л. І. Сяліцага.

Надоўга спыняюцца наведвальнікі музея перад макетам поля бою заслонаўцаў пад вёснай Купавец Сенненскага раёна, які адбыўся 14 лістапада 1942 года. Гэты бой стаў для героя апошнім. У адной з залаў музея захоўваецца шапка Канстанціна Сяргеевіча з пунсвай стужкай і жменя зямлі з поля бою, на якім ён загінуў.

Сёння музей К. С. Заслонава стаў цэнтрам партыйна-выхаваўчай работы. Тут праходзяць сустрэчы з ветэранамі, піянерскія зборы, уручаюцца камсамольскія білеты. Былыя партызаны-заслонаўцы, сярод якіх ганаровы грамадзянін Оршы К. Грышчанкоў, А. Смытно, А. Арцішчук, Н. Навумаў, Л. Мураўёў, В. Дамарацкая, складаюць актыўны музей, праводзяць вялікую работу з моладдзю. Яны шчодро дзяліцца сваімі успамінамі пра чалавека, які стаў легендай, застаўся навечна ў памяці народа.

Т. ГАУРУСЕВА,
нарэспандэнт
газеты «Ленінскі прызыў».

Уладзіміру КАЛЕСНІКУ

КРЫТКА і пісьменнік, крытыка і літаратурны працэс — заўсёды актуальныя і, бадай, ніколі не пазбаўленыя супярэчнасцей праблема. Тое, як яна вырашалася непасрэдна ў літаратурным працэсе, пачынаючы з другой паловы пятнаццятых гадоў, калі дружнімі вясновымі парасткамі абудзілася да жыцця і, акрыленае гістарычнымі рашэннямі XX з'езда КПСС, спорна далучылася да літаратурнай творчасці, імкліва пачало набіраць вышнюю новае пакаленне пісьменнікаў, мае цікавасць не толькі ў плане аб'ектыўнага асэнсавання мінулага, патрэб стварэння больш поўнай і маштабнай, чым мае на сённяшні дзень, гісторыі нашай літаратуры. Вопыт пакалення, нялёгка шлях яго станаўлення і сталення, тых спадаў, якія надараліся ў творчасці паасобных аўтараў, а, значыць, адбіваліся на жыццядзейнасці ўсёй літаратуры, шмат у чым павучальны і для нашых дзён.

Услед за пісьменнікамі, чыё маленства выпала на ваенныя гады, уваходзіць у літаратуру, усё больш упэўнена і рашуча, заяўляе пра сябе пакаленне, якое выхоўвалася ў спрыяльных для творчасці час, але не атрымала той унутранай грамадзянскай загартоўкі, як іх папярэднікі і старэйшыя папалчкі. Таму ўсведамленне ўрокаў мінулага гэтаму пакаленню, бадай, больш патрэбна, чым якому іншаму.

Так ужо склалася, што крытыка адстае ад літаратурнага працэсу, не паспявае яго калі след асэнсоўваць, адкладвае такі абавязак часам не тое што на гады, а на дзесяцігоддзі і нават на паўстагоддзі, як атрымалася, скажам, з прозай «Маладняка», грунтоўнае зразуменне якой пачалося толькі цяпер.

Такое становішча склалася і з асэнсаваннем укладу ў літаратуру так званых сярэдняга пакалення, крытычная цікавасць да якога ў нашы дні відочна ажыўляецца. Пакуль што пераважна пішуцца творчыя партрэты паасобных пісьменнікаў. Увага звычайна засяроджваецца выключна на лепшым, з чым уваходзіць той ці іншы аўтар у літаратуру і чым у ёй замацаваўся. Такім чынам стварылася своеасабліва партрэтная галерэя відных прызікаў і пэртаў. Праўда, атрымалася так, што адны з іх, як, напрыклад, Іван Чыгрынаў, маюць у гэтай галерэі па некалькі сваіх выяў, іншыя ж маўкліва чакаюць сваёй чаргі.

Прашу зразумець мяне правільна: асабіста я не супраць таго, каб пра Чыгрынава пісалі больш, чым пра каго іншага. Калі пішуць, значыць пісьменнік чымсьці такое права заслужыў. Але чым яшчэ перад сумленнай крытыкай можна яго заслужыць, як не творчасцю? Калі ж чытаеш артыкулы і рэцэнзіі, дзе ёсць адны дыфрамбы, але літаратурна-знаўчым аналізам не пацверджана значнасць таго, што зрабіў пісьменнік, узнікае падазрэнне і нахонт прафесійнай годнасці крытыка, і яго шчырасці, і шмат чаго іншага. Да таго ж многія артыкулы — гэта, па сутнасці, адна і тая ж, толькі што ў розных збанах, вада. Збаны ж адрозніваюцца не формай, а аб'ёмам.

Калі пераводзіць сказанае ў іншы вобразны лад, звяртацца да ўжо знаёмай нам карціннай галерэі, то выявы цікавага, арыгінальнага прызіка пад пяром асобных крытыкаў атрымліваюцца аднастайна-панільмі, пазбаўленымі адбітку асобы таго, хто пісаў той ці іншы партрэт...

Вось тут і ўзнікае пытанне аб таленавітасці саміх крытыкаў, аб іх умённі пісаць ярка і страсна, з унутранай перакананасцю, аб здольнасці не толькі абслугоўваць літарату-

ру, але і весці яе за сабой. Праблема гэтая адным махам не вырашыш — справа найперш у тым, каб у вачах пісьменнікаў і грамадскасці ўзняць аўтарытэт крытыкі. А ён залежыць і ад таленавітасці кожнага асобнага аўтара, яго прафесійных навываў, і — не ў апошнюю чаргу — ад маральных якасцей: шчырасці, праўдзівасці, прыныповасці. Дасягнуць гэтага, само сабой зразумела, нельга нейкімі арганізацыйнымі мерамі. Аднак арганізацыйны пачатак у дачыненні да крытыкі стасуецца больш, чым да іншых жанраў літаратурнай творчасці. На ўвазе перш за ўсё маецца работа

турнай працай здабыць сабе аўтарытэт і раней даваў прыклады шчырасці, сумленнасці і прыныповасці, сёння хваліць сыры, не асвечаны гарэннем аўтарскага сэрца, праблема і па-мастацка не арганізаваны ў твор жыццёвы матэрыял!

У асэнсаванні ранняга перыяду творчасці, такім чынам, — скідка на маладосць, пазнейшага — зважанне на пасады, заслугі і званні! А ў выніку — галавакружэнне ў пісьменніка не толькі ад поспехаў, але і без поспехаў, нецярлімасць да ўсяго, у чым бачыцца падкоп пад аўтарытэт, боязь, што ад dotyкy вастраватай крытычнай іголки ён

класі на іншыя?

Адказнасць, калі разважаеш сур'ёзна, павінны несці ўсе ўдзельнікі літаратурнага працэсу, пачынаючы ад слаўтага майстра і канчаючы радавым, у сваёй масе безыменным, чытачом. На апошняга, як на катэгорыю абстрактную, але такую, што можа жыць аргументам у канкрэтнай гаворцы, мы нярэдка спасылаемся, імкнучыся такім чынам падмацаваць сваё разуменне літаратуры і свае адносіны да таго ці іншага твора, таго ці іншага пісьменніка. У сапраўднасці ж чытача гэтага мы не ведаем і ведаць дасюль не хацелі. Запланаваная ў Інстытуце

фесіянал у сэнсе спецыяльнай літаратурнай падрыхтоўкі, а звычайныя рабочы чалавек. Пасля школы ён працягвае час працаваў гарбаром, а цяпер — праваднік вагона. Перамена месца прывабляе яго не рамантыкай падарожжаў, не экзотыкай далёкіх мясцін, а магчымасцю мець больш вольнага часу на чытанне і духоўнае ўдасканаленне. Дасведчанасць у беларускай літаратуры — выключная. Любымі пісьменнік Уладзімір Караткевіч. У разуменні асаблівасцей і маральна-эстэтычнага патэнцыялу яго творчасці гэты радавы чытач можа паспрачацца з прафесіяналамі.

Дык хіба ж не цікава было б напатакаць голая такога чытача ў перыёдыцы?! Выявілася, што пісаць ён таксама можа і гадоў дзесяць назад выступаў у друку — пасылаў поштаю ў «ЛіМ» водгукі на кнігі, якія чымсьці ўразілі, штосьці ў душы закруцілі. Але потым паменела вольнага часу, з'явіліся дадатковыя сямейныя клопаты, і ён замоўк. А рэдакцыя не пацікавілася, не патурбавала і не заахвоціла — і яшчэ адна нітка сувязі паміж чытачом і літаратурай, а калі гаварыць шырэй, то літаратурай і жыццём, абарвалася...

Што эстэтычна дасведчаны чытач сёння не рэдкасць, засведчыла тая ж самая канферэнцыя, дзе пасля П. Сілівончыка ўзялі слова і выкладчык будаўнічага тэхнікума, і супрацоўніца бібліятэкі. Яны таксама гаварылі жыва, цікава і змястоўна, аналізуючы літаратурныя з'явы ў праекцыі на вострыя праблемы жыцця, што, як вядома, не заўсёды адважваецца рабіць і не заўсёды пераканаўча робіць наша прафесійная крытыка.

Не ўмеем мы актывізаваць чытача, пасіўна паводзяць сябе многія пісьменнікі, якія знялі з сябе адказнасць за літаратурны працэс, паўзводзілі штучныя межы адчужанасці паміж сваёй творчасцю і ўсім, што яе непасрэдна не датычыць. Але, калі разабрацца, то хіба прызік, пэрт ці драматург не валодаюць здольнасцю глыбокага і тонкага разумення мастацкага твора, хіба ў іх перы тупейшыя, чым у крытыкаў, а сэрцы чарсвейшыя да ўспрымання чужой радасці і болі, што ім нельга выступіць з водгукам на новы твор, падзяліцца меркаваннямі пра развіццё літаратуры, пра свой уласны вопыт?..

Асабліва патрэбна такое ў дачыненнях паміж старэйшымі і маладымі пісьменнікамі. У якасці прыкладу бескарывай падтрымкі, патрабавальнай чуласці да ўсяго жывога і перспектыўнага, што ўваходзіць у літаратуру, можа быць жыццё і справы Кузьмы Чорнага, яго праца ў «Беларускім вёсцы» і «Чырвоным себіце». Сёння не кожны і паверыць, што гэтыя аграрныя выданні адначасова былі асяродкамі выхавання літаратурнай змены, гуртавалі вакол сябе маладых пэртаў і прызікаў — выхадцаў з вёсак.

Прыклады актыўнай зацікаўленасці старэйшых пісьменнікаў творчасцю маладзейшых часта сустракаем і ў пазнейшы час, калі ў літаратуру ўваходзіла так званая сярэдняя пакаленне. Шмат каму, мабыць, і да гэтага часу памятаецца эстэтычна тонкі, грунтоўны, адначасова добразычлівы і патрабавальны разбор Янкам Брыльм першай кнігі Анатоля Кудраўца «На зялёнай дарозе». Хто ведае, ці не прычынілася тая — без паблажлівасці і скідак на маладосць — гаворка да фарміравання ў прызіка высокай меры патрабавальнасці да сябе, да сваёй творчасці, што і па сёння складае адзін з самых істотных момантаў яго ідэйна-эстэтычнага крэда?

(Значэнне на стар. 6—7).

...І ВА УСПР'ЯНЯЦІ КРЫТКА

АРТКУЛ ПЕРШЫ

рэдакцыі: навошта, сапраўды, друкаваць яшчэ адзін артыкул пра аўтара, калі ў ім няма нічога новага ў параўнанні з тым, што пра гэтага пісьменніка гаварылася раней? Калі ж ёсць свежы погляд, асабістае прачытанне, тут трэба павяжыць у асобе крытыка творцу, які, як і кожны сапраўдны мастак, мае законнае права на самавыяўленне. У гэтым сэнсе я шчыра парадаваўся артыкулу Алега Лойкі «У ясным, як сонца, святле...», прымеркаванаму да юбілейнай даты ўжо згаданага тут І. Чыгрынава. Не пагаджаючыся з асобнымі ацэнкамі твораў, у прыватнасці рамана «Свае і чужыны», я захапляўся ўменнем аўтара прамаўляць непасрэдна і шчыра, тонка ўлоўліваць у творчасці прызіка тое, чаго наша крытыка дасюль не прыкмячала.

Нераўнамернасць размеркавання творчай энергіі крытыкаў апраўдваецца звычайна іх асабістымі схільнасцямі, але аб'ектыўна прыводзіць да таго, што ва ўяўленні чытача агульная карціна развіцця літаратуры выглядае збеднёнай, пазбаўленай арыгінальных адценняў і нюансаў. Што датычыць «увекавечаных», то большасць паасобных выяў не адпавядае рэальнаму вобліку таго ці іншага пісьменніка, паколькі, як зазвычай, творчыя партрэты выконваюцца ў манеры прыхаванай ці ўяўнай ідэалізацыі, без уліку цяжкасцей станаўлення кожнага сапраўднага мастака ў канкрэтных абставінах канкрэтнага часу. Нярэдка такое здараецца ў выніку таго, што аўтар партрэта глядзіць на свайго «пазіра» з вышні яго сённяшняга літаратурнага і грамадскага аўтарытэту, службовага становішча, цяперашніх заслуг і ўзнагарод. Такім чынам пад пяром крытыка пакручваюцца сцяжынка, па якой іншы пісьменнік няўпэўнена блукаў на пачатку сваёй літаратурнай дзейнасці, ператвараецца ў выштукаваную з дапамогай энтэраўскай тэхнікі бетонную магістраль. А каб, барані божа, не ўзнікла падазрэнне, што гэта не так, сведчанні крытыкаў, якія назіралі рост аўтара, або зусім замоўчваюцца або падаюцца выбарачна — як цалкам ухвальныя. Ну а калі гаворка падыходзіць да сучаснай творчасці некаторых пісьменнікаў, то пад пяром крытыкі яна ператвараецца ў шэдэўральную! Дзіву даецца, як можа крытык, які нялёгка літарату-

лопне, як гумавы балонік. І вось ужо злосьць скіроўваецца не толькі на таго, хто пакрытыкуе — такіх, па сутнасці, няма! — але і за тое, што ты пра яго ў час не напісаў, пахваліў не яго, а некага іншага! Пры пэўнай інертнасці памастацка праблема, філасофскага асэнсавання жыцця павышаная актыўнасць выяўляецца пры прабаванні сваіх твораў у друк, у навізванні сябе крытыцы, часопісам, выдавецтвам. На гэта, па сутнасці, і расходуецца значная доля імперту пры адначасовай аб'якавасці да таго найдаражэйшага, што яму далі прырода і грамадства, — да ўласнага таленту, які, вядома рэч, трэба пастаянна развіваць і ўдасканальваць, не даючы сабе падлігі і паслабак, як не можа сабе такое дазволіць кожны спартсмен у заўсёдным імкненні трымаць сябе ў належнай форме.

Атрымліваецца штосьці недарэчнае: сёй-той з пісьменнікаў ужо не грудзімі прабівае сабе дарогу на Алімп, што таксама не выклікае захаплення, а, прабачыце за грубаватасць, усёй сваёй літаратурнай масай, а гэта выглядае зусім ужо смешна, камічна.

Сказанае можа датычыць любога пісьменніка, якога б веку ён ні быў, але ці не ў першую чаргу скіравана да асобных прадстаўнікоў сярэдняга пакалення. І не толькі з той прычыны, што пераважна пра іх тут вядзецца гаворка: вельмі ж супяшаў і абнадзейваў уваход гэтага пакалення ў літаратуру, у якой — што тут утойваць — перад гэтым здаралася ўсякае. Маладым, у адрозненне ад многіх старэйшых пісьменнікаў, не трэба было перастраівацца — сам час падохлоўваў іх і нёс на сваіх крылах, набліжаючы да шчырасці, жыццёвай і мастацкай праўды.

З веры ў маральную і прафесійную несапсутасць маладых пісьменнікаў, з надзеі, што яны здолеюць узяць узровень літаратуры на вышэйшую ідэйна-мастацкую прыступку нараджалася пільная зацікаўленасць іх творчасцю. І не толькі крытыкі.

Зусім неапраўдана мы толькі за крытыкай замацоўваем права чыніць свой суд над літаратурай і, адпаведна, на яе адну ўскладваем адказнасць за стан асвятлення літаратурнага працэсу. Ці не занадта цяжкае ношка кладзецца на адны плечы, ці нельга яе крыху пера-

літаратуры імя Янкі Купалы тэма «Жыццё — літаратура — пісьменнік — чытач», спадзяёмся, паспрыяе больш дакладнаму разуменню гэтай надзвычай шырокай і складанай праблемы. А раней, калі і звярталіся не да абстрактнага, а да жывога, чытача, дык гэта пад час дыскусій, дзе для паўнаты спісу трэба было зафіксаваць і ягоны голас. Але паколькі дыскусія ўвогуле зніклі са старонак беларускай перыёдыкі, то амаль зусім зніклі і чытачоўскія галасы.

Зварот да другога пасляваеннага дзесяцігоддзя можа даць у гэтым плане шмат карыснага. Асабліва цікавы вопыт часопіса «Новы мир», дзе думка чытача павяжчалася нароўні з думкай прафесійнай крытыкі, а на падставе неаўблікаваных чытачоўскіх водгукі быў напісаны цыкл праблемных і страсных артыкулаў Уладзіміра Лакшына. Мы, беларусы, падобнай актыўнасцю, дэмакратызмам і увагай да таго, каму літаратура прызначаецца, на жаль, пахваліцца не можам, хоць тады і ў нас чытачоўскія сведчанняў з'яўлялася ў друку значна больш, чым цяпер.

Між тым узровень чытача калі не ў асноўнай масе, то ў асобе найбольш эстэтычна чужых і падрыхтаваных прадстаўнікоў сведчыць аб здольнасці да глыбокага і тонкага разумення літаратурных з'яў. Каб не быць галаслоўным, спашлюся на такі прыклад. Зусім нядаўна, напярэдадні Новага года, група пісьменнікаў (Павел Місько, Васіль Якавенка, Васіль Гігевіч і я) ўдзельнічала ў чытацкай канферэнцыі «Маладзёў і асэнсаванне яе праблем у сучаснай беларускай літаратуры». Пасля нас узяў слова незапланаваны прамоўца, чытач бібліятэкі Палаца культуры прафсаюзаў. Слухаў я выступленне і на тужліва варушыў мазгамі, перабіраў у памяці выкладчыкаў літаратуры, супрацоўнікаў навуковых устаноў, стараючыся даўмецца, хто з іх, мне вядомых толькі завочна, на такой натуральнай і жывой беларускай мове і так разумна гаворыць пра тое, чым жыве сучасная моладзь і міма чаго часта праходзіць наша літаратура, у чым прамоўца бачылася адна з прычын яе недастатковай папулярнасці сярод чытачоў. Потым мы падышлі да гэтага чалавека, пачалі распытваць, хто ён і адкуль. Хораша былі здзіўлены, што перад намі ніякі не пра-

КАБ ЧАЛАВЕКАМ БЫЦЬ...

Першая кніжка Віктара Супрунчука называецца «Страсці». «Зноў аб гэтым...» — расчаравана падумае нехта, прачытаўшы заглавак. Сапраўды, тема твораў маладога аўтара старая, як свет, але заўсёды такая ж новая, як гэты свет. І новая перш за ўсё таму, што час стварае прадметна іншыя абставіны ўзаемаадносін паміж людзьмі. Але разам з тым сумленне, спагада, дабрата, смеласць — застаюцца нязменнымі каштоўнасцямі чалавечага быцця.

Зборнік «Страсці» перш за ўсё аб пераадоленні эгаістычных парыванняў, аб падпарадкаванні пачуцця розуму, і гэтая агульная накіраванасць твораў В. Супрунчука заслугоўвае найбольшай ухвалы, як і тое адметнае, што знешняе і духоўнае жыццё сваіх герояў ён дае паралельна, аднак прыярэтэт у вырашэнні канфлікту мае духоўнасць героя, а не знешнія прычыны, умовы, што дае магчымасць раскрыць героя як асобу, як чалавека.

В. Супрунчук. Страсці. Аповесць і апавяданні. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1983.

Характэрная ў гэтых адносінах аповесць «Трэці сын». Перажыўшы ў юнацтве гаркату абманутага каханна, ясна і чыста адсвяціўшы любоўю, адданацю, вернасцю да чалавека з глухой, цёмнай душой, яна, Волька, не пагасла, не змізарыла, а толькі спасцігла жыццё ў «аб'ёме», не толькі яго добры бок, але і «выварат», стварыла той духоўны патэнцыял, з якім чалавек ужо з годнасцю пройдзе да канца, незалежна ад таго, што чакае яго далей. Пазней Волька прызнаецца сыну:

«— Так-так. Я кахала яго доўгі час. Мне было ўсё роўна з кім ён, дзе. Я жыла сваёй любоўю... І гэта, напэўна, было блага, бо шмат чаго не заўважала...»

Жыццё не раз выпрабавала чалавечую годнасць гераіні аповесці «Трэці сын» Волькі. Апынуўшыся ў становішчы жонкі фашыскага служкі, яна, Волька, не выраклася людзей — і людзі не абышлі яе ўвагай і спачуваннем, бачачы яе сумленнасць, шчырасць, самаахвярны мацярынскі клопат. Гэта ў мінулым. І вось цяпер былі па-

ліцай, адбыўшы пакаранне, вярнуўся, але не да яе. І хоць яна пераадолела ўжо, як сама гаварыла, сваё «дурное» каханне, усё ж яна кахала яго некалі, і ён быў бацькам яе сыноў. Успаміны, пачуцці, думкі б'юцца, пераварочваюцца ў душы Волькі, як хвалі і лідзіны ў звычайна спакойнай Ясельдзе. Ці не таму яна ідзе да ракі.

«Волька прыслухалася: ад Ясельды, якая цякла ля поплаву, чуўся трэск, нібы хто ламаў аб калена сухую палку. Рака стагнала, быццам просячы, каб хутчэй вызвалілі яе ад ледзяных ланцугоў. Гэта ламала зіму ранняя вясна».

Заўважым, што супастаўленне гэтае сведчыць аб магчымасцях маладога пісьменніка не толькі дакладна, але і тонка раскрыць свет чалавека.

Тут, ля ракі, жыццё ставіць перад Волькай новае выпрабаванне — няхай шчырае, але крадзеанае каханне Стэпана. Спакусіва. Прывабна. Хоць крышачку шчасця за ўсё жыццё. І адзіны суддзя — сумленне. Суддзя аказаўся непадкупным, зноў пацвердзіўшы права гераіні быць Чалавекам.

І апошні ў аповесці ўчынак Волькі — уснаўленне асірацелага дзіці свайго былога мужа і яго даўняй каханкі — сведчаць аб яе магчымасці пераадолець у душы ўласна-эгаістычнае.

Калі чалавек стаіць на маральнай вышні, то ён пераадоле ўсе вяршыні, і наадварот. Не толькі пераадолеў боязь вышні, але і сцвердзіў сябе на вышні маральнай сталасці мантажнік Сяргей Панасевіч, чаго не скажаш пра вопытнага мантажніка Ціхмановіча з апа-

вядання «Вышыня». Тут, як і ў апавяданнях «Апошняя электрычка», «У глыбіні саду», «Наўпрост», асноўны канфлікт вырашаецца ў душы героя, а пасля ўжо рэалізуецца. А ў іншых апавяданнях В. Супрунчука маральны патэнцыял герояў выяўляецца непасрэдна ў калізіях жыцця. Маладзенькая загадчыца клуба Алена (апавяданне «Скразнячок»), Алена Дзмітраўна, як пачалі яе пасля з павагай называць людзі, намагаюцца ўсімі сіламі адрадыць клуб з месца папоек і гульні ў карты. Крыху адрозніваюцца ад агульнай танальнасці зборніка апавядання «Цёплы дождж» — аб пераадоленні галоўным героем «бесстрастных» адносін да свайго асабістага жыцця, і «Пакуль свеціць сонца» — аб тым, што бязліва сць хаўрусце з подласцю.

Такая агульная задума і сэнс твораў, што ўваходзяць у кнігу В. Супрунчука «Страсці». Аўтар хацеў паказаць, як цяжка іншы раз перамагчы сябе, не страціць павагі да сябе, не сысці з чалавечай і грамадзянскай вышні.

Але паказаць і нават раскажаць, не заўсёды азначае перадаць. Прачытаўшы зборнік «Страсці», яшчэ раз пераконваешся ў правільнасці ісціны, што ў літаратуры галоўнае не толькі што, але і як. Узв'язваючы за прадмет даследавання маральна-этычныя адносіны, маладому пісьменніку часам не хапае майстэрства, каб перадаць задуманае сродкамі мастацкай літаратуры, таму ён вымушаны карыстацца апісаннем, пераказам, дыдактыкай, канстатацыйнай фактаў. Вось як, напрыклад, аўтар ва ўзкоснай мове «каменціруе» падзеі пасля таго, як галоўны герой прапанаваў ру-

ку дачце гаспадару, дзе жыў на кватэры (апавяданне «У глыбіні саду»):

«Пасля мы селі ў цесны гурток і пачалі размову пра справы. Трэба было вырашыць, як рабіць вяселле, дзе яго рабіць, карацей — усе арганізацыйныя пытанні».

Заўтра я павінен быў падаць заяву на адпачынак і рыхтавацца да экзаменаў. Казімір Антонавіч браў на сябе забеспячэнне ўсім неабходным на вяселле».

І гэтак далей. Чытаеш — і пытаеш сябе: што гэта? Такое нават у кантэксце не успрымаецца як мастацкае слова. Іншы раз аўтар дасягае нават супрацьлеглага таму, што жадаў. Так у апавяданні «Скразнячок» пісьменнік хацеў паказаць дзелавітасць маладой жанчыны, а хітрае непадуладнае слова стварае камічны эффект:

«У канцы дня зайшла наш камсамольскі кіраўнік Марыя Васількова. Некалькі месяцаў як яна цяжарная, але ў яе адна гаворка, што будзе рабіць у дэкрэтным адпачынку. Ніхто не кліць. Жанчына яна душэўная, дэзіннага нікому не зрабіла. Доўга не магла выйсці замуж. Патрапіла, што аўдавеў наш бригадзір Аляксей Бажко, і яны пажаніліся».

Камічны эффект ствараецца і «логікай» апавядання, расказу. З сітуацыі не відаць, што жанчыну павінны высмейваць, як незразумела, не мае сувязі тлумачэнне, чаму з яе ніхто «не кліць». У слове «патрапіла» аўтар не ўлічыў экспрэсіўнае адценне «пашанцавала»... Гэта, дарэчы, прыклад таго, як «бяскрыўдная» форма можа мяняць сэнс і нават ідэйную накіраванасць напісанага. І тады ўжо нельга апраўдаць аўтара спасылкай на яго стыль пісьма.

...І ВА ЎСПРЫНЯЦІ КРЫТЫКІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

Калі ж гаварыць пра зацікаўленасць старэйшых пісьменнікаў творчасцю пасляваенных маладых увогуле, дык гэта было нармальнай звычайнай з'явай. Сказанае датычыць як празаікаў, паэтаў, так і крытыкаў сталага ўзросту і саліднага літаратурнага вопыту. У параўнанні з сённяшнім часам крытыкі выяўлялі большую мабільнасць, менш былі «папрыязваны» да асобных знакамітых аўтараў, менш абслугоўвалі літаратурны працэс, а больш цікавіліся ім, імкнуліся адкрываць новае, незнаёмае.

Аднак не вельмі этычна і тактоўна кідаць папрокі п'яцідзясяцігадовым пісьменнікам за тое, што яны, маўляў, зусім не цікавіцца творчасцю маладых. Калі б такое здарылася і запанавала ўсеагульная абьякаваць, то гэта сталася б нашай бядой, бо літаратура заўсёды жыве не толькі днём сённяшнім, але і будучыняй, а яна, само сабой зразумела, належыць маладым. Як бы там ні было, а сённяшнім маладым заўтра давядзецца браць на свае плечы галоўны цяжар і несіць асноўную службу ў літаратуры. Забывацца пра гэта нікому не варта. З крытыкаў сталага веку, якія пільна сочаць за творчасцю маладых і вядуць з імі патрабавальную гаворку, мне найперш хацелася б назваць Серафіма Андраюка і Уладзіміра Калесніка. Апошні з іх асабліва шмат

зрабіў дзеля таго, каб зыркні агнём шугала, кажучы ягонымі словамі, берасцейскае літаратурнае вогнішча.

Патрабавальная зацікаўленасць маральным абліччам і прафесійным узроўнем сваіх наступнікаў — вось, бадай, той асноўны прычып, які павінен вызначыць адносіны старэйшых да маладых. Не абысціся тут без усведамлення, што ўсе мы дзедзі і спадкаемцы аднаго народа, адной культуры, якой давялося пераадолець надзвычай цяжкі, шмат у чым пакутлівы, шлях самацвярджэння і якая можа паўнакроўна развівацца толькі пры ўмове з'яднанасці ўсіх сваіх прадстаўнікоў і пакаленняў, вернасці высокім ідэямаральным прынципам, выпрацаваным працуючым народам на працягу доўгіх вякоў паднявольнага існавання.

Пры такім разуменні задач шкоднай уяўляецца як раздражняльна-нецярымае, разнаснае крытыка маладых, узорчкі якой надараліся ў дзейнасці некаторых масітных літаратараў, так і празмернае захвальванне маладых аўтараў. Развіццё, як вядома, адбываецца праз адмаўленне адмаўлення. Музіць, трэба бачыць перспектывы росту, здольнасць маладых пераадольваць у сабе адмоўнае. Але не з гэтым часцей за ўсё сустракаемся мы ва ўступных словах да першых кніжак празаікаў і паэтаў.

Яшчэ вялікай бяды няма, калі перад намі сапраўды та-

ленавіты аўтар, які абяцае сваёй творчасцю сказаць новае слова ў роднай літаратуры. Але здараюцца выпадкі панегірыкаў і тым пачаткоўцам, чые літаратурныя практыкаванні толькі з добрай доляй нацяжкі могуць быць аднесены да мастацкага слова.

«Талант — редкость. Это истинная общезвестная. Детализируя ее, могу сказать, что юмористический, сатирический талант — это явление еще более редкое, чем писательский талант в его общем понятии». Вось такой фразой пачынаецца ўзнёсла-хвалебнае слова вядомага празаіка да квольнак, пазабўленай адбіткву індывідуальнасці, шмат у чым кампільтыўнай кніжачкі пачаткоўца.

Талант, ды яшчэ і рэдкі! Такі эпітэт можна дастасаваць толькі да сапраўды выяўленых пісьменнікаў, за плячымі ў якіх шмат гадоў напружанай працы і якім ужо не пагражае зазнайства, здаволенасць зробленым і самазаспакоенасць.

Гэты прыклад не адзінак. Часамі пры знаёмстве з панегірыкамі, скіраванымі ў яна не ў той бок, узнікае падазрэнне: ці чытаў мэтр падапечнага пачаткоўца? Калі ж чытаў, то як ён мог напісаць такое! Ну, а калі не чытаў?!

Часамі, мабыць, проста немагчыма адбіцца ад таго ці іншага прабіўнага, як казаў Міхась Лынькоў, уянашы. Ну, а калі за яго кліячачы яшчэ настурныя мецэнаты, у кампанію штурму і зацяжнай аблогі ўключваюцца таты і мамы, то перад такім наступам не кожны здолее ўстаяць! Аб'ектыўна ж маральны кампраміс прыводзіць да паніжэння аўтарытэту пісьменніка ў вачах аднагодкаў і маладых наступнікаў. Такія адносіны да маладых могуць дзейнічаць і як фактар дэмаралізуючы: талант, маўляў, сёння мала што

значыць, усё залежыць ад таго, як ты здолееш прабіцца і ўладкаваць свой літаратурны лёс!

Асэнсаванне вопыту другога пасляваеннага дзесяцігоддзя дазваляе не толькі гаварыць аб шчырай і адначасова зацікаўленай патрабавальнасці старэйшых пісьменнікаў да маладзейшых, але і аб добрай і спрыяльнай для творчага росту маральнай атмасферы, якая панавала тады ў асяроддзі новага пакалення і давала крылы для ўзлёту паэтам, празаікам, крытыкам. З іх, бадай, найбольшай актыўнасцю вылучыліся Серафім Андраюк, Мікола Ароўка і Аляксей Яскевіч, побач з імі працавалі ці крыху пазней да іх далучыліся Варлен Бечык, Ніл Гілевіч, Уладзімір Гіламедаў, Васіль Жураўлёў, Бячаслаў Івашчанка, Алег Лойка, Міхась Мушынінскі, Міхась Стральцоў, Ала Сямёнава, Аляксей Станюта, Янка Шпакоўскі. Цэлы атрад творчых індывідуальнасцей, сфарміраваных у асобы, у той, пазначаны павышанай грамадскай актыўнасцю, час! Усім разам і кожнаму крытыку паасобку ў прыныцце была непрыемная ўзнёсла-панегірычная, а тым больш разнасна-аглаблявая крытыка як у адносінах да свайго пакалення, так і да папярэднікаў і наступнікаў.

Што датычыць пакалення, якое ўваходзіла ў літаратуру ўслед за цяперашнімі п'яцідзясяцігадовымі, то яно са свайго асяроддзя пакуль што не здолела вылучыць нават паловы ад названых вышэй яркіх, а, значыць, і прыныцтовых у падыходзе да літаратуры, да ацэнкі паасобных твораў, крытыкаў. Асобныя з іх зрабілі, як на недастаткова дасведчаны погляд, увогуле непадуладныя логіцы нармальнага літаратурнага ўзаемаадносін паварот на сто семдзесят градусаў і перайшлі ад узнёслай пахвалы на адрас свайго пакалення і яго асобных прадстаўнікоў да суцэльнага адмаўлення і перакрэслівання амаль усяго, што з-пад іх піра з'яві-

лася раней і выходзіць сёння. Паводзіны такія ўвогуле унікальныя для літаратурнага працэсу, падобныя прыклады можна сустрэць хіба што на прыканцы дваццатых гадоў і ў пазнейшы час, калі амплітуда хістанняў асобных крытыкаў была вялікай: ад панегірыкаў да жорсткіх і беспадстаўных абвінавачванняў...

Але вернемся да сучаснасці, супаставім колькі выказванняў аднаго крытыка — ранейшых і пазнейшых.

Вось як ён апэньваў стан маладой беларускай літаратуры ў 1977 годзе, пабыўшы на Усесаюзнай нарадзе і паслухаўшы, што пра яго аднагодкаў гаварылі прадстаўнікі іншых літаратур:

«Беларускім маладым пісьменнікам пашанцавала: на VI Усесаюзнай нарадзе іх хвалілі. Хвалілі за тое, што яны «адзавяваюць за ўсё, поруч з пісьменнікамі, якія працуюць у літаратуры гады і дзесяцігодзі».

Гэта высокая ацэнка, але ж яна вымагае і высокай аднаснасці маладых. Тым больш патрабна сур'ёзная, пільная, патрабавальная размова пра іх творчасць».

Амаль гэтаксама пісаў ён і ў 1979 годзе:

«Уся наша літаратура знаходзіцца ў творчым пошуку. Маладыя пісьменнікі — тансама. І, асмелімся сказаць, ён у іх асабліва напружаны — і ў празаікаў, і ў паэтаў. Пакаленне як адзінак пільна, якая мае агульныя рысы, абазначылася даволі выразна».

А цяпер звернемся да артыкула, надрукаванага ў 1984 годзе. У ім, па сутнасці, пакаленне пазабўлена права на творчасць, бо, паводле меркаванняў крытыка, генерацыя гэтая нічога не сказала і наўрад ці здолее сказаць у далейшым:

«І тут пачуццё незадаволенасці і частыя нараканні ў адрас маладых маюць рэальны

Стыль у кожнага пісьменніка і павінен быць свой, і можа быць самы нечаканы, але калі, працягваючы зборнік апавяданняў пад назвай «Страсці», мы ні разу па-сапраўднаму не ўсхваляваліся, то створанае аказалася толькі бляклым адбіткам намеру. Прычына гэтага, як нам здаецца, тоіцца перш за ўсё ў тым, што героі не да канца шырыя перад намі і вельмі асяцяржаны ў сваіх дзеяннях, кожны іх учынак абгрунтаваны і ўзвжаны імі ў дыялогах, унутраных маналогах ды яшчэ ў аўтарскай мове растлумачаны, яны занадта рацыянальныя, каб быць жывымі, якім мы маглі б спацаваць.

Часта ў сваіх творах В. Супрунчук піша аб страсцях вельмі бясстрасна і таму непраўдзіва. Нягледзячы на ўсе абгрунтаванні аўтара, а хутчэй на прычыне гэтай прадугледжанасці і рацыяналізму, што не ведаюць болі душы і сэрца, нават у лепшым сваім творы — апавесці «Трэці сын» ён дапускае псіхалагічныя недакладнасці. Не верыцца, што Стэпан кахае Вольку, калі чытаеш, як ён вядзе сябе пры сустрэчы іх у лесе ў час сенасосу.

«Твар у Стэпана спахмурнеў, пад скурай захадзілі жаўлак, і з'явілася ў ім жорсткасць, самаўпэўненасць і непахіснасць начальніка, які раптам з маленькай пасады апынуўся ў вялікім крэсле».

І таму наступныя словы Стэпана, словы аб каханні да Волькі, гучаць ілжыва, і міжволі думаецца, што Волька не хоча з ім сустрэцца не таму, што ён жанаты, як яна тое тлумачыць, а таму, што разгледзела няшчырасць адносінаў да яе Стэпана.

Наогул у зборніку «Страсці», насуперак усім імкненням аўтара, якія выяўляюцца ў шматлікіх каментарыях, знарочных сцэнах аб дабрачыннасці, высакародстве герояў, іх духоўны ўзровень вельмі нізкі, у сэнсе чалавечнасці, адухоўленасці. Тут мы таксама бачым неадпаведнасць паміж жаданым і тым, што ёсць. На фоне іншых герояў учынак Андрэеўскага (апавяданне «Пакуль свеціць сонца»), які струсіў перад нажом злачынцы, пакінуўшы ў бядзе таварыша, учынак, які аўтар імкнецца асудзіць як подласць, выглядае як труслівы гэтамі і амаль што разважлівае. У кнізе няма каго супрацьпаставіць Андрэеўскаму, таму што невядома, як павялі б сябе на яго месцы гэтыя прыстойныя і занадта ўжо разважлівыя людзі. Могуць запярэчыць, што людзі і ў жыцці такія. Можна, і такія, але толькі на першы погляд. А фактычна людзі, у тым ліку і нашы сучаснікі, розныя да супрацьлегласці характараў — ад самаадданных да подлых, якія, на жаль, усё яшчэ не пераводзяцца. А мэты і сэнс творчасці мастака ў тым і заключаецца, каб падобна андэрсенаўскаму прафесару, які ў кроплі вады ў лужы пад мікраскопам убачыў усё норавы і звычайна горада Капенгагена, разгледзець у бескарысным нязначным кроку, дробязі сутнасць чалавека.

В. Супрунчук, які ўзяўся за даследаванне маральна-этычных праблем, не ў поўнай меры выявіў свае мастакоўскія магчымасці ў першым зборніку прозы. А пра тое, што малады аўтар адчувае слова і настойліва шукае сваю сцэжку ў літаратуры, сведчаць лепшыя старонкі апавесці «Трэці сын».

Ніна РАДЗІВОНЧЫК.

грунт. Аднак жа што не задавальняе? Відавочная заленнасць напісанага імі ад зробленага папярэднямі, у першую чаргу, прадстаўнікамі «філалагічнага паналення», паўтарэнне ўжо добра засвоенага, адсутнасць уласнага героя, ну, а самае галоўнае — грамадзянская нясмеласць, няпэўнасць пісьменніцкай пазіцыі, невыразнасць эстэтычнага ідэалу».

«Так, непаўторнае светаўспрыманне маладога пакалення знайшло сваё больш альбо менш вартае вобразнае адлюстраванне ў малой колькасці твораў, якія сапраўды — на перапад. Прычым найперш — у пазіцыі. Часткова — у публіцыстыцы. У прозе амаль немагчыма знайсці твор, у якім гэта жывое адчуванне сучаснасці. Яе боль і трывогі выявіліся б ярка і уражліва».

«Таму, матэрыял, героі, сюжэт, мова маладых сапраўды нагадваюць то Мележа, то Быкава, то Пташнікова, то — імяра».

«Бяда ў тым, што ў творах, дзе, здаецца, ёсць усе прыкметы бягучага дня, адсутнічае паветра духоўнасці, сцвярджаюцца заніжаныя патрабаванні да чалавека, нярэдка апраўдваюцца з'явы, вартыя маральнага асуджэння. Апошніе асабліва часта здараецца, калі малады аўтар уступае ў сферу інтымных адносін людзей. Тады на пярэдні план вырываецца звычайная фізіялогія, апісаная з падірэсленай любоўю і натхненнем. Высокае пацучэнне ўраўноўваецца з усё той жа слаўтай тэорыяй «шкільні вяды», гэтак папулярнай у часы нэпа. Вельмі часта «мелкаскоп» псіхааналізаў выкарыстоўваецца ў буйнафармацыйных жанрах рамана і апавесці. Прынамсі, нягледзячы на пільны апублікаваны вылучыць нешта асаблівае: здзіўляе аднастайнасць сітуацый, другаснасць пісьменніцкага рашэння, глухі эмацыянальны тон, адсутнасць аб'ёму і глыбіні...»

І гэтак далей, і усё ў тым жа духу сучаснага, а не частковага, адмаўлення...

Цікава, як бы мы паглядзелі на чалавека, які б з такой зухаватай размашыстасцю ўзяўся ачарняць тое, што зрабіла наша моладзь, не бачачы

нічога станоўчага ў яе дзейнасці? Асабліва ахвотна карыстаецца крытыка «Літаратурной газетой» — цяжка за апошнія гады назваць хоць бы адну дыскусію па прозе, у якой бы ён не браў чыннага ўдзелу, з'яўляючыся тут нібы штатным прадстаўніком ад беларускай літаратуры. Прадстаўляе ён яе, вядома, адпаведным чынам!

Асноўныя вывады ў цяперашніх артыкулах гэтага крытыка такія: у маладых пісьменнікаў адсутнічае выразная пазіцыя. Правамернае пытанне: куды ж яна, гэтая пазіцыя, падзелася ўсяго за нейкіх пару гадоў пасля таго, як ён хваліў моладзь за грамадзянскую актыўнасць, за выверанасць і выразнасць ідэалаў?!

Выходзіць, што цэлае (ці амаль цэлае) пакаленне пісьменнікаў нібы прайшло за гэты час нейкую спецыяльную апрацоўку і пераадрэжытоўку, у выніку чаго аказалася пазбаўленым яснай і выразнай арыентацыі ў жыцці. Як, скажам, герой Чынгіза Айтматава стаў пазбаўлены памяці пра сваё мінулае, пра свайго радавод. Але дазволі сабе папытацца: хто ў гэтай сітуацыі больш падыходзіць на ролю айтматаўскага манкурта?..

Тыя непажаданыя сімптомы, якія працягваюцца ў развіцці сучаснай крытыкі і выклікаюць нашу трывогу, абавязваюць звярнуцца да мінулага вопыту, паглядзець, як у нашай крытыцы складаліся сапраўды адказныя адносіны да жыцця і літаратуры, фарміраваліся такія актуальныя на сёння прычыны, як грамадзянскасць, праўдзівасць, павага да таленту і прыныповае адзін аднаго, дакладнасць крытэрыяў, шчырасць, патрыятычная годнасць, паказваць не толькі яе набыткі ў кірунку ўсё большай прафесіяналізацыі, але і відочныя страты, што надараюцца на няпростым шляху ўспрымання і пазнання мастацкай творчасці ў кантэксте часу...

ПЯТНАЦЦАЦЬ год назад, а дакладней — у 1969 годзе, выдавецтва «Беларусь» выпусціла ў перакладзе на беларускую мову зборнік пазіі лужыцкіх сербаў «Там, дзе Шпрэва шуміць». Лужыцкія сербы, ці лужычане, як яшчэ іх называюць, адзін з самых маленькіх славянскіх народаў, які жыве на сваіх старадаўніх землях у складзе Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі. Тая сціплая памерамі паэтычная анталогія стала першаю прыкметнаю вяхю на шляху беларуска-лужыцкіх літаратурных сувязей, яна пазнаёміла аматараў пазіі нашай рэспублікі з дзівоным светам надзвычай цікавай, багатай літаратуры. Кніж-

А ПОВЕСЦЬ ПРА НАРОДНАГА ГЕРОЯ

ка сапраўды атрымалася, знайшла свайго ўдзячнага чытача, і ў першую чаргу таму, што над ёю працавалі такія вядомыя майстры мастацкага перакладу, як Максім Танк, Ніл Гілевіч, Рыгор Барадулін, Аляксей Зарыцкі... «Гэты зборнік вераў лужыцкіх пазіаў — першы ў Беларусі, — пісаў у прадмове да выдання адзін з самых актыўных перакладчыкаў і прапагандыстаў лужыцкага краснага пісьменства Аляксей Траяноўскі. — Яшчэ адна, думаецца, не апошняя сустрэча беларускага чытача з літаратурай нашага славянскага брата — лужыцкага народа».

Цяпер, праз гады, радасна бачыць, што гэтая надзея сапраўды дзілася. У нашых газетах і часопісах, а таксама ў альманаху «Далёкія» друкаваліся пераклады твораў Якуба Барта-Цішынскага і Гандрыя Зэйлера, Міны Віткіца і Юрыя Брэзана, Мата Косыка і Юрыя Краўца, Юрыя Коха і Кіта Лоранца, іншых лужыцкіх пазіаў і празікаў.

У сваю чаргу творы беларускіх літаратараў з'яўляліся на старонках перыядычных выданняў Будышына — культурнага і палітычнага цэнтру лужычан, — а ў 1980 годзе там выйшаў зборнік беларускага апавядання «Дзівак з Ганчарнай вуліцы», куды ўвайшлі творы 19 нашых навілістаў.

Сувязі паміж нашымі двума літаратурамі з кожным годам пашыраюцца, прыносяць плён. Якравым доказам таму — выдзена летась выдавецтвам «Юнацтва» апавесць-казка сербалужыцкага пісьменніка, тройчы лаўрэата Нацыянальнай прэміі ГДР Юрыя Брэзана «Чорны млын» у перакладзе Аляся Траяноўскага. Трэба заўважыць, гэта другая кніга Юрыя Брэзана, выдзена па-беларуску. Раней, у шасцідзясятых гадах, асобным выданнем прыйшла да нашага чытача ягоная ж апавесць «Крыста», перакладзеная А. Зарыцкім.

На гэты раз Ю. Брэзан, аўтар выдатнай трылогіі «Фэлікс Гануш», іншых вядомых твораў, выступае ў якасці дзіцячага пісьменніка. Скажу адразу: той, хто прачытае першы раздзел апавесці «Чорны млын», абавязкова пажадае перагарнуць апошнюю яе старонку. Бо твор адразу ж забірае чытацкую ўвагу сваім напружаным дзеяннем, якое дасягае кульмінацыі ў трэцяй, заключнай кнізе казкі.

Галоўны герой твора — адважны змагар за народную долю і волю юнак Крабат.

Між тым Крабат — гэты вясець і адважны падарожнік — у самым першым раздзеле ах-

вотна дзеліцца з намі самымі галоўнымі сваімі жаданнямі. Першае з іх самае што ні ёсць будзённае — пад'есці. І хлопца зусім па-дзіцячы, смеючыся з самога сябе, марыць злавіць жывога зайца. Сапраўды, ці мала што можа здарыцца? — згаджаецца разам са сваім героем аўтар. Раптам заяц заспіць... Або будзе з паламанымі лапамі. Ці, уцякаючы, смальнеца галавою ў які-небудзь пень ці дрэва. Але ці сустракалі вы зайца, які б сам пажадаў стаць смажанаю?!

А вось з другога Крабатавага жадання і пачынаецца, можна сказаць, казка «Чорны млын». Ён хоча адшукаць жалезны куфар пазнанняў, дзе схаваны ад-

ла і пусціў наўздагон Крабату. І Крабат, думаючы, што страляе ў свайго заклятага ворага, забівае таварыша. «Марка загінуў з-за таго, што навучыўся чарадзейнічаць, — сказаў потым Маркавай маці Крабат. — Настаў час спаліць гэтыя чары». «Табе яны непатрэбны?» «Яны патрэбны млынару, — тлумачыць Крабат. — Гэта яго ўлада. Чары ўзмацняюць пакорлівасць і безнадзейнасць, яны дурманяць і слепяць».

На адным дыханні чытаецца другая кніга апавесці-казкі «Чорны млын». Дзякуючы прасціёнку «сённяўаўтраўчорасёння» Чорны млынар пад час уцёкаў ад Крабатавай кары апынаецца ў сішай мінуўшчыне. Тут ён дзейнічае ў абліччы жорсткага тырана маркграфу і называе сам сябе «Агонь і меч». На замак лютага прыгняталніка ідзе народнае войска. І кіруе ім не хто-небудзь, а Крабат.

Разам з тым у другой кнізе «Чорнага млына» Ю. Брэзан паказвае, што перамогі над прыгняталнікамі часцей за ўсё даваліся вялікай народнай крывёю. Маркграф «Агонь і меч» — вельмі хітры і вераломны вораг. Адчуваючы, што ў адкрытай бітве яму не адолець народнае войска, замак будзе ўзяты, ён запрашае лужыцкіх ваяводаў да сябе, каб заключыць мір.

«Гэта воўк, — спрабуе пераканаць ваяводаў Крабат, — а воўк дасць нам спакой, калі будзе мёртвы». Аднак ніхто на гэтыя словы не звяжае. І лепшыя народныя прадстаўнікі ідуць бяззбройныя ў замак, каб ужо адтуль не вярнуцца...

Пісьменнік ні словам тут не адступіў ад гістарычнай праўды. З той больш чым тысячагадовай даўніны да нас дайшоў імя маркграфу Усходняй маркі Гера — аднаго з самых актыўных і жорсткіх удзельнікаў нямецкай агрэсіі супраць славянскіх плямён. Гэта ён пад час перагавораў аб перамірах забіў са сваімі псамі-рышарамі 30 славянскіх князёў. Менавіта такую страшную старонку лужыцкай гісторыі ўзнаўляе ў сваім творы Юрыя Брэзан. Але Крабата, як і народ, не перамагчы і не паставіць на калені. Асабліва яркае мастацкае вырашэнне гэтай думкі мы знаходзім у трэцяй кнізе апавесці-казкі.

«Аднаму Крабату цяжка, а мо нават і не па сілах перамагчы ліхадзейства. Тады яму на дапамогу прыходзіць Маркава маці, чый вобраз паступова пад пяром пісьменніка перарастае ў сімвал Маці-Радзімы, спакутанай і апаганянай млынаровымі чарамі. «Яна вандруе па краі дзень пры дні, пакуль трымаюць ногі. Яна распыравае попель сярод людзей і расказвае праўду пра смерць свайго сына Маркі... Вецер разнісоць попель па краі. Адным ён траілае ў сэрцы, і яны загараюцца, другім — у вочы, і яны прасвятляюцца. А каму вешер заносіць попель і ў сэрца, і ў вочы, той вырушае ў дарогу — да Крабата. Мацярынскі агонь, які разгарэўся тысячамі вогнішчаў, паказвае яму шлях».

Прыемна ўражвае і радуе тое, што апавесць перакладзена жывою харошаю моваю, у якой, як залацінка, бліскаюць свежыя фразеалагізмы, трапныя прымаўкі і прыказкі. Адчуваецца, што А. Траяноўскі, дбаючы пра дакладнасць перакладу, дамагаўся яго чытэльнасці. Хочацца павіншаваць з творчай удачай і мастака В. Славука, які аформіў кнігу. У ягоных малюнках шмат выдумкі і фантазіі, яны глыбока раскрываюць сутнасць падзей, што адбываюцца ў казцы. Наогул, ілюстрацыі гэтага мастака пазнаеш без подпісу, што сведчыць пра арыгінальнасць і самастойнасць яго пошукаў, яго мастакоўскага пошукі.

Юныя чытачы атрымалі сапраўдны падарунак. І можна з упэўненасцю сказаць, што Крабат стане любімым героем многіх і многіх нашых хлапчукоў і дзяўчынак.

Уладзімір ЯГОУДЗІК.

Ю. Брэзан, Чорны млын. Апавесць-казка. Пераклад з верхне-лужыцкай мовы Аляся Траяноўскага. Мінск «Юнацтва», 1984.

Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ

На сугрэве шчаку пяч.
Матылі не шукаюць сховы.
І не ведае дрэва яшчэ,
Ліст які абляцець гатовы.

У каторага зелянец,
Трапятацца не стала сілы.
Не пужае лісточка смерць —
Жыў бы карань,
маўчалі б пілы.

Жыў бы карань —
і дрэву жыць,
Славіць сонца лістоў галасамі,
Толькі першанькі, можа быць,
Адарвецца любімы самы...

Быль пра голага

Выпаўзаў з-пад крывавага цел,
Чуў апошнія нечыя стогны,
Бег ад ямы —
бялей за мел
Тварам быў,
і не ведаў стомы.

Падаў, плакаў, спяшаў туды,
Дзе міргае агеньчык кволы.
Чалавек уцякаў ад бяды
Па апалай лістоце. Голы.

Ён аддыхацца ўсё не мог,
Калі ступаць пачаў у акенца.
— Дай ты мне, напрамілы бог,
Гаспадынька, хаця адзедца.

Паглядзела — як апакла,
Шмарганула хутчэй фіранку.
Асцярожнай, відаць, была.
Начаваў чалавек на ганку.

Ён запомніў дарэшткі ўсё —
І гародчык, і дом, і грушу,
А назаўтра дастаў рыззё
У суседзяў.
Спыніцца мушу.

Праз гады пераскочыць верш.
У бастонавай пары новай
Завітаў чалавек
і перш,
Чым знайшліся якія словы,

Ей у вочы зірнуў. Яна
Мітусліва фартух здымала.
І стаяла ля іх вайна —
Выскалялася, рагатала.

Чула ўсё, што не чулі мы,
Ды падміргвала нам заўзята.
І гримелі яе грамы
У небе ясным пяцідзiesiąтых.

...Недарэчна пабегла ўслед,
Спрабавала тлумачыць штосьці.
Асыпаўся з ігрушы цвет.
Датлявалі ў магіле косці.

Цяплей не будзе.
Сонца што ні дзень
Усё ніжэй, усё калючай вецер.
Як павуцінка, успамін аб леце.
Бяздомны ліст свіціцца на вадзе.

Цяплей не будзе.
Любага пагляд
Пазбавіўся пяшчоты.
(Гэтак вагі
Імкнуцца, праз усё, да раўнавагі.)
Не на мяне глядзіць каханы —
над.

Навокал скразнякі.
З усіх газет
Крычаць пра небяспеку загалюкі.
Малая прыхінулася галоўкай...
Вось і кажу:
цяпла нам трэба, свет!

Шпак

Выбіўся з шэрасці ён.
Домік, што ў пана.
Ён на сваячак-варон
Глядзіць без пашаны.

Любіць узяць наш герой
Пекную ноту,
Седзячы весняй парой
Над агародам.

Вочы закрые ажно,
Дзюбку адчыніць...
Гэтак далёка чуто
Посвіст шпачыны.

У голасе ёсць і краса, —
Пэўна ж, няўломак.
Ды разумее ён сам,
Што не салоўка.

Хоць надарвіся, аднак
Вывад гатовы:
Шпак — ён і ёсцэка шпак,
Тэнэр мясцовы.

Елачка

Ёй сонца — вораг.
Елачка расце,
Схаваўшыся ад промняў пад бярозай.
Бяскрыўдная і мілая, яна
Дужэе не па днях,
А па гадзінах,
Бліскучыя галіны развінае
Усё шырэй —
Абняць нібыта хоча
І лес, і свет у самазабыцці...
А вырасшы, ў суседкі адбярэ
І сонца, і жыццё само
Яна.

Пад нізкаю навяссю хмар
Стаім, а вакол ані гуку.
Любові адвернуты твар
Маёй перакрыўлены мукай.

Мы з ёй — даве балесных сястры.
Мы разам смяёмся і плачам,
І покуль жывём і гарым,
Што-небудзь усё-такі значым.

Хіба я здалела б адна
Сабою застацца?
Ды часам
Расплачваюцца мусіць яна
За вынік маіх выкрутасаў.

За прымхі і страхі мае,
За пудкасці вывіх даўнейшы.
За гонар, які не дае
Ступіць да абранага першай...

Сястрыца, ты мне памажы,
Вазьмі за руку, як малую,
Сама, падышоўшы, скажы
Яму — што люблю і сумую.

...І шчасце было!

«Говорят, что несчастье хорошая школа:
может быть. Но счастье есть лучший уни-
верситет».

А. С. ПУШКИН.

Перш за ўсё,
для сябе непрыкметна,
Праз ружовае глядзячы ў свет,
За адно вокамгненнае лета
Я канчала ўніверсітэт.

Вось і воля, жаданая воля!
Адпачне ад навук галава.
...А пасля я вучылася ў школе —
Што ні клас,
то гадочкі са два.

Што ні ўрок —
то класічная драма.
Там канфліктаў якіх ні было!
Я настаўнікаў помню таксама,
Вось імёны іх: Крыўда і Зло.

Пазіраю з прыжмурам сягоння.
Памудрэла, пярун на яго...
Я трымаю цяпер на далоні,
Як Феміда,
дзе шалі вагоў.

І калі пераважвае тая,
На якую няшчасце лягло,
Я другую да сонца ўздзімаю:
— Паглядзіце. І шчасце было!

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

На Прыпяці

А спелы жнівень зорны сыпле град
І яблык на росную траву,
Я трэці дзень на Прыпяці жыву,
Яна мне, як маёй Дзвіне, сястра.
І бакеншыч, задумлівы стары,
Агніста-рыжы, нібы той касцёр,
Паставіць юшку, будзе гаварыць
Пра ўнукаў, пра надвор'е, пра жыццё.
Ён чарку сваю выцягне да дна
І востры позірк кіне на мяне:
— Ты граматы, а вось скажы, вайна,
Яна, як гэта, будзе зноў ці не?
А ноч уся ад конікаў звініць,
І зорны дождж ліе, нібы з вядра...

3 РАБОЧАГА СТАЛА ПІСЬМЕНІКА

Вось бываюць жа сустрэ-
чы, што, калі пра такую
раскажаш, то і не паве-
раць, скажучы, выдумаў,
літаратурны вымысел,
толькі ў дрэнных кнігах падобнае пра-
чытаеш. А ў мяне такая незвычайная
сустрэча і была.

У шасцідзсят сёмым годзе, калі я
служыў на Паўночным флоце, мне дар-
учылі напісаць для кнігі апавяданне

— Не знаю, дзядзька, што тут гаварыць.
— Не знаеш?.. Ладна, спаць, відаць, пара.
Стары пайшоў, мне не заснуць ніяк:
Няўжо мой край пралесак і буслоў,
Зямля, навек адзіная мая,
У горкіх папалішчах будзе зноў?
Няўжо ў адчай мой маленькі сын
Уздыме ручкі да глухіх нябёс,
І знікне ўсё, і ўжо не хопіць сіл
На стогн, на крык, на сучашэнне слёз?
Стары не спіць, хаця і клікаў спаць.
Не спіць і Прыпяць, поўня зіхаціць.
Мы думаем... і трэба ваяваць
За тое, каб не ваяваць, а жыць.

Над Дзвіной

Мокра. Ліст закружыўся асенні
Над усненнай жоўтай Дзвіной.
Нашых продкаў маўклівыя цені
Ціха крочаць у нас за спіной.

І вякамі сівымі спавіты,
Сыпле іскры у цемру касцёр,
Ды сурова ўздзімае Сафійка
Свае рукі да неба і зор.

Хто мы тут? І няўжо толькі госці?
Хто на гэтай высокай гары
Нас навучыць сапраўднае штосьці
Пра сябе, пра свой час гаварыць?

Каб праз хмараў вячыхтых спляценне
І гадоў хуткаплынны паток
Не пыталіся гордыя цені
Нас з маўклівым дакорам: «Вы хто?..»

ся, правялі расследаванне і выявілі наступнае.

У горадзе Ч., акупіраваным фашы-
стамі, хлопчыка завербавалі, залічылі
ў дыверсійна-шпіёнскую школу, наву-
чылі збіраць звесткі ваеннага характа-
ру, а потым пад выглядам бежанца ён
перайшоў лінію фронта. Пры затры-
манні доўга не ўпіраўся, прызнаўся,
хто ён, і расказаў пра ўсё. На апош-
нім допыце ўласнай рукой напісаў

Васіль ХОМЧАНКА

ЗАПІСКІ
ВАЕННАГА
ЮРЫСТА

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» падрыхтава-
на да друку мая новая кніга прозы «Чэкістам стала
вядома».

Прапаную ўвазе чытачоў «ЛіМа» апавяданне з гэ-
тай кнігі.

АУТАР.

ці нарыс, прывесчаны юбілею ваен-
ных трыбуналаў — ім споўнілася
пяцьдзсят гадоў. Выдумляць нічога
не стаў, ведаў расказаную некалі гі-
сторыю палкоўнікам юстыцыі Іванам
Міхайлавічам — так мы будзем яго
назваваць — і апісаў яе.

А гісторыя гэта вельмі цікавая. Ле-
там сорок другога года ў тылах дыві-
зіі, у якой старшынёй ваеннага тры-
бунала служыў Іван Міхайлавіч, за-
трымалі шпіёна. Факт не вельмі ўжо
і здзіўляючы — шпіёнаў у час вайны
хапала, але ж той быў асаблівы, яму
пайшоў толькі шаснаццаці год. Па-
дазрэнне хлопец выклікаў тым, што
хадзіў у распалажэнні нашых войск і
распытаў, дзе знаходзіцца штаб, у
якім генералы ёсць. Хлопцам занялі

просьбу ўлічыць раскаянне, паслаць
яго на перадавую, і ён там заглядзіць
сваю віну.

І вось пасля сканчэння следства
крымінальная справа паступіла ў ва-
енны трыбунал. Абвінавачваўся хло-
пец у самых цяжкіх злачынствах:
зdraдзе Радзіме і шпіянажы.

Як адбываўся суд, чым ён скончыў-
ся, апісваю з расказу Івана Міхайла-
віча.

Пра гэту гісторыю ён пачаў спач-
чатку ад палітаддзельскага шафёра.
яні падвозіў яго ў тылы дывізіі.

— Каля самага штаба сцапалі, во!
— расказаў шафёр-яфрэйтар. — І
ведаецца, таварыш ваенны юрыст трэ-

Зноў новы дзень нанова мне ляціць,
Так павялося ўжо, пакуль жывыя,
І толькі тэлеграфныя слупы
Плывуць удаль праз шкельцы ветравыя.

І застаюцца ззаду, бы гады,
Якія за сабой мы пакідаем,
Якія пахнуць ветрам маладым,
Ліловым бэзам і бялюткім гаем.

Ды тчэцца тонка нітка правадоў
Паўз той бальшак, што праз смугу
бруіцца,

Як сувязь новых і былых гадоў,
Якім не пазабыцца, не згубіцца.

Яна мільгне зноў праз дарожны пыл,
Не прападзе у хуткасці вялікай.
І будучь тэлеграфныя слупы
Адлікам часу і жыцця адлікам.

Вогнішча

Сухіх кастрышчаў попел разнясе
Па лесе ціхім вераснёўскі вецер,
А я ізноў збяру сухое вецце
І вогнішча наладжу пакрысе.

Хай дым гаркавым ахіне крылом
І з іскрамі ўздываецца пад неба.
Прысяду, хвілі гэткае патрэба
Прыходзіць з першым восеньскім
лісткам.

Калі адносяць лета журавы,
Калі пусцеюць паплавы і высі,

Ты чуеш, як пад панцырам жарсты
Тугія карані перапляліся?

А як жа мне без гэтых каранёў?..
Хай лезе ў вочы дым і дождж цярусіць,
А вогнішча мае палае зноў,
Я ад яго святла не адракуся.

Калі ля помніка Максіму
У вечаровай гамане
Адчуюць людзі моц і сілу,
То будзе хораша і мне.

Калі ад слова ціхай песні
Душу пляшчота ахіне
І светлы сум ў ёй уваскрэсне,
То будзе хораша і мне.

Калі мы ўсе — адна радзіна,
І ў нашай любай старане
Шануюць маці і РАДЗІМУ,
То, значыць, хораша і мне.

Сонца позірк вясёлы,
Птушкі радасны гук, —
Найвышэйшая школа
Найвышэйшых навук.

І празрыстае ранне,
Што адно на дваіх,
І святое каханне,
Трапяткое, бы ўздых.

Так і буду вучыцца,
Пакуль сэрца ў грудзях,
У полях, ветра, крыніцы
І травінкі ў руках.

Цішыня.

Фотавышод А. БАЙДАК.

цяга рангу, шпіён зусім пацан, гадоў
пятнаццаць яму. Малы, а ўжо гад...
— Няўжо такі малады? — усумніўся
Іван Міхайлавіч.

— Вось і дзіўна, — развёў рукамі
шафёр, адпусціўшы баранку. — Вы-
следжваў, вывуджваў, яго і сцапалі.

Потым пра гэтага шпіёна Івану Мі-
хайлавічу расказвалі ў медсанбаче,
палітадзеле. А дывізіённы пракурор,
з якім ён сустрэўся ў той жа дзень,
пацвердзіў усе гэтыя размовы:

— Усё праўда. Чакай справу. Ла-
зутчык поўнасю раскалоўся.

Праз тыдзень справа і паступіла ў
трыбунал. Яна была ў адным невялі-
кім томіку, старанна і акуратна сшы-
тая, з пругкай глянцавітай вокладкай,
на якой строга адціснута: «Захоўваць
вечна». У справе падшыты ажно шас-
наццаць пратаколаў допытаў абвіна-
вачваемага. Усе супярэчнасці, неда-
кладнасці ў яго паказаннях адшліфа-
ваны, даведзены да лагічнага ладу
ўжо на шостым допыце. На ўсіх астат-
ніх хлопчык расказаў слова ў слова,
нібы тыя пратаколы былі ўжо копія-
мі шостага.

Звалі хлопца Прозараў Сяргей Паў-
лавіч, нарадзіўся, як запісана ў анке-
тах, у Ч. Там жа жыве і маці з ма-
лодшай дачкой. Бацька ў Чырвонай
Арміі.

Як і належала, Іван Міхайлавіч і
члены трыбунала вывучылі справу і
прызначылі яе для разгляду ў судзе.

Недаверліва аднёсся Іван Міхайла-
віч да гэтай справы, не верылася ў
праўдзівасць паказанняў Прозарава.
Але ж сумненні гэтыя можна праве-
рыць толькі ў судзе.

Суд пачаўся раніцай. Падсуднага
прывялі два канваіры, пасадзілі на
табурэцкі, строга папярэдзілі, каб не
круціўся. Ён і сядзеў смірна, паклаў-
шы рукі на калені, як і трэба сядзець
на судзе. Зусім хлапчанё. Чарнявы,
вочы чорныя, як кропелькі тушы, жы-
выя, шырокія. Калі сустракаўся по-
зіркам з суддзямі, адразу ж адводзіў
іх, апускаў уніз. Збляднелы і схудне-
лы, з вузкімі плечыкамі, тонкай шый-
кай. Ён раз-пораз торгаў ёю, нібы яму
муляў каўнер.

«Хлапчук, дзіця, — з жалем паду-
маў пра яго Іван Міхайлавіч — ён і
старшынстваваў у судзе, — падшыва-
нец, якога злавлілі ў чужым садзе». Ён
адкрыў судовае пасяджэнне, адзі-
наму сведку па справе, лейтэнан-
ту, што затрымаў Прозарава, ска-
заў пакінуць залу. Потым пачаў
распытваць у падсуднага, хто ён,
адкуль, пра сям'ю, бацьку, маці.
Прозараў адказваў лёгка, з ахвотай,
без запінкі, нават стараўся папярэд-
жваць пытанні сваімі адказамі. Такое
было ўражанне, што ён хацеў, каб як

найхутчэй скончыўся гэты суд і, бяс-
спрэчна, не разумеў, у якім станові-
шчы знаходзіцца, што яму пагражае.
Калі растлумачылі яму працэсуаль-
ныя правы і спыталі пра хадаўнічанні,
Прозараў папрасіў паслаць яго на
фронт разведчыкам.

— Гэта вы папрасіце ў апошнім
слове, — перапыніў яго Іван Міхайла-
віч. — Можна, вам трэба выклікаць
якіх сведкаў, можа, маеце дакументы,
што змякчалі б віну?

Нічога ў яго такога не было, і суд
перайшоў да следства.

Прозараў пачаў даваць паказанні.
Ён гаварыў, а Іван Міхайлавіч слухаў
яго і адначасова сачыў за пратаколам
допыту следчым. Хлопец шпарыў сло-
ва ў слова, як было запісана ў пра-
таколе, нібы завучаны на памяць
урок. Ды якой мовай гаварыў! Вось
яна:

— ...Маючы намер праводзіць суп-
раць Чырвонай Арміі дыверсійна-
шпіёнскія дзеянні, наўмысна, без пры-
мусу, я даў згоду на паступленне ў
дыверсійна-шпіёнскую школу... Пера-
ход лініі фронту мне арганізавалі ня-
мецкія афіцэры. Спачатку мы ехалі
па ракаднай дарозе, потым спешыліся,
і мяне правялі праз лінію фронту...
Будучы ў размяшчэнні савецкага вой-
ска, я падлічваў колькасць гармат,
танкаў і іншае ўзбраенне...

Канечне ж, мова не хлопчыка, а
таго следчага, які дапытваў яго і за-
пісваў па-свойму.

Пачалі задаваць яму пытанні.
— Ты быў п'янерам? Чырвоны
галыштук насіў? — спытаў Іван Мі-
хайлавіч.

— Насіў. І акцыябронкам быў...
— І стаў здраднікам і шпіёнам?
— А я апраўднаю ваш давер і скуп-
лю віну.

— Значыць, ты ў школу пайшоў
сам? Добраахвотна? І ніякай платы
табе за службу немцы не абяцалі?

Прозараў разгубіўся, азірнуўся на
канваіраў, нібы чакаў ад іх падказкі,
двойчы торгнуў шыяй.

— Абяцалі... Абяцалі матацыкл.

Іван Міхайлавіч пагартаў свае запі-
сы. На следстве пра матацыкл гаворкі
не вялося. Гэта была новая акаліч-
насць. Такі важны момант — матыў
злачынства — следчы чамусьці не
высветліў.

— І ты за матацыкл здрадзіў Ра-
дзіме, свайму бацьку чырвонаармей-
цу? Таварышам?

— Я загладжу сваю віну на фрон-
це, папліце на самую перадавую.

— А колькі часу цябе вучылі ў
дыверсійнай школе?

— Дзён дваццаць.
— Усяго?
— Месяц, нават больш.

— Колькі дзён хадзіў па тылах на-
шых войск?

— Тры дні.

— А якія звесткі сабраў?

— Там жа запісана, — паказаў ён
пальцам на судзейскі стол. — Я ўсё
следчаму расказаў.

— Раскажыце і суду.

— У вёсцы Выгоць бачыў восем
танкаў тэ трыццаць чатыры. Каля
моста дзве зеніткі. За шашой у лесе
ёсць аэрадром. Там нашы знішчальні-
кі.

Усё пра гэта было запісана ў пра-
таколах, запісана дакладна, з распісам
падсуднага пасля кожнага абзаца і ўні-
зе кожнай старонкі.

— Пра бацьку свайго што-небудзь
ведаеш?

— Паспелі палучыць толькі адно
пісьмо. Ён пэтэравец. Пісаў, што пад-
паліў адзін нямецкі танк.

— І як жа гэта разумець? Бацька
знішчае фашыстаў, а сын да іх слу-
жыць пайшоў?

Падсудны апусціў галаву, сціх, ута-
ропіўся ў падлогу.

— Ну што ты так?.. Сорамна?

Многа чаго пабачыў Іван Міхайла-
віч за судзейскую службу. Колькі лё-
саў ад яго залежала, колькі падсуд-
ных з надзеяй глядзелі яму ў вочы.
Але тыя былі ўсе людзі дарослыя, іх
было лягчэй зразумець, дабрацца да
ісціны. А тут хлапчук. Вось і зразу-
мей яго псіхалогію. Магло быць
і такое, пра што ён расказаваў.
Паабяцалі матацыкл, яшчэ не-
чым заахвоцілі, пакармілі добра, і
хлопец згадзіўся. Вядома, ніякага тут
не было палітычнага матыву. Іван Мі-
хайлавіч дагэтуль не чуў, каб да фа-
шыстаў шлі служыць падлеткі. Та-
кія, як Прозараў, былі падпольчы-
камі, партызанамі, сынамі палкоў. А
гэты — шпіён. Няўжо хлопец сап-
раўды спакусіўся на матацыкл?

— Матацыкл абяцалі з каляскай?
— спытаў адзін з членаў суда.

— Матацыкл? Ага, з каляскай.

— А хто асабіста цябе завербаваў
у школу? — працягваў вясці допыт
Іван Міхайлавіч.

— Несцераў Пётр Барысавіч, наш
бургамістр. Ён без адной нагі. Дзвюх
жонак мае... Там жа запісана пра
гэта, — зноў паказаў ён пальцам на
судзейскі стол.

— Як гэта — дзвюх жонак мае? —
пацікавіўся Іван Міхайлавіч, бо ў
справе такіх звестак не было.

— Адна родная жонка, а другая
Мар'я Васільеўна, медсястра з баль-
ніцы. Калі Несцераў у Мар'і Васіль-
еўны бывае, родная жонка б'е ёй
вочы. Калі ў роднай жонкі, Мар'я Ва-
сільеўна прыбывае з палкай.

— І як гэты бургамістр завербаваў
цябе?

— Я з фермы сцягнуў дошкі. Ну з
гаспадаркі, там каровы для немцаў
сабраны. Дык я ўзяў дошкі на галу-
бятню. Несцераў злавіў і кажа: «У
Германію адпраўлю ці служыць бу-
дзеш нам?»

— І ты адразу згадзіўся?

— Я не адразу згадзіўся. Толькі
калі матацыкл паабяцалі.

Зноў гэты матацыкл. Няўжо ўсё-
такі праўду гаворыць Прозараў?
І ўсё ж не верылася. А падсудны сме-
ла глядзеў суддзям у вочы гэтакім чы-
стым сумленным позіркам. Як жа
можна яму не паверыць?

— Хто яшчэ з табой вучыўся ў
школе?

— У шостым «А» вучыўся Пецька
Мохаў...

— Ды не ў гарадской школе, а ў
шпіёнскай. — Іван Міхайлавіч адгар-
нуў старонку справы, знайшоў месца,
дзе пералічваліся прозвішчы аднакаш-
нікаў-шпіёнаў.

— Пецька Мохаў, Жэня Сідараў,
— лічыў і загібаў пальцы Проза-
раў, — Нона Вяроўкіна, Валерык
Казлоў, Юлік Сямёнаў.

— Ты і да вайны іх ведаў?

— А як жа, вучыўся з імі з пер-
шага па шосты.

— Гэта ж амаль палова класа.
І немцы іх усіх завербавалі?

— Не палову класа, а толькі гэ-
тых, якіх я назваў.

— А жыві ў вы, калі вучыліся
ў шпіёнскай школе?

— У школе і жылі. У справе ж
запісана.

— А куды потым вашых адна-
класнікаў немцы паслалі?

— Пецька Мохаў на фронт уцёк.

— Да немцаў?

— Да нашых, чырвоных.

— Ён да чырвоных, а ты да фа-
шыстаў.

— М'яне яны самі паслалі, як і
астатніх.

— А чаму ты навучыўся ў шко-
ле? — спытаў Іван Міхайлавіч, адчу-
ваючы ўжо не жаласць да Прозара-
ва, а раздражненне і непрыязнасць.

— Я ўмею поўзаць па-пластунску,
на турніку падцягваюся разоў дзе-
сяць. Гранату кідаю далёка. Я хоць
і худы, але моцны, — пахваліўся ён.

— Вось сабраў бы ты звесткі пра
нашу армію, а потым што?

— Вярнуўся б у Ч. і аддаў бурга-
містру Несцераву.

Здаецца, пра ўсё, што цікавіла
суддзяў, было распытана, а Іван Мі-
хайлавіч ніяк не рашаўся спыніць
допыт. Шмат якія тлумачэнні Про-
зарава выклікалі недавер. Ну, на-
прыклад, не маглі немцы заверба-
ваць у сваю школу цэлую групу пад-
леткаў-аднакласнікаў, якія, відаць, і

(Заканчэнне на стар. 10—12).

ПАД ВІЦЕБСКІМ НЕБАМ

Як вядома, губернскі горад Віцебск у першыя паслярэвалюцыйныя гады стаў на пэўны тэрмін адным з ажыўленых мастацкіх цэнтраў, можна сказаць, усёй нашай краіны. Адна за адной адкрываліся мастацкія школы, педагогамі якіх былі таленавітыя жывапісцы, скульптары, графікі. Майстры з Масквы і тагачаснага Петраграда не толькі вучылі таленавітую моладзь, але, адгукуючыся на заклік часу, займаліся творчай дзейнасцю. Такім чынам і з'явіліся пад віцебскім небам тыя два скульптурныя партрэтны, здымкі якіх я знайшоў у архіве.

Мясцовыя газеты паведавалі пра адкрыццё 25 мая 1920 года помнікаў выдатным дзеячам міжнароднага рабочага руху Карлу Марксу і Карлу Лібкнехту. Паглядзеўшы на гэтыя здымкі, мы міжволі прыгадваем гістарычны дакумент — Ленінскі план манументальнай прапаганды. Гэтыя два творы і былі водгукам віцэбчан на гэты план. У дзень адкрыцця помнікаў вуліцы і плошчы Віцебска напоўніліся святочнымі калонамі працоўных. Помнік Карлу Марксу адкрываўся ў Пушкінскім скверы, Карлу Лібкнехту — у садзе «Ліскі». Аўтарам скульптурных партрэтаў быў малады мастак Д. Ягерсон.

У верасні таго ж года ў Віцебску быў адкрыты яшчэ

помнік выдатнаму педагогу Песталоці работы вядомага беларускага скульптара А. Бразера. Выкананы ім партрэт

Карла Маркса ўпрыгожваў плошчу перад Палацам працы. У 1920—1922 гг. у Віцебску былі таксама ўзведзены помнікі Р. Люксембург, Ф. Ласалю, Л. Талстому.

Трэба ўлічваць, што гэтыя творы выконваліся часам і пад уплывам фармалістычных плыней у мастацтве. Часта яны рабіліся з нетрывалых матэрыялаў; семі аўтары лічылі іх часовымі і спадзяваліся з цягам часу перавесці ў бронзу або мармур. Таму большасць такіх твораў, на жаль, не захавалася. Важна адзначыць, што Віцебск — горад, які і сапраўды пазначыў прыкметнымі з'явамі станаўленне беларускай савецкай літаратуры, тэатра, выяўленчага мастацтва, быў і ў галіне манументальнай прапаганды, як кажуць, на ўзроўні патрабаванняў часу.

Яшчэ ў 1924 годзе вучні скульптурнага класа Віцебскага мастацкага тэхнікума пад кіраўніцтвам свайго настаўніка М. Керзіна зрабілі праект першага ў Беларусі помніка Уладзіміру Ільічу Леніну. З гэтага пачыналася беларуская скульптурная Ленініана. Помнік быў задуманы як манументальны і сімвалічны, месца яму было вызначана ў цэнтры плошчы Свабоды. Мадэль помніка, выкананая ў гліне (1/10 натуральнай велічыні), так і засталася мадэллю. Сам М. Керзін разглядаў гэту працу як заданне вучням па кампазіцыі. Іх праца была адзначана на «выдатна». Гэта быў водгук студэнцкай моладзі на смерць вялікага правадыра. (Дарэчы, адным з аўтараў праекта помніка быў студэнт тэхнікума З. Азгур — цяпер вядомы майстар манументальнай скульптуры).

На здымках, якія я праняў «ЛіМу», скульптурныя помнікі К. Марксу і К. Лібкнехту.

І. ЭЛЕНТУХ.

ТЭАТРАЛЬНЫЯ ДАЛЯГЛЯДЫ

Прэм'ера адбудзецца на пачатку лютага, але спектакль ужо жыве. Ведаюць пра гэта яшчэ нямногія, віншаванні пакуль што гучаць сціпла — радасныя ўсешкі, цёплыя словы, таксама як і ацэнкі зберагаюцца да ўрачыстага вечара. Тэатральная прымхлівасць? Без яе было б, напэўна, нецікава. Але ёсць больш будзённае

РСФСР Барыс Львоў-Анохін, рэжысёр Васіль Фёдарав, мастак-сцэнограф Давыд Бароўскі і драматург Аляксей Дударав робяць надзвычайную справу — расставіваюць акцэнт. Усе гэтыя паўтаны і сэнсавыя кропкі сваёй суккупнасцю павінны заўтра найбольш поўна данесці да гледача задуму сцэнічнага твора,

ДЭБЮТ НА ЛЕГЕНДАРНАЙ СЦЭНЕ

У Малым тэатры Саюза ССР завяршаецца работа над спектаклем «РАДАВЫЯ» А. Дударова.

вытлумачэнне. Час, які адзяляе прэм'еру ад здычкі — не дзень і не два, — выкарыстоўваецца ў маскоўскіх тэатрах для дакладнай шліфоўкі спектакля, для даводкі яго «на рэзаксць». Рэжысёры, акцёры ўважліва прыслухоўваюцца да заўваг, з іх дапамогай настройваюць гучанне пастановак. І гэта правільна — прэм'ера павінна прыносіць максімальнае задавальненне глядачам і творцам, на тое яна і свята.

За некалькі крокаў ад тлумнага пераднавагодняга ЦУМа, за сценамі славутага «дома Астроўскага», свеціцца транспарант «Цішыня! Ідзе рэпетыцыя». Учора спектакль ухваліў мастацкі савет тэатра, а сёння ён зноў разабраны па частках, як аўтамабіль перад адказнай вандроўкай. Трэба мець вялікую вынаходлівасць, каб расказаць пра тое, што адбываецца цяпер у напэўна зруку залы і на сцэне, не расчароваць адданных тэатралаў у «святыя» схаванага ад старонняга вока. Нічога асаблівага не адбываецца, але, разам з тым, пастаноўчык «Радавых» заслужаны артыст

яго пафас. А пакуль што... — Віктар Іванавіч, яшчэ раз, калі ласка. Як толькі сафіт дойдзе да самага верху, павольна пачынае выходзіць...

І народны артыст СССР Віктар Коршунаў зноў і зноў рэпетыруе першы выхад Дзерваеда. Важна ўсё: і як несці цяжкі «дзясцяр», і дзе спыніцца — на заднім плане ці на авансцэне, і з якім пачуццём вымавіць першую рэпліку... Каб адчулі і мы палёжку салдата, якога яшчэ раз абмінула смерць, боль чалавека, які страціў родных, і нават недарэчнасць вяскоўца з кулямётам замест касмы...

І зноў усё спачатку. Рэжысёра не задавальняе гукавая увертура спектакля. Адкладаецца ўбок фанэграма шалёнай страліны, замест яе радыёінжынер «запускае» іншую. Тое, што трэба — атрымаецца нейкі фантастычны пранізлівы гук, пасля якога прагнеш цішыню...

Знойдзенае замацоўваецца, рэпетыцыя працягваецца. Вар'янтны сваіх эпізодаў спрабуюць заслужаныя артысты

ЛАЗУТЧЫК

(Працяг. Пачатак на стар. 8—9).

жывуць на адной вуліцы. Агентаў рыхтуюць тайна, яны адзін пра другога нічога не павінны ведаць. А тут ажно паўкласа!.. І чым далей працягваўся допыт Прозарава, тым болей узнікала сумненні ў праўдзівасці яго паказанняў.

Нарэшце пачалі дапытваць сведку. Лейтэнант раскажаў, як ён затрымаў падсуднага. Ён прыкмеціў яго яшчэ тады, калі той прасіў у байцоў паесці, і пачаў сачыць за ім. Прозараў шукаў штаб. Адзін баец спытаў, які яму штаб патрэбен. «Той, што можа ў армію на службу ўзяць», — адказаў хлопчык. Баец яму сказаў, што з такой просьбай трэба звярнуцца ў штаб дывізіі, але дзе той штаб, не паказаў. Хлопец і пачаў распытваць пра гэты штаб.

— Я адразу западозрыў нядобрае, — таропка і нават радасна раскажаў лейтэнант. — Пачаў пілына сачыць. Хітры ён: не проста пытаў, дзе штаб, а як генерала знайсці. Я, значыць, падшоў, пытаю: «Што, хлопчык, шукаеш?» Ён адразу спалохаўся, адчуў, хто я такі.

— А я бачыў, што вы за мной ходзіце, — павярнуўся да лейтэнанта падсудны, — здагадаўся, што сочыце.

— Ну, значыць, я за яго ды ў штаб. Пагаварылі з ім, ён і прызнаўся.

— Адрозна прызнаўся?

— Ніяк не, спачатку розную лухту нёс. Даваў заведана хлуслівыя паказанні, выкручваўся, хацеў павесці следства на няправільнаму шляху.

— А ўсё-такі, што канкрэтна гаварыў? Успомніце.

— Назваў сваё прозвішча, сказаў, што прыехаў на фронт ваяваць, ды не бяруць у армію як малалетку. А потым прызнаўся чыстасардэчна, што яго сюды закінулі немцы.

— А вы самі не былі ў Ч.? — спытаў Іван Міхайлавіч.

— Не быў, але мы маем звесткі, што там існуе фашысцкая дыверсійна-шпіёнская школа. Нам ужо адтуль трапляліся такія.

— Дарослыя ці непаўналетнія?

— Дарослыя.

Іван Міхайлавіч прачытаў уголас розныя даведкі, пратаколы, што меліся ў справе, і зрабіў перапынак. Судзі, зачыніўшыся ў пакоі, курылі, хадзілі ўзад-уперад, спрачаліся, недаўменна разводзілі рукамі. Да пачатку суда ўсе трое, вывучыўшы матэрыялы справы, думалі і вельмі спадзяваліся, што абвінавачванне Прозарава разляціцца, бо справа злеплена з адных голых прызнанняў падсуднага. Не раз жа было так: на следстве чалавек прызнаецца, а ў судзе потым поўнасю адмаўляе сваю вину і тлумачыць прычыну гэтага адмаўлення. А тут вось справа не разляцелася. Падсудны ўпарта стаў на сваіх паказаннях: вінаваты, і — усё!

Судзі нагаварыліся, накуртыліся амаль да галавакружэння, а потым Іван Міхайлавіч пазваніў пракурору, выказаў свае сумненні па справе. Той сказаў: «Я сам сумняваюся, гутарыў з ім, пытаў, можа, пад прымусам следчага нагаварыў на сябе. Хлопец кляўся, што не было прымусу... Што

ты хочаш, пустая галава ў хлопца. Гаворыш, матацыкл немцы абцягалі? Ну вось ён і паквапіўся на яго».

Заставалася надзея на апошнія слова Прозарава. Іменна ў гэтай стады судовага разбірацельства часцей за ўсё адракаліся ад сваіх прызнанняў падсудныя, прыводзілі зусім іншыя факты. Можа, і Прозараў скажа што-небудзь новае.

Але апошнія слова падсуднага расчаравала судзіў. Не адмаўляючы сваёй віны, Прозараў папрасіў накіраваць яго ў штрафную роту, і ён там правяціць сябе. Скажаў ён гэта бойка, смела глядзячы чорнымі жвавымі вачамі ў твар Івана Міхайлавіча. Сеў, зноў устаў, паўтарыў просьбу:

— Вы ж можаце мяне паслаць у штрафную роту. Можаце?

А Іван Міхайлавіч з жалем і болем на сэрцы разглядаў яго, худзенькага, кволага, з доўгай шыбай, найнага ў сваёй просьбе і спадзяваннях. Хлопец нагарае лагер, і калі перажыве ўсю няволю, то на якім жа годзе свайго жыцця ён вызваліцца? Вось гэта і павінны цяпер рашыць судзі.

Зайшлі ў асобны пакойчык выносіць прыговор. А калі вярнуліся, то, на здзіўленне ўсіх прысутных, прачытаў Іван Міхайлавіч не прыговор, а вызначэнне. Справа накіроўвалася на дараследаванне, і было пералічана, што трэба зрабіць органам следства. У прыватнасці, прапанавалася знайсці тых байцоў, з якімі вёў гаворку Прозараў, спытаць, чым цікавіўся, пра што гаварыў. Але самае галоўнае было ў тым вызначэнні: атрымаць з Ч. звесткі пра сям'ю Прозарава і пра названых ім асоб — Нещерава, аднакласнікаў па дыверсійна-шпіёнскай школе.

Усе ў зале, а людзей найшло поўна, успрынялі гэта рашэнне з радасцю — хлопца шкадавалі. Толькі сам Прозараў не ўзрадаваўся. Твар яго скурчывіўся ў жаласнай грывасе, у чорных, як туш, вачах, якімі ён про-

ста пранізваў Івана Міхайлавіча, — злосьць, пагарда.

— Значыць, зноў у турму? — спытаў ён. — Зноў допыты?

— У турму. Так трэба, — адказаў Іван Міхайлавіч, сабраў са стала паперы, кодэкс і выйшаў з залы.

Члены трыбунала пайшлі абедаць, а Іван Міхайлавіч застаўся, Папрасіў сакратарку зрабіць копіі вызначэння, і пакуль тая ступала на машыны, сядзеў у крэсле, расслаблены, адчуваючы палёжку на душы, што б там ні было, але ж хлопца пакуль што не асудзілі, і была надзея, што прыговорам справа не скончыцца, на дадатковым расследаванні будзе адкрыта нешта новае.

Івана Міхайлавіча нярэдка дакаралі ў тым, што ён залішне асцярожны, нерашучы ў вырашэнні судовых спраў, вельмі, кажучы па-руску, «дотошный», калі ацэньвае і падвэргае сумненням кожны доказ, кожную следчую версію. І як жа можна не сумнявацца і не вагацца, выносячы, скажам, прыговор, калі вырашаеш лёс, жыццё чалавека, і памылка судзі можа вельмі дорага каштаваць? «Ёсць, нешта ёсць у гэтай справе, думаў ён, — да чаго суду не ўдалося дакапацца».

Калі сакратарка надрукавала копію вызначэння і суправадзіцельную, Іван Міхайлавіч зайшоў у пакой, дзе канваіры чакалі гэтыя дакументы, аддаў іх старшаму. Сеў на лаўку побач з Прозаравым. Хлопец зусім знікаваў, скурчывіўся, як ад холаду. Адчуваў і недружалюбна зірнуў на Івана Міхайлавіча, хацеў штосці сказаць, ужо і рот разавіў, ды так і не сказаў.

— Вось вярнулі тваю справу, — сказаў Іван Міхайлавіч. — Трэба яе разабрацца.

— Разабрацца... — перадражніў ён. — Нечога разбірацца. Паслалі б у штрафную роту і ўсё. А цяпер сядзі.

— Калі б асудзілі, то на фронт усё роўна не паслалі б. Хто ж шпіёнаў і здраднікаў на фронт пасылае?

РСФСР Эдуард Марцэвіч (Дугін), Юрый Васільеў (Бушцец), Аляксандр Патапаў (Салаянік). У ролі Адуванчыка дэбютуе трэцякурснік Тэатральнага вучылішча імя Шчэпкіна Ігар Марычаў. Многае яму не ўдаецца, замінае залішняе эмацыянальнасць і зусім натуральны недахоп воліты. Яму адрасуюцца найбольш разгорнутыя тлумачэнні, яшчэ і яшчэ паўтараецца дзёт Адуванчыка і Лідкі, ролю якой выконвае Яўгенія Глушэнка... Часам рэжысёры пакідаюць месца ля пульты, становяцца побач з актёрамі. А вось на сцэне з'явіўся драматург — разам з Юрыем Васільевым удакладняе нешта ў паводзінах Бушцеца.

Нават такая беглая замалеўка рэпетыцыі, спадзяюся, перадае яе дзелавую атмасферу. А пасля таго, як былі зроблены апошнія заўвагі выканаўцам, я гутарыў з рэжысёрамі-пастаноўчыкам спектакля Барысам Львовым-Анохіным. Мінскі глядач знаёмы з ім па пастаноўках у ЦТСА і Драматичным тэатры імя Станіслава Скага, нядаўна выйшаў у свет яго манаграфія, прысвечаная творчасці славаці Галіны Уланавай. Сёння ў рэпертуары Малага тэатра пастаноўкі Б. Львова-Анохіна «Мамурэ» і «Ранішня фая». І вось — «Радавыя» А. Дударова, спектакль які калектыў рыхтуе да 40-годдзя Перамогі.

— Я задаволены сённяшняй рэпетыцыяй, добра папрацавалі. Задаволены і ўвогуле супрацоўніцтвам з Аллесеам Дударавым. Для тэатральнай Масквы ён не навічок, тут ідуць ягонны «Парог» і «Вечар», «Радавыя» таксама цікавіцца некалькімі сталічнымі тэатрамі. Мне гэтая п'еса прывабіла мужнай размовай пра гераізм саваецкага чалавека і адметным адчуваннем вайны як нечага нелагічнага, што ранаці і спускае чалавечыя душы. Гэта не хроніка бабў «мясцовага значэння», драматург заняў сваю праўду, праўду сэрца. І мне вельмі блізкае такое адчуванне, гэта трагічна, але пазіў, якая ўслаўляе людзей, што перамаглі лютага ворага і не далі прарасці ў сваіх душах зямлі нянавісці, шчодра пасеяным вайной... У нашым спектаклі многа святла, цікава, на мой погляд,

У ролі Дугіна — заслужаны артыст РСФСР Э. Марцэвіч.

Сцэна са спектакля.

вобраз прапанаваў мастак Д. Бароўскі — уздыбленая зямля, аблямаваная рэшткамі тэатраў будыніны, сцэнаграфія ўдала выкарыстоўвае класічную «каробку» Малага тэатра. З гранічнай самааддачай працавалі ўсе актёры, толькі так, напэўна, і трэба далучацца да матэрыялу, прапанаванага А. Дударавым.

Штосьці гучыць у нашым спектаклі не зусім так, як драматургам задумвалася. Ды ў яго ёсць якасці сапраўднага тэатральнага пісьменніка — ён павявае права на самастойную трактоўку, адгукваецца на творчы пошук. Дударова можна перананаць, як перананаў яго, напрыклад, наш Дугін у выкананні Э. Марцэвіча... Кожны спектакль, акрамя ўсяго іншага, вырашае яшчэ і чыста ўнутрытэатральныя задачы — у «Радавых» зусім нечакана для све паказваецца народны артыст СССР В. Коршунаў. Хоць вы, мабыць, заўважылі на сённяшняй рэпетыцыі, што хаваецца за гэтым «нечаканам». Словам, працавалася цікава, плённа і карысна. Буду чакаць новых сустрэч з драматургіяй Аллесея Дударова, — гэтымі словамі скончыў сваё кароткае інтэрв'ю для нашага штотыднёвіка Б. Львоў-Анохін.

У мінулым годзе Малы тэатр СССР распачаў свой 161-ы сезон. Дом Шчэпкіна, Гогаля, Астроўскага, сцэна Мачалава, Садоўскіх, Ярмолавай, Ленскага... Адна са святых магутнай рускай культуры, школа рэалістычнага актёрскага майстэрства. Тут закладаліся традыцыі тэатра-храма, тэатра-кафедры, тэатра — люстэрка духоўнага жыцця грамадства.

На гэтай легендарнай сцэне сёння дэбютуе беларуская драматургія. Факт не прыватны, радасны і, напэўна, знамянальны, улічваючы высокія патрабаванні Малага тэатра да літаратуры.

Гаворыць Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР, народны артыст СССР Міхаіл Цароў:

— Пастаянная цікавасць нашага тэатра да твораў сучаснай драматургіі. У рэпертуары налічваюцца яны — побач з вышэй-

нямі класікамі. Мы доўга шукалі п'есу да 40-годдзя Перамогі саваецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, напружана працаваў наш літаратурны аддзел. Трэба сказаць, што быў момант, калі мы пачалі было схіляцца да інсцэніроўкі празаічнага твора. І тут з'явілася п'еса маладога драматурга Аллесея Дударова «Радавыя», якая захапіла нас праўдай жыццёвых характараў ва ўмовах апошніх дзён вайны. Мабыць, не выпадкова, што напісаў яе беларус. Я неаднойчы быў у вашай рэспубліцы, на свае вочы бачыў зруйнаваныя Мінск, Віцебск, Гомель... Паміць пра вялікае выпрабаванне п'есы і ў арыгінальных, самабытных творах беларускіх літаратураў. Кожная роля ў «Радавых» — глыбокі і значны матэрыял для актёраў, рэжысёраў. Бясспрэчна вартасць п'есы мне бачыцца таксама і ў ле неадназначнасці, у магчымасці розных сцэнічных трактовак. Ад шчырага сэрца жадаю Аллесею Дудараву шчаслівага творчага лёсу, новых поспехаў!

А. ГАНЧАРОВ, спецкар. «Літаратуры і мастацтва». Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

МАРШРУТ У АДДАЛЕНУЮ ВЁСКУ

У Капыльскім раёне надаюць вялікае значэнне культурнаму абслугоўванню жыхароў аддаленых і маланаселеных вёсак. Тут стала традыцыяй накіроўваць у такія населеныя пункты агітацыйна-прапагандысцкія паезды. У іх праграме — знаёмства хлебарабаў з міжнародным жыццём, з навінкамі мастацкай і ваенна-патрыятычнай літаратуры.

У такім поездзе заўсёды знаходзіцца месца культурным работнікам. Удзельнікі мастацкай самадзейнасці дораць працаўнікам вёскі свае песьні, а бібліятэкары далучаюць жыхароў да літаратуры. Да гэтай справы падключыліся шматлікія кніганосы, што дазволіла давесці кнігу да кожнай сям'і.

Агляд-конкурс на лепшую пастаноўку работы па культурным абслугоўванні, які праводзіўся ў раёне, даў магчымасць адкрыць дадаткова 12 дамоў агітатара.

Цяпер агітацыйна-прапагандысцкія паезды Капыльшчыны ўсю сваю дзейнасць прысвячаюць выбарам у Вярхоўны Савет БССР і ў мясцовыя Саветы.

Л. ЛАРУК.

НЕ ТОЛЬКІ ТУРЫСТАМ

Выдавецтва «Полымя» выпусціла яшчэ адзін даведнік — «Мінск. Музеі і мемарыяльныя комплексы», тэкст якога падрыхтаваны на рускай, англійскай і нямецкай мовах. Аўтар У. Шарпіла расказвае пра знамянітцаў беларускай сталіцы. Са старонак даведніка можна атрымаць звесткі пра Выстаўку дасягненняў народнай гаспадаркі і Дом-музей і з'езда РСДРП, пра літаратурны музей Янкі Купалы і Якуба Коласа, пра мемарыяльныя комплексы Курган Славы і Хатынь...

У першую чаргу выданне адрасуецца турыстам, але яно спадабаецца ўсім, хто хоча лепш ведаць пра ўчарашні і сённяшні дзень Мінска.

Г. КОТАУ.

— Шпіён, здраднік... — Вочы Прозарава звужыліся, рот скрывіла ўхмылка. — Не шпіён! Я... Закурыць лепш дайце. А то самі курьце...

— А ты курьш? — Ужо даўно. Іван Міхайлавіч даў яму папяросу, прыпаліў ад сваёй. Зацягнуліся адначасова глыбока і таропка.

— Ты сказаў, што не шпіён! — падсунуўся бліжэй Іван Міхайлавіч. — Як гэта зразумець?

— А так. І ні ў якой шпіёнскай школе я не вучыўся, лінію фронту не пераходзіў.

У Івана Міхайлавіча перахапіла дыханне, так ён захвалываўся.

— Ну далей, далей расказвай, — падахвоціў ён асцярожна, супакойваючы све частымі зацяжкамі дыму.

— Ты ж гаварыў пра тую школу... — Я ўсё выдумаў, — перапыніў ён Івана Міхайлавіча. — У Ч. я ніколі не быў. Я з Яраслаўскай вобласці.

— А бургамістр Несцераў? — Ён старшыня калгаса.

— Пецька Мохаў. Нона Вяроўкіна? — Ды яны ўсе ў нашай вёсцы жылі.

Вось гэтаму Іван Міхайлавіч адрозу паверыў.

роце. — Адкуль ты ведаў пра шпіёнскую школу ў Ч.?

— Следчы сказаў, што мяне адтуль пераправілі. Мы, сказаў, ужо дэвалі такіх. Ну я і пацвердзіў, няхай буду адтуль. А потым следчы толькі задаваў пытанні і гаварыў — так ці не так. Я згаджаўся.

Вось так і павярнулася гэта справа. Іван Міхайлавіч адрозу ж расказаў пра сваю гаворку з Прозаравым пракурору. У той жа дзень паслаў у Яраслаўскую вобласць следчага. Той вярнуўся праз тыдзень.

— Усё праўда, — далажыў следчы. — Маці вочы праплакала — знік сын, Міліцыя шукала. Бачыў і старшыню калгаса Несцерава. З Пецямі, Нонамі гаварыў.

Справу, бясспрэчна, спынілі, Прозарава адправілі дамоў, паралілі пачакаць пару годзікаў. У пракуратуры трохі пазлаваліся на Івана Міхайлавіча — такі брак дапусцілі ў рабоце!

— Многа падсудных пабачыў за сваю службу і пазабываў, — закончыў тады расказ Іван Міхайлавіч, — а вось гэтага не магу забыць. Гэта ж трэба падумаць, якое было ў хлопца жаданне ваяваць, што нават пайшоў на такую рызыку — аб'явіцца шпіёнам... Вось ён, наш патрыятызм. Шкада, што не ведаю, як склаўся лёс хлопца. Я пісаў у Яраслаўскую вобласць, але адказу не атрымаў.

Гэтая гісторыя легла ў аснову напісанага мной дакументальнага апавядання. Яно было надрукавана ў калектыўным зборніку і ў адным з часопісаў. Думаў, што гісторыя з Прозаравым на гэтым і скончылася. Але...

Аднойчы восенню з Северамоўска я быў пасланы ў камандзіроўку ў адзін з самых паўночных пасёлкаў Кольскага паўвострава, Дабрацца туды можна было толькі морам. У заліве шторміла. Калі я прыехаў у порт, старэнькі цеплаход «Волагда» ўжо прымаў пасажыраў. Хаваючы ад вет-

ру і снегу твар у падняты каўнер шыняля, я ўзбег на палубу. Каюта мне далася першага класа, двухмесная. Зайшоў, паставіў партфель, прачытаў у рамцы над маёй койкай: «Ваша шлюпка № 1 на правым борце. Трывога падаецца голасам па радыё». Супакоіўся: у выпадку чаго, буду ведаць, куды бегчы і ў якую шлюпку садзіцца.

Неўзабаве зайшоў у каюту і другі пасажыр, капітан другога рангу. Яму трэба было туды ж, куды і мне. На пачатку размова не взылася, перакідваліся словамі, толькі каб не маўчаць. Калі цеплаход адчаліў і пайшоў на заліву, выйшлі на палубу.

Я даўно заўважыў, што пры адыходзе карабля нейкая сіла цягне з каюты, каб паглядзець на бераг, які аддаляецца, а развітанне з ім, хоць бы і на кароткі час, устрыжвае. Думаў, што толькі ў мяне такое адчуванне. Сказаў пра гэта свайму спадарожніку. Той пацвердзіў: і ў яго ж такое.

— Развітанне з берагам — даўняя традыцыя. У грэкаў было заклінанне: ты, бераг, адпусці мяне ў мора жывым і здаровым, ты і прымі такім жа...

Снег пайшоў густа, так густа, што я здзівіўся, як там бачыць дарогу тых, хто вядзе наша судна. Усё было бела і мутна, усё злівалася ў адну судзельную мешаніну. І не разбярэш праз снег, дзе канчаецца мора з яго ўспененымі грэбнямі хваляў, і дзе пачынаецца бераг, паблізу ад якога ішоў цеплаход. Нечаканая перамена надвор'я — з'ява тыповая для Запаляр'я. Як часта бывае: сонца свеціць, ціха, і раптам адкуль ні вазьміся, сыпане снежныя ледзяныя крупы з пранізлівым ветрам, такім, што насустрэч і не ступіш кроку. На самым краёчку паўночнай зямлі бачыў, як ходзяць, прыкрываючы твар самаробнымі пластамасавымі маскамі, — іх «тэлевізарамі» называюць.

Мы схаваліся ў каюту.

Пачалася гайданка, пакуль яшчэ слабая. Ведаў, будзе моцная, калі

выйдзем з заліва. Я лёг, хацеў чытаць, але не чыталася, ды і святло было слабое.

— У камандзіроўку? — спытаў сусед.

— Угадалі.

— Не так даўно на поўначы? Мы адначасова і ўважліва зірнулі адзін на аднаго. Ён быў маладзейшы за мяне гадоў на пяць, чарнявы, хударлявы, сівізна яшчэ мала яго кранула. «Прыгожы ў яго былі вочы — чорныя, агністыя.

— Нядаўна, з паўгода.

— І, відаць, толькі з адпачынку? Загар чарнаморскі.

— У Гаграх адпачываў, — сказаў я.

— Каму Гагры, каму Ягры, каму Рьца, а каму Ліца, — засмяўся ён. — Такая тут водзіцца прыгаворка... А я вось ніяк у адпачынак не выбераўся...

Што такое Ліца, я ведаў, — рака на Кольскім, а пра Ягры не чуў і спытаў у яго пра гэта.

— Астравок такі ў Белым моры, — растлумачыў капітан другога рангу. Ён разуўся, таксама лёг на койку, закурыў. А толькі ж курьш на палубе. Я сказаў яму, што курьш часта.

— Вельмі часта, — прызнаўся ён. — Занадта рана пачаў, гадоў з чатырнаццаці. Стараюся кінуць, не выходзіць. Мяне яшчэ ў сорак другім старшыня Самойленка спрабаваў адвучыць. Не паспеў... — У сорак другім? — прыўзняў я галаву з падушкі. — Няўжо вы тады служылі?

ЗНАЙСЦІ
СВАЙГО ГЛЕДАЧА

У напружанай цішыні прагучалі са сцэны апошнія словы, ціха апусцілася заслона, і адроз, нежэ нечакана, грывнуў і паплыў над залаю няспынны гул апладысменту. Гэта была даніна пашаны і ўдзячнасці глядачоў, у большасці рабочых Мінскага трактарнага завода, узрушаным артыстам за іх выдатную ігру ў спектаклі па п'есе В. Распуціна «Жыві і помні». Так закончылася выступленне на сцэне Беларускага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы ў час Усесаюзнага агляду самадзейнай мастацкай творчасці, прысвечанага 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, аднаго са старэйшых і лепшых самадзейных калектываў рэспублікі — лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі народнага тэатра Палаца культуры Мінскага трактарнага завода.

Творчы шлях тэатра пачаўся яшчэ ў 1946 годзе, калі некалькі энтузіястаў — удзельнікаў драмгуртка — пад кіраўніцтвам А. Уладзімірава паставілі свой першы аднаактны спектакль і выступілі перад будаўнікамі, будучымі рабочымі новага завода. З гэтага часу і пачалася нялёгка, поўная творчага пошуку, змаганняў і перамог гісторыя.

З кожным годам калектыву ўсё больш і больш прыцягваў увагу глядачоў. Аб гэтым сведчыў поспех сцэнічнага ўвасаблення п'ес «Рускае пытанне», К. Сіманова, «Маскоўскі характар» А. Сафронава, «Паўлінка» Я. Купалы. Але сапраўднае прызнанне прыйшло

да тэатра значна пазней, разам з пастаноўкай спектакля І. Козела «Папараць-кветка». На заключным фестывалі, прысвечаным 40-годдзю ўтварэння БССР, тэатр заняў першае месца. У 1963 годзе яму было прысвоена званне народнага.

Але не толькі ганаровыя званні, граматы, удзел у фестывалях і перамогі на конкурсах здабылі яму такую папулярнасць. Дапамог удалы выбар рэпертуару. Якія толькі п'есы не ішлі тут! Гэта і творы Ж.-Б. Мальера, і Б. Брэхта, А. Пушкіна, М. Пагодзіна, Я. Мірочіка, В. Шукшына. Спіс можна павялічыць імёнамі яшчэ многіх аўтараў дзіцячых п'ес, камедый, аперэт, твораў класікі і нацыянальнай беларускай драматургіі. Есць у самадзейнага калектыву маленькі сакрэт: шукаць п'есы, якія раней не ставіліся ў тэатрах Мінска і наогул у рэспубліцы. Галоўны рэжысёр народнага тэатра М. Шутаў, прыгадваючы работу над спектаклямі мінулых гадоў, не аддае перавагі якому-небудзь аднаму з іх. Кожны ўвабраў у сябе часцінку і яго сэрца, і ўсіх удзельнікаў пастаноўкі.

Пра акцёраў трэба сказаць асобна. Непрафесійныя артысты, пераважна рабочыя, служачыя, студэнты, людзі розных узростаў і спецыяльнасцей, яны прыходзяць у тэатр, каб аддаць глядачам святло сваёй душы, данесці да іх сваё разуменне сутнасці чалавечага існавання. У гэтым яны аднадумцы. Тэатр стаў не-

ад'емнай часткай іх жыцця. І таму з ранейшым энтузіязмам працуюць тут і ветэраны Г. Пушкевіч, В. Крамарэнка, А. Гурэвіч, і тыя, што складаюць касцяк тэатра, — А. Кропіўка, Л. Марозава, В. Кропіўка, Н. Дубінянская і інш., і студыйная моладзь — В. Салаўёва, Г. Жыгараў. А гледачы адказваюць свайму тэатру любоўю і ўдзячнасцю. На спектаклях можна сустрэць і малых, што з дзіцячым захапленнем не адрываюць вачэй ад сцэны, і дарослых, якіх з хваляваннем успрымаюць кожнае сказанае са сцэны слова.

Самае галоўнае — знайсці свайго глядача, сапраўды зацікаўленага і ўлюбенага ў тэатр. Хай такіх людзей пакуль у калектыву не так многа, але без іх наогул не было б тэатра. У гэтым перакананы яго рэжысёр Мікалай Макаравіч Шутаў. Чалавек складанага лёсу, ён прайшоў шлях ад спевака і драматычнага акцёра да рэжысёра. На ўсё жыццё захапіў яго тэатр, а сцэна Палаца культуры трактарнага завода і дружны калектыв тэатра сталі галоўнымі ў яго жыцці. Можна, нават таму так любяць і паважаюць яго артысты.

Народны тэатр МТЗ ведаюць не толькі ў сталіцы нашай рэспублікі. Калектыву шмат гастралюваў. Чырвонымі ніцямі працягнуліся трасы яго паездкаў па Беларусі, выходзяць яны і за межы рэспублікі — ідуць да Ленінграда, Адэсы, Вільнюса, Кіева. Асабліва часты і жаданы госць калектыву тэатра ў калгаснікаў Мінскай і Віцебскай абласцей, працоўных абласных гарадоў.

Апошняя работа тэатра — драма В. Распуціна «Жыві і помні», у якой заняты амаль усе артысты, сведчыць аб тым, што калектыву знаходзіцца ў росквіце творчых сіл.

Наталія ШАРАНГОВІЧ,
студэнтка факультэта
журналістыкі Беларускага
дзяржаўнага ўніверсітэта
імя У. І. Леніна.

ЗАСЛУГОЎВАЕ
ЎВАГІ
НАШЧАДКАЎ

Нядаўна па службовых справах давялося наведаць вёску Крывель — радзіму вядомага кінаартыста Пятра Мартынавіча Алейнікава. Быў час, калі не толькі наогул у Беларусі, а нават і на яго радзіме — Шклоўшчыне — мала хто ведаў, што ён беларус, бо юнаком панінуў родны край. Але дзякуючы рабінскай газеце, дзе ў свой час быў надрукаваны пра яго матэрыял, а потым выхадзіў у свет кнігі Аляксея Слесарэвіча «Жыццё ў мастацтва», гэтай «тайна» была шырока абнародавана.

Па дарозе ў Крывель мы, журналісты рабінкі, падвозілі мясцовага начальніка вытворчага участка Тамараў Антонаўна Давідовіч, энергічнага кіраўніка. Разгаварыліся пра Пятра Мартынавіча. Яна адрозу прадакламавала напаміны: «Людзі яны былі сумленныя і працавітыя, але яны жа вырастлі таму клобу на зыбучых плясках невялікага надзелу? Малазямельных, вельмі бедных сям'яў было тут так многа, што не толькі рабінкі — шаўцы і краўцы, але нават і жабрані міналі лясныя і

польныя сценкі да гэтай вёскі...». Гэтыя словы з артыкула «Пятро Алейнікаў» з вышэйназванай кнігі, мабыць, помніцца не выпадкова. У Крывель захавалася хата, у якой нарадзіўся артыст. Калі яе быў вольны пляч, і нядаўна на ім пабудавалі дабротны клуб, у чым немалая заслуга Т. А. Давідовіч. Гэта сімвалічна, хаця і выпадкова. Што ў гэтай хаце жыў, рос, набіраўся моцы вядомы артыст, ведаюць у асноўным толькі аднавіскаўцы, а чужы, праездныя ці прахожы чалавек пра такое сам не дазнаецца, бо на хаце да гэтага часу не ўстаноўлена мемарыяльная дошка.

Відаць, ёсць патрэба назваць адну з вуліц горада Шклова яго імем. Тым больш, што Алейнікаў тут вучыўся ў школе-інтэрнаце, рабіў першыя крокі ў мастацтва, разыгрываючы жартуючыя сцэнікі перад людзьмі ў парку пасля прагляду кінафільмаў.

Меў дачыненне Пётр Мартынавіч і да Маргілёва, дзе ён выхоўваўся ў і Усебеларускай намуне імя Дзесяцігоддзя Кастрычніцкай рэвалюцыі. Тут пад уражаннем сустрэчы з сапраўды артыстамі — драматычнай трупай пад кіраўніцтвам заслужанага артыста БССР У. Кумельскага — у яго канчаткова выспела думка стаць артыстам. Таму, магчыма, і ў Маргілёве патрэбна нейкім чынам панінуць след памяці пра П. Алейнікава. Ён заслугоўвае быць увекавечаным.

Л. АНЦІПЕНКА,
рэдактар шклоўскай рабінскай
газеты «Ударны фронт».

У БАЛГАРСКИМ ДРУКУ

Балгарскі штотыднёвік «Літэратурен фронт» у нумары за 13 снежня мінулага года змясціў артыкул беларускага перакладчыка-балгарыста В. Нікіфаравіча аб балгарска-беларускіх культурных сувязях.

Аўтар, у прыватнасці, гаворыць, што сёння на беларускай мове гучаць вершы і пазмы больш як двухсот балгарскіх пісьменнікаў — ад Г. Ракоўскага, Д. Чынтулава, П. Славейнава, Х. Боцева да самых маладых. За гэтай лічбай стаяць не толькі велізарная, тытанічная праца Ніла Глевіча — беларускага перакладчыка, паэта і вучонага, а і такіх нашых вядомых пісьменнікаў, як Максім

Танк, Рыгор Барадулін, Генадзь Бураўкін, Анатоль Вярцінскі і многіх іншых. Кніжкі «Снар», «Хай зорыць дзень», «Сто гадоў, сто паэтаў, сто песень», «Беларусь — белая балада», «Верная вялікім запаветам», «Зямля — як чалавечая далонь» і іншыя, а таксама перакладзеная ў нас мастацкая проза І. Вазы, І. Еўнава, К. Калчава, П. Вельнава, Н. Хайтава, І. Радзічова сведчаць аб жывой цікавасці беларусаў да жыцця народа-пабраціма.

В. МАСЛОУСКАЯ.

ЛАЗУТЧЫК

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—11).

— Вы пракурор ці трыбуналец? — спытаў ён.

— З трыбунала.

— Усё жыццё дабром вашага брата ўспамінаю.

— Бывае і такое, але больш клянучь...

— Клянучь злачынцы, якія не раскаяліся, — перапыніў ён мяне. — Некалі мяне судзілі. Следчыя, пракурор і гэтак далей хацелі мяне засудзіць. А трыбунал вызваліў. Праўда, — ён сеў, паматаў галавой, засмяўся. — Я сам хацеў, каб мяне асудзілі. Вельмі хацеў. Чорт ведае што наплёў пра сябе...

— Нават так? У турму хацелася?

— А, глупства, — махнуў рукою і нахмурыўся. — Дурню пятнаццаць гадоў было, паваяваць захацелася.

Я таксама ўстаў з койкі і адчуў, як сэрца маё нібыта выбілася з рытму, застукала часта і бязладна, і хваляючая цеплыня запоўніла грудзі.

— А дзе гэта было? — спытаў я, упэўнены, што капітан другога рангу і ёсць той, пра каго я ўспомніў.

— На Паўночна-заходнім фронце, у сорок другім.

— Хочаце, — сказаў я, — назаву ваша прозвішча?

— Давайце. — Чорныя вочы суседа цікава ўтаропіліся ў мяне.

Сустрэўшыся позіркамі, мы нейкі час як бы выпрабавалі, хто ж першы адвадзіць позірк. Апусціў вочы ён, схпіў порсткім нецярплівым рухам са стала пачак беламору, выбіў папяросу.

— Ну дык называйце, — прыспешыў ён.

— Вы — Прозараў.

— Прозараў, — пацвердзіў ён, угледваючыся ў мяне. — Але я вас, здаецца, раней ніколі не ведаў і не сустракаўся з вамі.

— І я з вамі не сустракаўся, — сказаў я. — А пра вас нават напісаў. — Я дастаў з партфеля трыбунальскі юбілейны зборнік, разгарнуў там, дзе быў мой нарыс, падаў яму. — Чытайце.

Пакуль ён чытаў, я моўчкі назіраў за ім, яшчэ не прыйшоўшы ў сябе ад гэтай неверагоднай сустрэчы, і адчуваў, што хваляюцца больш, чым Прозараў. На яго ж твары, строгім, як бы адчаканеным, не дрыгнула ніводная жылка, не змяніўся і колер — ні пабляднеў, ні пачырванеў. А, думалася, захвалюецца, усё-такі ж пра яго напісана. А ён, наадварот, чым больш чытаў, тым веселелі яго вочы і расслабіліся мышцы на твары. Прачытаўшы нарыс да канца, усміхнуўся, пакруціў галавой.

— Няўжо той суддзя пасля вайны шукаў мяне?

— Шукаў, на радзіму вашу пісаў, адказу не атрымаў. Усё непакоіўся, каб вы з тэатру не збіліся, чалавекам сталі.

— Дзякуй яму за гэта... А даваць адказу не было каму, — сказаў ён з сумаю у вачах. — Маці адрозу пасля вайны памерла. Сястру цётка ў Яраслаў перавезла. А бацька загінуў у сорок трэцім.

Ён пачаў гартыць кнігу, разглядаць фатаграфіі.

— Мне кнігу не падорыце? — спытаў ён. — На памяць... А правільна напісана. Усё так і было. Паслухайце, — насцяржыўся ён, — а калі б мяне тады асудзілі, колькі далі б

гадоў? Дзесяць? І, канечне, судзімасць легла б на ўсё жыццё.

— Чаму на ўсё жыццё? — паспрабаваў я яго супакоіць. — Маглі б перагледзець справу ў вышэйшым судзе.

— У той час не перагледзелі б. І насіў бы я кляймо шпіёна. Што, не так?

У адказ я толькі паціснуў плячамі. — Так, — цвёрда паўтарыў ён. — Трапіўся б на месцы таго суддзі іншы, ну і ўляпіў бы дзесятку...

Гаворка наша была доўгая і ўсхваляваная. Я больш распытваў, а ён адказваў. І перш за ўсё мяне цікавіла, як павярнулася яго жыццё. Прозараў запісаў адрас Івана Міхайлавіча, абяцаў напісаць. Я ў сваю чаргу запісаў адрас Прозарава і падарыў яму кнігу з нарысам пра яго.

А жыццё яго склалася так. Хлопца вызвалілі з-пад варты і адправілі ў Яраслаўскую вобласць. Аднак ён дадому не даехаў. На адной станцыі прыстаў да групы маракоў, якія ехалі ў Мурманск. Сказаў ім, што нібыта ён сірата, і тыя ўзялі яго з сабой. Павучыўся ў школе юнгаў, паслужыў на тральшчыку, удзельнічаў у баях за вызваленне Лінахамары. Пасля вайны хлопца накіравалі ў ваеннае вучылішча, якое ён скончыў, і з таго часу служыць тут, на Паўночным флоте.

Пад вечар мы выйшлі з каюты на палубу. Надвор'е к гэтаму часу крута змянілася. Ні снегу, ні ветру. Дзень свежы, неба празрыстае, зялёнае, ад яго і вада гэтак жа пазяленела. Пацішэлі і паменшыліся хвалі. Тры чайкі, што не адставалі ад карабля, убачыўшы нас, закрычалі, выпрошваючы падачку. Асабліва адна была нахабная — апускала ледзь не да самых нашых галоў, рыпела пранізліва-дзэраваным голасам, здавалася, крычала: «Ну дайце ж што-небудзь!»

— Вось жа прыстала, — засмяяўся Прозараў. — У вас нічога не знойдзецца ім кінучь?

У мяне знайшоўся крайчык батона. Я прынес яго з каюты, і мы пачалі адпчыкваць кавалачкі і кідаць чайкам.

Звечарэла. Сонца схавалася за сопкі, празрыстая зелень неба пацімнела, і ў гэтым густым зялёным змроку ўжо бліснулі жамчужным блескам зорныя прасінкі. Паказаўся востраў Кільдзін, нежэ адрозу паўстаў перад намі. Высокі, з крутой, амаль адвеснай чорнай сцяной берага, ён здаўся падобным на піраміду фараона. Крутыя тэрасы, быццам высечаныя чалавекам, ішлі ўверх ад самага берага на вяршыню. А на схіле стаялі нейкія домкі і дрыжалі хліпкія агеньчыкі ў іх, выклікаючы адчуванне краю света, закінутасці і адзіноцтва.

Прозараў дастаў з шыняля папяросу, вівата зірнуў на мяне, як бы просячы прабачэння, што вось аноў захацелася курыць, але не закурыў, на маё здзіўленне пачак схаваў назад у кішэню.

— Старшыня Самойленка ледзь ужо не адвучыў мяне ад курэння, — пачаў ён мне раскадваць. — Я амаль што кінуў курыць. Так, толькі зрэдку калі тайна зацігнуўся ў каго-небудзь разок-другі. І адвучыў бы старшыня... Загінуў на маіх вачах у дэсанце. У баі за Лінахамары.

І знерухомеў, як стаяў. Стаяў, учапціўшыся рукою за стойку леера, і, канечне, глядзеў некуды ўдалечынь, нібы бачыў там і той бой, і смерць старшыні Самойленкі...

...Вось такі быў працяг той гісторыі.

Помніцца, як Іван Міхайлавіч, расказваўшы мне пра той суд над Прозаравым, вельмі хацеў, каб з хлопца выйшаў добры чалавек. «Хоць бы не аступіўся ў жыцці», — жадаў ён яму. Але сам жа сябе супакойваў: не можа аступіцца, будзе чалавекам. І, як бачым, жаданне Івана Міхайлавіча здзейснілася. Праўда, тут не варта асабліва здзіўляцца. Хлопчык, які так імкнуўся на фронт абараняць Радзіму, не мог вырасці ў благога чалавека, не мог збіцца з дарогі.

Паўнужокам — крэслы вода-дала раіла. Дзесятка паўтара чалавек, неабыхавых да музыкі, сабраліся ў доме радыё пагаварыць пра... Зрэшты, не было строгага парядку дня той гутаркі за ўмоўным «круглым сталом».

Яе вядучая, музыказнавец Т. Шчарбакова, растлумачыла: секцыю крытыкі Саюза кампазітараў БССР апошнім часам сурова і апраўдана папракаюць у пасіўнасці, «наставай замкнёнасці», адмежаванасці ад жыццёвых працэсаў, што адбываюцца ў музычным побыце, ад праблемам слухача. Сёння ў Беларусі няма музыказнаўцаў — педагогаў, навукоўцаў, ды бракуе сярод іх творца актывічных людзей. Актыві секцыі крытыкі СК БССР імкнецца, што называецца, мабілізаваць свае сілы, ажывіць работу па эстэтычным выхаванні слухача, па прапагандзе і папулярнасці, рэцэнзаванні музычнай творчасці.

І вось неўзабаве пасля IX з'езда кампазітараў рэспублікі прадстаўнікі секцыі выказалі ініцыятыву сустрэцца за «круглым сталом» з найбольш спрантыкаванымі прапагандыстамі і папулярызатарамі музычнага мастацтва. А ў яго найбольшы вопыт, як не ў супрацоўнікаў музычнай рэдакцыі рэспубліканскага радыё!

Праўду сказаць, «двухбаковы перагаворы» ладзіліся нялёгка. Не ўсе пытанні, якія прапаноўвалі абмеркаваць прадстаўнікі творчага саюза, аказаліся жывымі, слухнымі для практыкі работнікаў радыё. Пытанні ж, якія выклікалі ці агульную цікавасць, ці палемічную рэакцыю за «круглым сталом», адлюстраваліся ў гэтых дыялогах.

Т. ШЧАРБАКОВА. Канцэртныя праграмы нядаўняга з'езда нашых кампазітараў навялі на думку: па якіх крытэрыях рабіўся адбор твораў для гэтых праграм? У канцэрты, якія гукаць для шырокай публікі (а такімі былі і з'ездаўскія вечары), безумоўна, пажадана ўключыць музыку, вартую шырокага публічнага выканання па сваіх эстэтычных якасцях. Пад час з'езда адбылося некалькі буйных сімфанічных прэм'ер у філармоніі. А думаецца, што і не ўсе з іх варта было спяшацца выканаць у адкрытым канцэрце. І ў той жа час, некаторыя новыя творы, якія арганічна ўпісаліся б у з'ездаўскую афішу па сваіх ідэйна-тэматычных якасцях, па прафесійным узроўні, прагучалі чамусьці для зусім вузкага кола слухачоў — у мехзапісе, у кулуарах Дома радыё.

Каб вызначыць вартасці новага буйнога твора, музыказнаўцам, крытыкам, калегам аўтара неабходна «рабочае» праслухоўванне гэтага твора. Тады ўжо можна вырашаць яго канцэртны лёс. Мабыць, у далейшым наша секцыя нейкім чынам паўплывае на фарміраванне рэпертуару музычных форумаў Саюза кампазітараў. Ці не дапамагло б радыё арганізаваць праслухоўванне і абмеркаванне новых твораў загадзя, да таго, як яны ўжо з'явіцца на афішах?

А. МЕЛЬНИКАВА, галоўны рэдактар музычнай рэдакцыі Беларускага радыё. Сімфанічны аркестр Белтэлерадыё найперш абслугоўвае эфір. Што гэта значыць? Робіць фундавыя запісы, у тым ліку і новых буйных твораў беларускіх кампазітараў. Прытым, у калектыве ёсць пэўныя нормы работы. За трохмесячны тэрмін можна запісаць не больш як 70 мініут музыкі. Зразумела, магчымасці абмежаваныя. Летась, напрыклад, закончана праца над фундавым запісам оперы Д. Смольскага «Сівага легенда» — такім чынам свае нормы аркестр пад кіраўніцтвам Б. Райскага выканаў датэрмінова!

Больш мабільны ў гэтым сэнсе філарманічны калектыв, сімфанічны аркестр пад кіраўніцтвам Ю. Яфімава. Тут часцей змяняюцца праграмы, з прэм'ераў твораў беларускіх аўтараў, як мне вядома, бывае, выконваюцца пасля толькі ад-

ной рэпетыцыі. Гэтае выкананне нярэдка — і першае, і апошняе. У рэпертуары з'яўляецца новы опус, «адгрываецца» — і гэтак далей. Аркестр радыё працуе над партытурамі нашых кампазітараў больш карпатліва, значыць, і няспешна: запіс жа робіцца ў фонд! І, між іншым, даводзіцца чуць ад саміх аўтараў, што іх задавальняе менавіта гэтая, няхай і замаруджаная, але засяроджаная праца над творам. Той жа твор, выкананы пасля адной рэпетыцыі філарманічным аркестрам, падаецца больш павярхоўным, «сырым» у параўнанні з фундавым запісам — самому ж аўтару!

стоў, што прыходзяць на радыё, — толькі частка нашай агромністай аўдыторыі. Аўдыторыя ж вельмі стракатая...

Т. ШЧАРБАКОВА. Слухач, пэўна, сам вызначае для сябе праграму, за якой пастаянна сочыць...

Р. АЛАДАВА, музыказнавец. Спраўды, што такое аўдыторыя радыё? Чытаючы «жывую» лекцыю, мы ўжо фарміруем пэўным чынам сваё ўяўленне пра слухача ў зале. Аўдыторыю ж радыёперадач мы, музыказнаўцы — гавару гэта як ваш аўтар, — не ўяўляем сабе. Не валодаем спецыфікай сты-

гэтая аматаршчына проста запоўніла вакуум. Бо прафесійныя ж кампазітары доўгі час глядзелі на эстраду як на мастацтва іншага гатунку. Пра сімфонію гаварыць — «прыстойна», пра што іншае, быццам і «не да твару». Рыхтуючы цыкл праграм «Маладзі пра музыкальнае мастацтва», мы сутыкнуліся і з такім фактам. Ніводны прафесійны музыказнавец ці кампазітар не можа ні напісаць перадачу, напрыклад, пра рок-музыку, ні прыняць у ёй удзел як суб'яднік. Яны ў гэтай галіне ці малакампетэнтныя, ці — часцей — наогул недасведчаныя. І мы звяртаемся за дапамогай да

Г. ВАГНЕР, кампазітар. А вы запрашце для запісу 1-2 з лепшых аматарскіх калектываў. Для іх запісацца на радыё — гонар, прыйдуць з задавальненнем. Ад радыё не патрабуецца ў такім разе матэрыяльных выдаткаў.

А. МЕЛЬНИКАВА. Ідэя добрая. Ды яна ж не вырашае асноўную праблему: вакуум эстраднага жанру ў творчасці прафесіяналаў! З якім рэпертуарам прыйдуць да нас музыканты-аматары? Найперш з аматаршчынай і прыйдуць.

Г. ВАГНЕР. Будзе добры калектыв — маладая кампазітары напішуць і прынясуць творы для яго...

А. МЕЛЬНИКАВА. Даруйце, але гэта — у ідэале. На справе ж матэрыя — што паробіш — вызначае свядомасць. Выкананне твора толькі самадзейным калектывам матэрыяльна не заахочвае аўтара, які разлічвае атрымаць гонар за сваю п'есу ці аранжыроўку. Значыць, што будуць вымушаны іграць аматары? Сваё. Амаратарскае. Дарэчы, мы запісалі ўжо адзін такі ідэальны непрафесійны калектыв. І энтузіям энтузіязмам, а яго ўдзельнікі павялі гаворку пра грашовую аплату за іхні запіс. Вось як на справе атрымліваецца...

Т. ШЧАРБАКОВА. А пакуль мы рыхтуемся да пленума, нам хацелася б пазнаёміцца з музыкай самадзейных ВІА, пра якую ў нас вельмі прыблізнае ўяўленне. Тут мы разлічваем і на дапамогу радыё, на перадачы, якія дапамаглі б нам запісаць прагалы ў ведах пра гэту сферу музычнага побыту.

Л. ПАЛКОУНІКАВА, супрацоўнік музычнай рэдакцыі. Дазвольце, дарэчы, заўвагу пра адносіны музыказнаўцаў да перадач радыё. Наўрад ці вы пільна і рэгулярна слухаеце эфір. Летась жа завяршыўся Рэспубліканскі радыётэлефонкурс самадзейных выканаўцаў «Радасць». Чамусьці музыказнаўцы адрэагавалі на яго аб'явавацца. Яны не бралі ўдзел у перадачах, хоць перадачы тыя ішлі і па радыё, і на экране, паўтараліся. Удзельнічалі ў іх кампазітары. Узнімаўся надзённы пытанні рэпертуару...

І. МІЛЬТО. Недахоп музыказнаўцаў, якія б пастаянна сачылі за патрэбамі эфіру і пісалі перадачы цікава, жыва, — адчуваюць.

В. СМОЛІЧ. Тое, што музыказнаўцы імкнуцца, рыхтуючыся да пленума, звярнуць увагу на нашы радыёперадачы — усцешна. Ды іхняя ўвага даецца плён толькі тады, калі яны не будуць пасіўна слухаць нас, не будуць «курураваць» — а калі возьмуць удзел у розных формах работы радыё са слухачом.

Увесну мае адбыцца пасяджанне дзвюх секцыяў СК БССР — крытыкі і эстраднай музыкі. Мабыць, та гаворка даецца больш грунтоўныя высновы, якія паўплываюць на вырашэнне арганізацыйна-творчых праблем, закранутых і за сённяшнім «круглым сталом». Мабыць, паднама, ШТО ўсё ж такі зрабіць, каб запоўніць пэўны вакуум, які ўтварыўся не адно толькі ў жанрах папулярнай музыкі. У дзейнасці членаў секцыі крытыкі саюза — тансама. Дый яны гэта і адчулі, і шукаюць арыенціраў для надзённай жывой работы. Пачынаюць рыхтавацца да чарговага пленума... Будзем чакаць плёну.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

БЫВАЕ і ч МУЗЫКА ВАКУУМ

Секцыя крытыкі Саюза кампазітараў БССР вызначае перспектывы сваёй работы

На жаль, наш Дзяржаўны сімфанічны на працягу амаль дзесяці гадоў не завітвае ў радыёстудыю, не робіць запісы. Прычына? Матэрыяльная незаахвачанасць артыстаў гэтага калектыву ў запісах.

В. СІЗКО, музыказнавец. А нельга запісаць для спецыяльных перадач фрагменты новых твораў, каб ілюстравалі, скажам, дыскусію ў радыёстудыі?

А. МЕЛЬНИКАВА. Перадачы (і тыя, дзе выкарыстоўваюцца ў якасці ілюстрацыі невялікія музычныя фрагменты) робяцца на аснове наяўных фундавых запісаў. А пра нормы нашага аркестра і пра тое, што сімфанічны калектыв філармоніі запісаў у нас не робіць, я гаварыла. Мы, праўда, можам карыстацца яго трансляцыйнымі запісамі, зробленымі ў час філарманічнага канцэрта. Але ж іх якасці — мастацкія і тэхнічныя — не тое, што ў студыйных запісаў, вядома...

В. СМОЛІЧ, супрацоўнік музычнай рэдакцыі. І тэхнічны адзел, які існуе на радыё, шмат чаго кваліфіцыруе як брак і дазваляе выкарыстоўваць у эфіры толькі больш-менш чыстыя па гучанні фрагменты. Не заўсёды такімі аказваюцца асноўныя музычныя тэмы сімфоній, запісаных у канцэртнай зале. Іншы прыклад — народны аркестр пад кіраўніцтвам М. Казіна. Усё новае, што з'яўляецца ў рэпертуары жыновічаўцаў, мы прадстаўляем у розных формах: ці то як выкананне твора з папярэднім каментарыем, ці то ў спалучэнні з выказваннямі дырыжора, аўтара... Гэты калектыв ахвотна запісаецца ў радыёстудыі.

Р. СЕРГІЕНКА, музыказнавец. І ў вас ёсць магчымасць весці перад мікрафонам гаворку па самых розных пытаннях народна-аркестравай музыкі: разнастайнасць інструментальнай палітры сучаснага калектыву жыновічаўцаў, пашырэнне жанравай амплітуды яго рэпертуару, стыльовае аблічча новых твораў для гэтага аркестра...

А. МЕЛЬНИКАВА. Ёсць розныя рубрыкі, вядуцца цыклы перадач. У «чыстым выглядзе» музыка гучыць толькі ў радыёканцэртах. У тэматычных праграмах — абавязкова з пэўным каментарыем, з эмацыянальнай ацэнкай і да т. п. Аднак, мы мала ведаем пра вынік сваёй работы. Аўтары лі-

ю, падачы матэрыялу. Карацей, для радыё мы пішам дрэнна. З другога боку, як пісаў Пракоф'еў яшчэ ў 30-я гады, падладжанне пад аўдыторыю ніколі да нічога добрага не прыводзіла.

Т. ШЧАРБАКОВА. Музыка і слухач — праблема. Праблема гіганцкая. І яна звязана з праблемай арганізацыі музычнага побыту, нашага «навакольнага музычнага асяроддзя». Радыё рэгулюе па-свойму гэтае асяроддзе, насычае атмасферу музыкай. Пэўныя перадачы адрасуюцца дзецям, воінам Савецкай Арміі, працаўнікам сельскай гаспадаркі, юбілярам-ветэранам і да т. п. Музыка як бы абслугоўвае чалавека псіхалагічна дыферэнцыравана. Разам з тым, ёсць людзі з парадаксальнымі густамі: з аднолькавай шчырасцю захапляюцца сімфоніяй і, скажам, цыганскім рамансам...

Менавіта гэта праблема — музыка нашага побыту — будзе абмяркоўвацца на чарговым пленуме саюза сёлетняй восенню. Плануецца шырока разгледзець работу прафесійных беларускіх кампазітараў у сферы музыкі побыту. Праўда, работ у эстрадных, песенна-танцавальных жанрах параўнальна мала. Што такое творчасць паўсотні прафесіяналаў, калі наўкола — мільёны, якія прагнуць навінак папулярнай музыкі? Ды ёсць вельмі развітая галіна аматарства, самадзейнасці. Даўно ўжо спецыфічнай сферай творчасці — паэтычнай, кампазітарскай, выканаўчай — зрабіліся ВІА. Канцэрты будучага пленума хацелася б так скласці, каб яны паказалі і гэтую музыку — куміра вялікай аўдыторыі.

Хацелася б у час пленума наладзіць і прафесійную размову пра дыскатэкі. Вядома, «вакол» дыскатэк размовы апошнім часам вядуцца актыўна. І ў прэсе таксама. Ды часцей за ўсё вынік тых размоў адзін: «Дрэнна? Закрыць. Разгагнаць». Хіба ж гэта метады! Як памагчы арганізатарам дыскатэк не валявымі метадамі, а прафесійнымі музычнымі — вось пытанне, вартэе надзённай гаворкі. Музыка ВІА эстэтычна разнаякасная. Разабрацца ў ёй — клопат прафесіяналаў.

І. МІЛЬТО, музычны каментатар радыё. Стрыжань праблемы, думаю, воль у чым. Уся

калі можна так сказаць, адукаваных у гэтай сферы аматараў. Сярод нашых надзейных, эрудзіраваных аўтараў ёсць інжынер-фізік, ёсць кандыдат хімічных навук...

У беларускіх кампазітараў наладзілася сяброўства з эстраднай песняй, але яны, лічы што, не пішуць у гэтым жанры музыку інструментальную. Няма ў нас арыгінальнай так званай камфортнай музыкі, музыкі для адпачынку, музыкі, якая выкарыстоўвалася б як застаўкі, як фон у перадачах Беларускага радыё. Даводзіцца «пазычаць» з папулярных дыскаў...

Дарэчы, пакуль не будзе сваёй яркай музыкі, якая захапляла б маладых слухачоў, — будзе паляванне на «левыя» запісы. Адкуль з'явіцца ў нас такая музыка? Відаць, будзе створана сіламі маладых кампазітараў, якія сёння яшчэ навуваюцца сваёй прафесіі. Вось каб для іх выкладалі курс эстраднай аранжыроўкі, каб іх накіроўвалі стажыравацца ў музычныя ВНУ і эстрадныя студыі Прыбалтыйскіх рэспублік, сацыялістычных краін — там жа ў гэтай справе вопыт назапашаны!

На жаль, людзі з дыпламамі кампазітараў у нас у рэспубліцы гэты жанр не вывучалі, запісы адпаведныя не слухаюць. Амаратары ж цікавяцца навінкамі эстрады, слухаюць запісы высокай тэхнічнай якасці, яркія аранжыроўкі, зробленыя замежнымі музыкантамі. І, натуральна, параўноўваюць з тым, што калі-нікала прапануецца ў эфіры як «сваё». Зрэдку гэта бывае сапраўды нешта адметнае. А калі адметнае — у рэдакцыю прыходзіць хваля пісем з заяўкамі.

Дарэчы, аркестр цырка пад кіраўніцтвам М. Фінберга, пра што ўжо гаварылася і на з'ездзе кампазітараў, — адзіны ў рэспубліцы прафесійны вялікі эстрадны калектыв. Прычым, аранжыроўкамі твораў беларускіх аўтараў ён займаецца ў вольны ад асноўнай работы час...

Т. ШЧАРБАКОВА. Ці не наспела пытанне: стварыць дадатковыя эстрадныя калектывы на рэспубліканскім радыё?

А. МЕЛЬНИКАВА. Пытанне ставіцца не першы год. Дзе ў нас эстрадны аркестр? Неабходна на радыё і прафесійны штатны ВІА. Ды гэта пытанне не ў нашай кампетэнцыі.

— Куды ты бяжыш, як на пажар?

— Справы, браце, справы! (З падслуханай размовы)

АДНОЯЧЫ толькі давалася мне самому перажыць пажар. Было гэта адразу пасля вайны, жылі мы тады ў «назёным» драўляным доме на некалькі сем'яў, і вось аднойчы, зімовым вечарам, нехта ў калідоры зачыраў немым голасам: «Гарым!!!»

Мы з маці (бацька ляжаў хворы) выскачылі з пакоя, і ў даліні канцы калідора, дзе на сталах стаялі прымусы і керагазы, убачылі ў паўцёмры лзыні ненатуральна чырвонага полымя, якое ўзбіралася ўверх па драўлянай сцяне. Даўно гэта было, а помню, як адразу ватывымі сталі ногі, як, нібы загіпнатызаваны, не мог адарваць вачэй ад агню, што, патрэсваючы і пырскаючы іскрымі, бы нывы, цягнуўся ўжо да столі.

А вакол стаў энк дзяцей, крыкі жанчын, якія згрудзіліся ўсе разам ля ўваходных дзвярэй. Неўзабаве прыехала пажарная — звычайная даваенная палутарка з ручным насосам і брызентавымі рукавамі ў кузаве. Пануль гэтую тэхніку згрузілі, прыладзілі да водаправоднай калонкі, згарэў амаль увесь калідор, але сам дом, дзякуй богу, пажарныя ўратавалі.

Вось з таго дня і засталася на ўсе жыццё разуменне таго, што такое на самай справе шалёная сіла агню. Я думаю, што з усіх стыхій — самая небяспечная, самая наварная — стыхія агню, які вырываўся з-пад улады чалавека. Увогуле, улада гэтая на самай справе досыць уяўная, ілюзорная. Маленечка неацярожнасць, і «джын» выляцць з бутэлькі, у дадзеным выпадку, з нарбака запалана, дзе, дарчыцы, сядзяць аж цэлых шэсцьдзесят «джынаў». Не ўсачы хоць бы за адным...

Прызнацца, рыхтуючы гэтыя нататкі пра службу 01, мне хацелася самому пабыць на пажары, каб весці рэпартаж, так сказаць, з самой лініі агню. Хоць, з другога боку, разумей, што ёсць у гэтым жаданні штосьці кашчуннае. І начальніку Упраўлення пажарнай аховы г. Мінска палкоўніку ўнутранай службы Уладзіміру Фамічу Кудаленкіну я сказаў прыкладна так:

— Дай бог, каб у Мінску больш ніколі не было ніводнага пажару, але калі такое ўсё ж такі здарыцца, дык я хацеў бы, каб мяне ўзялі на гэтае здарэнне.

Уладзімір Фаміч, усміхнуўшыся, даў згоду, але папярэдзіў, што пажары ў Мінску надараюцца не вельмі часта, прыкладна, пяць-шэсць у дзень, ды і то, як правіла, не надта «сур'ёзныя». Ён паклікаў да сябе начальніка штаба пажаратушэння падпалкоўніка Анатоля Пятровіча Руско і перадаў мяне ў

яго распараджэнне. А Руско павёў мяне ў суседні будынак з шыльдай ля ўвахода: «Цэнтральны пункт пажарнай сувязі Упраўлення пажарнай аховы г. Мінска».

І вось я ў вялікай зале, пасярэдзіне якой стаяць тры пульты са шматлікімі кнопкамі, тумблерамі і ляпачкамі. За пультамі сядзелі жанчыны ў вайскавай форме. У адной з іх на пагонах былі тры зорачкі старшага лейтэнанта. Пазнаёміліся: старшы дыспетчар пункта Лідзія Сяргееўна Цярэшка. У пажарных часцяк служыць ужо трынаццаць гадоў (пасля ўвадаўся, што і муж яе — капітан

панавец нумар тэлефона, з якога набраны 01. Есць ва ўсім гэтым праблема, і не малая. Пры дапамозе «Сава» ўдалося знайсці ўжо нямала «жартаўнікоў», сярод іх ёсць і салідныя людзі, якія выклікалі пажарных у кватэры, дзе натуральна, нічога не гарэла. Матывы такіх выклікаў? Розныя. Нават звычайнае асабістае рахункаў.

— Вы толькі не падумайце, — кажа Анатолю Пятровічу Руско, — што, атрымаўшы выклік, мы пачынаем высвятляць яго праўдзівасць. Едзем адразу, едзем заўсёды, у любым выпадку. Хоць, зразумела, халасты выезд абыходзіцца дзяржаве ў капеечку. Ды і небяспечна ўсё гэта — раптам у гэты час недзе са-

слесараў».

Гляджу, як Лідзія Сяргееўна павольна апускаецца ў крэсла ля пульта. Твар адразу падаецца стомленым, хоць, здаецца, нічога асаблівага не здарылася. Відаць, дае сябе адчуваць псіхалагічнае напружанне. Адказнасць! Ад дыспетчара ў значнай ступені залежыць, як хутка будзе ліквідаваны пажар. Трэба валодаць добрай рэакцыяй, разважлівасцю, каб імгненна сарыентавацца — адкуль і колькі якіх машын трэба выслаць на месца, а калі трэба, дык і пад-

ся. Калі праз некалькі дзён я зноў завітаў сюды да ўжо знаёмай змены, мяне сустрэлі ўсмішкамі.

— Калі б вы засталіся з намі нанач, дык змаглі б паехаць на сур'ёзнае здарэнне, — сказала мне Лідзія Сяргееўна.

Папрасіў паказаць журнал рэгістрацыі пажараў. Скупыя, амаль тэлеграфныя радкі: «12.12.84 г. 00.1 мін. Пажар па вул. Ракасоўскага 143. 00.8 мін. — прыбылі. 00.9 мін. — пайшлі ў разведку. 00.10 мін. — дэкладуем: кватэра на чацвёртым паверсе гарыць адкрытым полымем. 00.16 — пажар ліквідаваны, выратаваны двое дзяцей».

Паспрабуй па гэтых запісах уявіць, як усё было на самай справе? Але мне пашанцавала — неўзабаве я пазнаёміўся з аперацыйнай брыгадай пажаратушэння, якая дзяжурыла ў той дзень, — маёрамі Леанідам Янкевічам і Мікалаем Сакаловым, капітанам Мікалаем Казловым. Яны непасрэдна выяздзілі на той пажар, кіравалі яго тушэннем. Ды не толькі кіравалі. Гэта капітан Казлоў, апрагнуўшы КІП, ратаваў дзяцей — загарнуўшы ў коўдру, вынес з моцна задымленага памяшкання.

— Пажар быў жахлівы, — раскаваў маёра Сакалоў. — Гарэла кватэра на чацвёртым паверсе пціпаўрховага дома, ды так гарэла, што агонь праз вонны захлістаў пяты паверх, да таго ж быў моцна задымлены лесвічны прахэт, тым самым адрэзаўшы дарогу да выратаваных жыхарам верхніх кватэр. Увогуле, цёмная марозная ноч, полымя, якое рвецца з ваком, людзі, што сабраліся на верхніх балконах і немым крыкам клічыць дапамогу. Хлопцы прабіраюцца да іх у КІПах, інакш прайсці нельга было. Дарчыцы, два словы пра гэты КІПы. КІП — кіслародны ізаляцыйны проціваз. Ён складаецца з маскі і металічнага запячэнага ранца, дзе пад ціскам знаходзіцца кісларод, якога хапае на дзве гадзіны. У кіпаўшчына і спецыяльны насьцом з вогнестойкага матэрыялу. Кіпаўшчык ідзе першым у агонь і дым. Раскаваў, што, бывае, ранец так награвецца, што кісларод літаральна апальвае горла. Бываюць выпадкі, калі ў агні плавіцца і адзенне. І яшчэ адна дэталі: дзве трэці пажараў даводзіцца тушыць у КІПах.

— А пажар ад чаго ўсцаўся, ды ноччу, калі людзі спяць ужо? — спытаў я.

Твары маіх субсяседнікаў адразу сталі мурмылі.

— Гаспадар кватэры, прозвішча яго Яновіч, цэлы вечар піў з хаўруснікам. Натуральна, дымілі цыгарэтамі, раскідваючы акуркі ва ўсе бакі. Калі ў кватэры пачало гарэць, гаспадар разам з госьцем кінуліся наўце-

ЗВАНІЦЕ на тэлефоне 01

ўнутранай службы, тансама работнік пажарнай аховы). За астатнімі пультамі сядзелі радыётэлефаністы радавыя Людміла Гаўрылаўна Чарнова і Ларыса Сяргееўна Сафроненка.

Насупраць пультаў, амаль на ўсю сцяну — светлапалан Мінска, на ім рэльефна абазначаны ўсе вуліцы, завулкі, тупікі — гэта каб імгненна тут, у цэнтры, можна было сарыентавацца і вызначыць самыя нароткі шлях да пажару.

Я цікаўлюся ў Лідзіі Сяргееўны, ці было што-небудзь сур'ёзнае ў іх змену? Не, кажа, не было. І ў папярэднюю — таксама (змена сутні дзяжурцы, двое адпачывае).

Раптам на адным з пультаў званок. Трубку падймае Ларыса Сафроненка, хвіліну слухае, потым, нахмурыўшы бровы, сярдзіта ў некага пытаецца:

— Ты яшчэ доўга будзеш спываць? А ну, хуценька пакладзі трубку!

Ларыса націскае кнопку на невялікім прыборы, які стаяць на пультах і нагадвае элэктронны гадзіннік, і экран высвечвае шэсць лічбаў — гэта нумар тэлефона, з якога толькі што званы званілі. Радыётэлефаністы набірае гэты нумар. Чую такую размову:

— Дык гэта ты спываеш па тэлефоне? Хто цябе навучыў набіраць 017 Пазаві бацькоў. На рабоце? Вечарам пазваню. Калі будзеш яшчэ сюды званіць, бацькоў аштрафуюм. Зразумей?

— І шмат такіх званкоў? — цікаўлюся я.

— Паўтары — дзве тысячы за змену, — чую ў адказ, — і гэта пры ліч-шасці сапраўдных здарэнняў.

Гэтымі, якіх іх тут называюць, фальшывымі выклікамі і тлумачыцца з'яўленне элэктронных прыбораў «Сава», якія здольны

праўду пачаўся пажар, а тэхніка ў ад'ездзе? Пануль па радыё накіруеў яе на месца здарэння, праходзіць нейкі час, а, бывае, і минуты рашаюць лёс людзей.

Раптам цішыню залы літаральна ўрывае голас дыспетчара:

— Паўтарыце адрас! Праспект Пушкіна, 32? Так, зразумела. Чакайце.

Тут жа, не марудзячы, выклікае бліжэйшую ад месца пажару пажарную частку, і дае распараджэнне выслаць на аб'ект дзве машыны для тушэння і машыну-лесвіцу — пажар на дзевятым паверсе, можа здарыцца такое, што пры дапамозе лесвіцы прыйдзецца ратаваць людзей.

Гляджу на гадзіннік: 12.32. Праз шэсць мінут чую, як па радыё нейчы голас дакладвае: «Прыбылі на месца, адпраўляемца ў разведку». Праходзіць яшчэ дзве доўгія минуты. Голас дыспетчара: «Дваццаць трэці, я «Ташкент», далажыце абстаноўку». Адразу ў адказ: «Дакладваю — ва ўказанай кватэры агонь няма, тут у адсутнасць гаспадароў прарвала трубу з гарачай вадой і суседзі, баючыся, што вада дойдзе да электраправодкі і замкне яе, — выклікалі пажарную».

Дыспетчар: «Вяртайцеся. Я пазваню ў домакіраўніцтва, каб адтуль выслаілі маніцэраў і

могу ім.

Пасля мне раскаваў і намеснік начальніка Упраўлення пажарнай аховы Міністэрства ўнутраных спраў БССР палкоўнік ўнутранай службы Віктар Адамавіч Лубінскі, і Уладзімір Фаміч Кудаленкін, як строга ідзе адбор людзей на пажарную службу. Бывае, што толькі што дэмабілізаваныя хлопцы, якія праходзілі службу ў падводным флоце, у танкавых або дэсантных войсках, тут не прапускаюцца ўрачэбнай камісіяй, якая асабліва пільна праварае псіхфізічныя якасці будучых пажарных — іх смеласць, адвагу, рэакцыю на стрэсавую сітуацыю.

— У першую чаргу мы ўсё ж бяром былых дэсанцікаў, — гаворыць У. Кудаленкін, — у іх няма так звананага страху вышыні, а гэта для пажарнага вельмі важна. Нядаўна мы праводзілі вучэнні — тушылі «пажар» у дваццацітрохпавярховай гасцініцы, якая яшчэ не здадзена ў эксплуатацыю. Маладзья пажарныя ўзбіраліся па знешняй сцяне пры дапамозе штурмавых лесвіц. Тут трэба быць смелым чалавекам. Хачу падкрэсліць, што вучэнні прайшлі паспяхова.

Але вернемся ў штаб пажаратушэння. Неўзабаве маё «дзяжурства» ў той дзень скончыла-

верце на слова, не менш магічны арэол, чым у іншых краінах). Некаторыя іранічна пасмейваюцца і ідуць далей. У іх хапае тактоўнасці не паказваць пальцам на тое, што, на іх думку, — чыстае непаразуменне. (У нечым яны такі мелі рацыю). У наш час у ЗША творы мастацтва часцей за ўсё ўспрымаюцца як аб'екты куплі-продажу, і калі на іх не пазначана цана — лічба з многімі нулямі, чакаць бурнай рэакцыі не варта.

Які ж тавар карыстаецца поспехам у масавага спажыўца мастацтва і што яму прапануюць, зыходзячы, натуральна, з попыту?

Нейкае ўяўленне аб густах сучаснай амерыканскай публікі можна зрабіць, пахадзіўшы па магазінах, дзе прадаюцца карціны, разлічаныя на шырокага пакупніка. Яны сканцэнтраваны ў асноўным на Трэцім авеню. Каб дэдацца пра самы ходкі тавар, не трэба праводзіць спецыяльнае даследаванне. Паўсюды: у вітрыне, на паліцах і проста на падлозе — творы, што нагадваюць папярковыя дываны і «карціны», якімі гандлярвалі на базарах у беларускіх мястэчках. Вельмі папулярныя ў амерыканскай публіцы такія «відзікі»: рэчка, лес, пахілы плот, свіран (стыль

кантры), усярэднены еўрапейскі горад з адзінокай дамай паўсвету з парасонам на першым плане — усе пад рэтра (на нашых дыванах дама звычайна ляжала на фоне альтанкі і лебедзяў); нацюрморт: ружы (для спальні). Усе варыянты ў пластмасавых рамках пад рэтра з намалёванымі кропкамі, што імітуюць паточанасць жучком. Асабіста мяне здзівіла не толькі аднастайнасць, але і даволі нізкая цана гэтых твораў ручной работы. Тлумачэнне прыйшло нечакана. У адным з амерыканскіх фільмаў (час выветрыў з памяці не толькі назву, але і змест) галоўны герой, уцякаючы ад некага, трапляе ў майстэрню, дзе некалькі дзесяткаў выхадцаў з Азіі (хутчэй за ўсё — з Паўднёвай Карэі) старанна капіравалі з арыгінала белы карабель на ядавіта-сініх хвалях. Гэты сюжэт ужо добра намезоліў вочы ў магазінах на Трэцім авеню.

Дзеля справядлівасці трэба адзначыць, што ў тых жа магазінах прапануюць сёе-тое і для «гурманаў». Есць копіі Міро, Шагала, ну і яшчэ, бадай, Далі (нават з асабістым подпісам мастака). Але, відаць, пасля таго, як сталі вядомы аферы з падробкамі пад карціны гэтага мастака, попыт на яго творы паменшыцца.

Зразумела, не варта даяраць толькі магазінам, што гандлююць шырпатрэбам. Я вырашыў звярнуцца да іншага барометра сучасных густаў амерыканскай публікі.

Публіка калі і лезла ў кішэню па грошы, дык толькі ўбачыўшы што-небудзь рэальнае, натуральнае, зразумелае. Прадаваліся, праўда, і карціны, напісаныя ў абстрактнай манеры. Наконт адной з іх разважалі паміж сабой двое, відаць, муж і жонка: «Я думаю, дарагая, гэтая чырвоная паласа справа будзе падкрэсліваць нашы шпалеры, а бжывае — канапу». «Так, любі, але вось фон не пасуе да фіранак. Не буду ж я купляць дзеля гэтай карціны новыя!» Мастак, які з безуважным выглядам, але з цікавасцю ўслухоўваўся ў спрэчку, нарэшце далікатна ўступіў у размову і прапанаваў намалёваць такую ж карціну з пэтрэбным колерам і нават памерам...

Не так даўно амерыканскі часопіс «Ньюсуік» паведаміў аб адкрыцці пасля рэканструкцыі Музея сучаснага мастацтва. Фатаграфіі новых інтэр'ераў сведчаць аб тым, што для іх абнаўлення спатрэбіліся немалыя сродкі. Адкрыццэ музея чакалі з неацяролівасцю многія. Вядома, і

ПАЛІТЫКА ІДЭАЛОГІЯ

МАСТАЦТВА ДЛЯ ГУРМАНАЎ

У нью-йоркскім музеі Гугенхайма ў пачатку 1982 года адбылася выстаўка твораў В. Кандзінскага. Пра Кандзінскага я сёе-тое чуў, гартаў альбомы рэпрадукцый. Да таго ж за мяжой туга па ўсім славянскім абстрактнае, так што ногі самі прывялі мяне на Пятую авеню.

У музеі з выпадку выходнага дня было даволі людна. Турыстаў, амерыканскіх і замежных, вэбій перш за ўсё сам будынак у выглядзе спіралі, які з'яўляецца архітэктурнай славутасцю Нью-Йорка.

Экспазіцыя, прысвечаная мюнхенскаму перыяду творчасці мастака, пачыналася з карцін, якія нагадвалі рускі лубок. Потым пайшлі лубкі а ля рюс. Нагадаем, што ў паветры ў той час, калі Кандзінскі жыў у Германіі, ужо адчуваўся подых навальніцы. Гэта было на-

пярэдадні першай вялікай трагедыі нашага стагоддзя — сусветнай вайны, а ў мастацтве — эпохі дэкадансу. Творы Кандзінскага ў сарэасблівай манеры адлюстравалі той шчымыліва-трывожны час.

...Употаі назіраю за рэакцыяй наведвальнікаў. Некаторыя з іх, бадай, і не ведаюць, калі была тая першая сусветная вайна недзе там, у Еўропе. Тым не менш, «імпрэсіянізм», «экспрэсіянізм» і іншыя «высокакультурныя» слоўцы многія чулі і цяпер стрымана-манерна выказваюць свае захапленні, употай сочаць за рэакцыяй спадарожнікаў; ужываюць, часцей за ўсё не дерэчы, мастацтвазнаўчыя тэрміны з мінай глыбокага разумення. (Усё-такі Еўропа: мастацтва для эліты, а не для якіх-небудзь мужланаў. А ім-парт з Еўропы, у тым ліку і ў мастацтве, мае ў ЗША, па-

кі, нават дзверы пакінулі адчыненымі (таму так хутка дым запоўніў лесвічны пралёт).

П'яны з цыгарэтай... Начальнік аддзела дзяржпажарнага надзору Мінскага ўпраўлення пажарнай аховы Аляксандр Барысавіч Баброўскі прывёў мне такія дадзеныя: з 325 пажараў, якія былі зафіксаваны ў сталіцы за 11 месяцаў мінулага года, у 43 выпадках (гэта недзе 13 працэнтаў) прычыны пажару —курэнне ў нецвярозым стане. Колькасць такіх выпадкаў толькі за апошні год патроілася. Бачыце, з'ява набывае сапраўды сацыяльны рысы. Праблема да свядомасці п'яну, хоць бы ў гэтым напрамку, пажарнай службе пакуль што не ўдаецца. І мне здаецца, што не ўдасца. Чаму? Таму, што п'яніца, па віне якога пачаўся пажар, не нясе за гэта ніякай крымінальнай адказнасці, самае большае, што яму пагражае — гэта штраф.

Я наўмысна зрабіў акцэнт на (хай даруе мне чытач такі эпітэ) «п'яных» пажарах. Зразу мела, ёсць дзесяткі іншых прычын, якіх можна так сказаць, трансфармацыі агню з сярба ў злейшага ворага. І амаль усе яны носзяць суб'ектыўны характар. Не праварыў, не дагледзеў, забыўся, не звярнуў увагі і г. д. і да т. п. Пяніну ўключаны прас, электрычны чайнік, тэлевізар, электрарубільнік на рабоце, не праварыў трансфарматар, не заўважыў, як пачала тлець ануца на падлозе, заснуў, п'янінушы на пліце варыцца ежу... І спяшаюцца на дапамогу чырвоныя машыны, і пажарныя перадаюць з рук у рукі, выносяць на руках, рызыкуючы жыццём, беспрэтомных людзей, робяць ім штучнае дыханне, накладваюць шыны на пераламаныя рукі і ногі, вяртаюць да жыцця (пра штучнае дыханне я счасна не дзелі прыгожага слоўца — усе пажарныя ў абавязковым парадку асвойваюць мінімум аказання першай медыцынскай дапамогі).

Рамкі газетнага рэпартажу стрымліваюць мяне. У маім блокноце запісаны дзесяткі самых розных здарэнняў — трагічных, паўтрагічных, нават трагікамічных, звязаных з тушэннем пажараў, ратаваннем людзей; а як хацелася б расказаць пра герояў пажарнай справы, у рэспубліцы больш як 600 чалавек узнагароджаны медалём «За адвагу на пажары», ёсць у пажарнай дружнае рэспублікі людзі, якія ўзнагароджаны гэтым медалём двойчы. Сярод іх маёр Алег Гаўдуровіч, камандзір аддзялення Канстанцін Муйшынік і інш.

Можна шмат расказаць пра сучасную тэхніку, якой узброена пажарная дружина рэспуб-

лікі. Я меў магчымасць пазнаміцца з архіўнай даведкай, прысвечанай гісторыі пажарнай справы ў Беларусі. Сто гадоў назад у Мінску была створана пажарная каманда, якая мела 4 ручныя пажарныя помпы, 8 бочак-вадавозак, адзін багорны ход, ручную механічную лесвіцу, выратавальны мех. Сто гадоў — ёсць сто гадоў і параўноўваць тагачаснае з сённяшнім не выпадае, але цяжка ўтрымацца, каб не ўспомніць аб бачанай мною вяснянай машыне-лесвіцы, якая на маіх вачах за лічаныя секунды ўзнялася на пяцідзсятиметровую вышыню — вышыню п'ятнаціціпаўвяхровага дома, а ў ліфце, які прымацаваны да гэтай лесвіцы, двое пажарных у момант узляцелі на самую вяршыню. Я бачыў помпавыя станцыі на колах, здольныя падаваць у секунду столькі вады, спецыяльныя машыны, якія тушаць агонь пенай і спецыяльным парашком.

Я прысутнічаў на пажарных вучэннях на адным з мінскіх мясанамінатаў, калі байцы ў КПАх за тры мінулы разгарнулі спецыяльную тэхніку ў цэу, дзе вырабляўся аміяк — вельмі небяспечная атрута. Дарэчы, я даведаўся, што пажарнымі падраздзяленнямі па ўсёй рэспубліцы ўзяты на асобы ўлік усе сховішчы небяспечных хімічных рэчываў, усе заводскія цэхі з павышанай пажарнай рызыкай.

«Дык чаму ўсё-такі гарыць?» — спытае каторы чытач. — Столькі ў нас выдатнай тэхнікі, адважных пажарных, а гарыць. І сапраўды, гарыць. Недзе да трох тысяч пажараў за год па рэспубліцы. І ахвяры ёсць. Летась загінулі ў агні сотні чалавек. Дык чаму так адбываецца? Я думаю, таму, што мы не змагаемся з гэтай бядой ўсе разам, усёй грамадой.

Калі мы гутарылі з Віктарам Адамавічам Лубінскім, ён, між іншым, расказаў, што нядаўна сустрэўся з намеснікам старшыні рэспубліканскага камітэта па прафзахадкацыі.

— Хіба яны таксама рыхтуюць пажарных? — спытаў я. — Ды не, — усміхнуўся мой субяседнік, — печнікоў! Калі больш дакладна — павінны іх рыхтаваць. Ведаеце, пачнік сёння ў нас ці не самая дэфіцытная прафесія.

— У іх хіба ёсць такая патрэба?

— Вялізная. У рэспубліцы яшчэ сотні тысяч дамоў маюць пачное ацяпленне. Ды, між іншым, не толькі ў вёсцы, у гарадах таксама. Па нашых зве-

стках, дзесяткі тысяч печоў патрабуюць тэрміновага рамонту, іначай — быць пажару. А рамонтаваць іх няма каму. Таксама праблема.

— І прыйшлі ў камітэце да згоды? — пацікавіўся я.

— Так, абяцалі ў адным з СПТВ рыхтаваць печнікоў.

Гэта толькі адна з дэталей часта невідочнай пачобнаму чалавеку прафілактычнай работы, якую вядуць пажарныя арганізацыі рэспублікі. Ёсць вялікая інспектарская служба, якая ажыццяўляе паўсядзённы нагляд за ўсімі пажаранебяспечнымі аб'ектамі.

Як расказаў мне Уладзімір Фаміч Кудаленкі, за адзінаццаць месяцаў 1984 года за парухненне правілаў пажарнай бяспекі ў Мінску было аштрафавана 2887 чалавек, у тым ліку 1920 службовых асоб.

Напярэдадні Новага года я пачуў па радыё выступленне начальніка аддзялення агітацыі і прапаганды УПА МУС БССР Мікалая Паўлавіча Аляксеевіча, прысвечанае супрацьпажарнай бяспецы ў час святкавання Новага года. Выступленне было насычана цікавымі фактамі і парадкамі. Пасля я пазнаёміўся з Мікалаем Паўлавічам — энергічным майрам, аддзяленне якога робіць нягала ў супрацьпажарнай прапагандзе. Дарэчы, работа кожнага пажарнага падраздзялення ацэньваецца ў першую чаргу не па тым, як хутка патушылі, а па тым, што няма чаго тушыць. Адна з лепшых пажарных часцей горада — часць № 8, якая ахоўвае Першамайскі раён сталіцы. Калі зайшоў у кабінет да начальніка часці Уладзіміра Паўлавіча Усіна, дык ён размаўляў з адным са сваіх падначаленых. Размова была, так сказаць, спецыфічная: «У Доме культуры будзтва, — гаварыў У. Усін, — вывелі разеткі на сцэне ля самай заслоны. Разумееш, уключыць сафіты, яны брэнць шмат электраэнергіі, можна адрозу замкнуць, а тут побач заслона... Ідзі адрозу туды і ўсё паглядзі на месцы, трэба іх прымусіць, каб разеткі перанеслі ў іншае месца».

Уладзімір Паўлавіч паказвае мне зводку: у параўнанні з пярэднім годам колькасць пажараў у раёне ўзрасла знізілася. Дарэчы, сам У. Усін мае медалі «За адвагу на пажары».

Вось такія яны, асобныя рысы калектыўнага партрэта нашай пажарнай дружны.

...Вы пачулі трывожную сірэну, вы ўбачылі, як імчыць па вуліцы, не звязваючы на светлафоры, чырвоная машына. Спыніцеся на хвілінку, праводзьце яе поглядам — праз некалькі мінут людзі, што сядзяць у машыне, уступаць у смяротную бойку з агнём.

М. ЗАМСКІ.

1 студзеня споўнілася 60 гадоў з дня нараджэння заслужанага артыста БССР, вядомага скрыпача Георгія КЛАЧКО. Скончыў Вышэйшае вучылішча ваенных капельмайстраў у Маскве, Беларускае дзяржаўнае кансерваторыю. Працаваў ваенным дырыжорам, затым — артыстам Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР. Выканаўчае дзейнасць сумяшчаў з педагогічнай у Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

у Вялікім тэатры оперы і балета СССР. З 1959 па 1964 гг. працаваў у тэатрах Уфы, Львова, Саратава, Улан-Удэ. У 70—80 гады быў мастацкім кіраўніком Дзяржаўнага ансамбля танца БССР, затым — галоўным балетмайстрам Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР.

11 студзеня — 75 гадоў з дня нараджэння заслужанага дзеяча мастацтваў БССР кінааператара Андрэя БУЛІНСКАГА. З 1935 года працаваў на студыі «Беларусьфільм». Быў апэратарам такіх мастацкіх фільмаў, як «Дзяўчына спяшаецца на спатканне», «Дніпро ў агні», «Дзеці партызана», «Зялёны агні», «Нашы суседзі», «Першыя выпрабаванні», «Масква — Генуя», тэлевізійныя стужак «Вялікае процістаянне» і «Доўгія вёрсты вайны». У 1967 г. узнагароджаны Дзяржаўнай прэміяй БССР за ўдзел у стварэнні фільма «Масква — Генуя». Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР 1949 г.

6 студзеня — 70 гадоў народнаму артысту БССР, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі СССР Сямёну ДРЭЧЫНУ. Выхаванец Беларускай студыі оперы і балета, ён стаў адным з вядучых салістаў нашай харэаграфічнай сцэны. Сярод нацыянальна-адметных вобразаў, створаных С. Дрэчыным у Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР — Сымон («Салавей» М. Крошнера), Васіль («Князь-возера» В. Залатарова) і інш. У 1942-44 гадах —

12 студзеня — 50 гадоў заслужанай артыстцы БССР Раісе КРАСОУСКАЙ. Скончыла Беларускае харэаграфічнае вучылішча. З 1960 года — салістка Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР. У рэпертуары пераважна характарныя партыі. Стварыла адметныя вобразы ў балетах беларускіх кампазітараў — Г. Вагнера, Я. Глебава, Цяпер Р. Красоўская — мастацкі кіраўнік вядомага харэаграфічнага ансамбля «Чараўніцы», удастоенага летась прэміяй Ленінскага намясала Беларусі.

там. Афармляў спектаклі па творах М. Клімковіча, К. Чорнага, Э. Самуіленка, А. Маўзона, А. Макаёнка, А. Кучара, К. Губарэвіча.

21 студзеня — 80 гадоў з дня нараджэння пісьменніка і тэатразнаўцы, заслужанага артыста БССР Яўгена РАМАНОВІЧА. Доўгі час быў загадчыкам літаратурнай часткі Першага БДТ (Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы). Аўтар п'ес «Крывая аблона», «Вір», «Каміні на дарозе», «Мост», «Палешуні», «Гаварыш Андрэй»; разам з П. Броўкам напісаў лібрэта оперы «Алеся» Я. Ціцючнага, а таксама быў лібрэтыстам балетаў «Падстаўная нявеста» Г. Вагнера, «Мара» Я. Глебава. Аўтар прэзінтывных твораў, мемуарных кніг, тэатразнаўчых нарысаў. Перакладаў для беларускай сцэны з замежных моў п'есы класікаў і сучасных драматургаў.

САБРАНА НА СЛУЧЫННЕ

Настаўнік са Слуцка Рыгор Родчанка даўно збірае фальклорныя і этнаграфічныя матэрыялы. Запісы народных песень, паданяў, абрадаў робіць як сам, так і карыстаецца дапамогай сваіх шматлікіх выхаванцаў, сярод якіх тансана ня мала людзей, улюбёных у культурную спадчыну свайго народа. Так у краязнаўцы з'явілася шэраг цікавых матэрыялаў, якія маюць не толькі гістарычна-навуковую каштоўнасць: пазасюбны з іх могуць быць выкарыстаны ўдзельнікам мастацкай самадзейнасці,

пры правядзенні сучасных абрадаў.

У сувязі з гэтым Рэспубліканскі навукова-метадычны цэнтр народнай творчасці і культурна-асветнай работы выдаў зборнік фальклорна-этнографічных матэрыялаў «Случыны «З вечага», падрыхтаваны Р. Родчанкам. У яго ўвайшлі песні-вяснянкі, любовныя, дажынкавыя, сямейныя, жартоўныя, бытавыя і іншыя, а таксама апісанне старадаўняга вясельнага абрадаў. Змешчана і некалькі назак. Е. ДРОМІН.

АД КАМІСІІ ПА ЛІТАРАТУРНАЙ СПАДЧЫНЕ ВАСІЛЯ БАРЫСЕНКІ

Адбылося пасяджэнне камісіі па літаратурнай спадчыне вядомага беларускага крытыка, вучонага-літаратуразнаўцы, акадэміка АН БССР В. Барысенкі. На пасяджэнні прысутнічалі: В. Каваленка (старшыня), А. Адамовіч, С. Андрэюк, Д. Бугаёў, С. Барысенка.

Камісія абмеркавала пытанні пераважна літаратуразнаўчай працы В. Барысенкі «Францішак Багушэвіч і праблема рэалізму ў беларускай літаратуры XIX стагоддзя», падрыхтоўкі да выдання кнігі ўспамінаў пра Васіля Васільевіча.

Камісія звяртаецца з просьбай прыслаць успаміны, матэрыялы, звязаныя з жыццём і творчасцю В. Барысенкі, на адрас: г. Мінск, 220100, вул. Кульман, 15, кв. 161. Забародная С. В.

АД КАМІСІІ ПА ЛІТАРАТУРНАЙ СПАДЧЫНЕ УЛАДЗІМІРА КАРАТКЕВІЧА

Адбылося пасяджэнне камісіі па літаратурнай спадчыне лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Уладзіміра Караткевіча. Абмеркаваны пытанні выдання творчай спадчыны і ўшанавання памяці вядомага пісьменніка.

Камісія звяртаецца да ўсіх асоб, якія маюць матэрыялы, звязаныя з жыццём і творчасцю Уладзіміра Караткевіча (рукапісы, пісьмы, фатаграфіі, тэксты публікацый у перыядыцы, успаміны), з просьбай даслаць іх у арыгіналах або копіях на адрас сакратара камісіі Наталлі Сямёнаўны Кучоўскай (сястры пісьменніка): 220030, г. Мінск, вул. К. Маркса, 36, кв. 24, тэл. 22-22-38.

аматары мастацтва, але, як сведчыць аўтар інфармацыі, больш за ўсё людзі, для каго мастацтва — прафесія. Не, яны не ствараюць творы мастацтва, яны імі гандлююць. Што зараз павінна быць у модзе? Абстрактызм, прымітывізм, сюррэалізм? Зусім як перад парыжскімі дэманстрацыямі мод (міні, максі, рэглані), амерыканскаму бізнесу трэба быць гатовым да аўкцыёнаў твораў мастацтва. І як на парыжскіх дэманстрацыях адзена моды вызначаюць не мадыстыкі з парыжскіх прадмесцяў, а гучныя імёны (Дыяна фон Фонтэрберг, П'ер Кардэн, Дзіор), так і мастаку з Грынвіч-Віладж не варта марыць убачыць свае карціны ў Музеі Сучаснага мастацтва ці на аўкцыёне ў Крысці (зрэшты, пры жыцці). І тут, і там, ідзе гандаль гучнымі прозвішчамі, якія б гарантавалі надзейнасць укладання капіталу. Біржавы механізм гэтага гандлю вельмі складаны і патрабуе асобнай гаворкі. Хацелася б прывесці толькі невялікі прыклад. У адным з лістападаўскіх нумароў газеты «Інтэрнэшнл геральд трыбюн» была змешчана інфармацыя аб аўкцыёне, што нядаўна быў праведзены нью-йоркскім філіялам фірмы «Крысці». Згодна са змешчаным у газеце артыкулам, «лю-

бы твор, на якім стаіць подпіс вядомага мастака і які з'яўляецца тыповым для гэтага майстра, да таго ж дастаткова вялікім па памеры, звычайна прадаецца па цене, намнога вышэйшай за вызначаную, якая б пры гэтым ні была мастацка вартасць твора. У той жа час высокамастацкія, але невялікія па памеры ці неназойлівыя творы часта прадаюцца па нізкіх цэнах». Так, пэтычны пейзаж Пісаро, намалеваны ў стылі рамантычнага імпрэсіянізму, не прывабіў пакупнікоў: быў прададзены па доволі нізкай цене. Праз пяць мінут самы няўдалы, на думку аўтара артыкула, пейзаж Рэнуара «Пляж у Парні» быў прададзены за 330 тысяч долараў. Не вельмі ўдалы партрэт жанчыны таго ж мастака быў прададзены за 1,76 мільёна долараў. Прычыну знайсці не цяжка. Прозвішча Рэнуара — больш гучнае для ўкладальніка грошай, чым Пісаро, да таго ж твар жанчыны на палатне адпавядаў галівудскаму ідэалу прыгажосці. У канцы аўкцыёна быў выстаўлены партрэт аголенай жанчыны, намалеваны Медыльяні. Ён быў прададзены за 4,62 мільёна долараў. І хоць, на думку знаўцоў, цела было занадта пухлым, а на твары — нічога, апрача сенты-

ментальнасці, карцін, створаных Медыльяні з аголенай натурай, засталася так мала, а памеры карціны — такія вялікія (дадаючы ж такое гучнае імя!), што цена дасягнула астранамічнай лічбы.

...Ужо добра засумаваўшая ад абстракцыянісцкіх опусаў Кандзінскага, публіка паскорвала ходу. Але вось у самым нізе паток сцішыўся, ледзь не стварыўшы пробку. Філасафічны і крыху пыхлівы сум на тварах змяніўся ўласцівай амерыканцам вонкавай экзальтаванасцю: «Файтастычна!», «Выдатна!». Падшоўшы бліжэй, я ўбачыў, што наведвальнікі выстаўкі стоўпіліся каля невялікай скульптуры конніка, самай звычайнай, што адносілася да пастаяннага дэкору музея, мела арнаментальныя функцыі і таму была безыменнай. У каня было чатыры нагі, адна галава, а ў конніка дзве нагі і дзве рукі і таксама адна галава. Гэта так расчуліла публіку, што воклічы захаплення чутны былі нават у тых экутках, дзе сіратліва віселі (пад асобным наглядом вартаўнікоў) непаўторныя сваёй аднолькавасцю палос і кватратаў «шэдэўры».

У. СОЛЬСКІ, міжнародны аглядальнік «ЛіМа».

Да пачатку працоўнага дня яшчэ паўгадзіны. Але Пятрусь Кароўна сядзіць ужо за сваім аднатумбавым жоўтым сталом. На ягоным твары задавальненне: ён у новым, з іголачкі, шэрым насьцюме, які апрануў упершыню. Круглую ягоную галаву з чубам і адтапыранымі вушамі трымае над пінжаком хударлявая шыя. Яна ж нахіляе гэта галаву да рукапісу, і Кароўна гартае лісты, вычытвае рукапіс і слухае: у калідоры грукваюць дзверы і чуецца шорганне ног. Няспешныя крокі набліжаюцца і здаюцца зусім знаёмымі.

«Ён!» — беспамылкова вызначае Кароўна, хапае са стала аловак і робіць рабочую позу.

Адчыняюцца дзверы і...
— Купілі новы насьцюм? — задаволенна накістае загадчык пасля прывітання. — Вітшую!

Загадчыку і спраўды пры-

ТАКТЫК

ёмна бачыць абноўку на сваім падначаленым, а таксама яго стараннасць у рабоце.

— Дзякуй, — кажа чырваненочы ад пахвалы, малодшы рэдактар і чанак працягу размовы, бо адчувае, што гэта — толькі «запеўка».

— Колькі? — дзелавіта цікавіцца кіраўнік, узвышаючыся над Кароўнам, якому знакам руні дазваляе сядзець за сталом.

— Кароўна глядзіць на яго знізу і называе цану, пры гэтым акругляе суму ў большы бок.

— Амаль як і мой, — не зніжае цікаўнасці да пакупкі загадчык, разглядаючы насьцюм-тройку, у якой асабліва фасоніць камізэлька.

— Хоць не, — чамусьці

раптам папраўляецца ён. — Мой насьцюм наштуе меней.

Гэтае прызнанне для Кароўні быццам бальзам на душу. Ён адчувае сябе імянінікам, якога прыйшлі віншаваць не з пустымі рукамі. Адначасова яму вельмі шкада, што ўрачыстасць адбываецца без сведак.

Між тым загадчык не пачкае Кароўку і цягне руку да пінжака.

— Хоць не, — уздымае ён, добра памусолюшы пальцамі лаціан пінжака. — Мой, бадай, горшы.

Вынік агляду дзейнічае на Кароўку, як халодны струмень вады на загараючага пад сонцам адпусніка, які далёка ад службы ў адных плаўках пазнае асалоду адпачынку.

— Памылцеся, Раман Львовіч, — усноўвае і гора пратэстуе ён. — Гэта мой — горшы!

Раман Львовіч адпуснае лаціан пінжака, які прыгожа ляжыць на ладным Кароўку, і прачытвае на твары падначаленага ўсю гаму яго пачуццяў.

«Аднак гэты малодшы, відаць, можа далёка пайсці», — думае Раман Львовіч, пабачыўшы ўсмешкаецца Кароўку і, зрабіўшы паварот на 180 градусаў, трымае кірунак да выхаду.

Кароўна паварочваецца за ім, як ланатар, і глядзіць у спіну загадчыку, пакуль той не знікае ў дзвярах...

Дробязная дэталі: новага насьцюма свайго загадчыка Кароўна на рабоце ў вочы ніколі не бачыў, а да сябе ў госьці Кароўку той нават і ў думках не запрашаў!

В. РЭХАУ.

У профіль і анфас

Рыгор БАРАДУЛІН

Ігар ДАВРАЛЮБАУ

Віктар ТАРАСАУ

Сяброўскія шаржы
К. КУКСО.

Язэп ТАУШЧЭЗНЫ

МІФАЛАГІЧНАЯ ГІСТОРЫЯ

— Дазволь увайсці, Гентар. Добры дзень. Гэта я, твой малодшы брат Гэлен.

— Заходзь, брат, заходзь, хоць я і вельмі спяшаюся... Але дзе твой меч, брат, твае даспехі? Трэба ж ісці барацьбіць Трою, пачалася вайна.

— Гентар, ты ведаеш, што багі надалі мне талент прадбачання. Гэту вайну мы прайграем. Я пераходжу на бок грэкаў, брат. Раю і табе зрабіць тое ж самае.

— Так-ак... Значыць цябе трэба называць ужо не братам, а здраднікам, Гэлен?

— Усё гэта словы, Гентар, словы! Жыць застанешся, воль што галоўнае. Інакш — загінеш. І гэта мне таксама вядома.

— Прэч з дарогі, брыдота! Пляваць на твае прабачэнні. Лепш загіну, але не здраджу Трой. Прэч!

— Брат, сын бацькі Прыяма і маці майй Гекубы, спынісі!

— Воўн табе брат, прэварачаны!

Што было далей — вядома. Як і прадказваў Гэлен, Гентар загінуў, а Троя пала. Гэлен жа застаўся жывы і ажаніўся з удавой Гентара — Андрамахай. Кажуць, што і цяпер Гэлен матэрыяльна жыве няблага і што ён вельмі задаволены тым, што застаўся жывы.

Гэлен жывы, але людзі мінаюць яго дом. Яны нават забыліся на тое, што ёсць недзе такі Гэлен. Людзі помняць мужана Гентара...

Анатоль ЗЭКАУ

ТАННЫ НАПІТАК

Пад белымі таполямі начама
Я слодыч п'ю тваіх
цнатлівых губ.

Мікола МЯТЛІЦКІ.

Хай нехта бавіць час за чаем,
Шунае ісіну ў віне,
А я ўрачыста адзначаю,
Што гэта ўсё не для мяне.

Ні газіроўкі, ні налівак
Купляць за грошы не хачу,
П'ю слодыч губ тваіх
цнатлівых —
і ні капейкі не плачу.

Уладзімір МАЦВЕЕНКА

Прызнанне паэта

Мне з'явіўся ў сне Пегас,
Я яго за грыву — раз!
Ад мяне ён прэч ірвецца,
Хачу ўлезці — не даецца.
Адпусціць жа не магу...
Так з ім побач і бягу.

Мемуарыст

Усе падзеі, факты, мары
Загнаў даўно ў мемуары.
Але без справы ўсё ж не
можа ўсёдзець —
Ён піша мемуары пра...
суседзяў.

Уладзімір ПРАВАСУД

Байкапісец

Не быў ніколі ў засмучэнні,
Сваіх ён звычак не парушыў:
Жыве байкар у акружэнні
Звяроў і птушак.

Аксён МЯДЗВЕДЗЕНКА

З ЧЫЙГО ГНЯЗДА?

Да гусінай чарады прыбыла
нейкае птушаня.

— Якое яно няўклуднае!
— прамовіла Гуска. — Прагонім яго прэч.

— Няёмка перад суседзямі,
— спрабаваў запырчыць Гуска. — Дзіця ж... Можна, паспрабуем яго навучыць лятаць?

— Тут і сваім рады не дасі,
— замахаў крыламі гаспадыня. — Падзень яго, куды хочаш.

Прыгладзіў Гуска прыблуднае птушаня, прычупурыў і прысёў яго да Качара.

Той паглядзеў на птушаня і аж закахляўся ад смеху:
— Вось гэтую кучу пер'я навучыць лятаць і плаваць?

— Дык яно ж такое шэрае,
які і вы, — намагаўся пераканаць яго Гуска.

— Нах-нах-нах, — яшчэ больш зайшоўся рогатам Качар. — А вы паглядзіце на яго хвост. Выбачайце, я не дурны, каб браць бяду на сваю галаву.

Пайшоў Гуска да Крумкача.

— Ану, павярнісі, — звярнуўся той да птушаняці. — А цяпер распраў крылы і выцягні назад правую лапу... Лёбра. Пасначы цяпер воль так... Маладзец. Паспрабуй дастаць дзюбаю хвост... А цяпер снажы: «Нар-р-р».

Беднае птушаня аж пасінула ад натугі, але накінуць так і не здолела.

— Не, народжаны поўзаць лятаць не можа, — сказаў Крумкач. — Пакажыце яго Страусу, магчыма, ён бегаць ды снажыць гэтага бедлага навучыць.

Страус у птушыным царстве меў рэпутацыю не абыйшога педагога. Не мінула і месяца, а птушаня ўжо магло стаць на адной лапе.

— Штосьці яму перашкаджае бегаць, — падзяліў сваімі сумненнямі Страус, пабачыўшы Гуска. І раптам яго асяніла: — Крылы! Ну, канечне, крылы. Трэба не адкладна іх падрэзаць...

Але калі ён вярнуўся дадому, птушаняці там не было. Толькі страусянаты, узнімаючы ўгору галавы, пра штосьці лепталі. Бацька таксама задрэў галаву ў неба.

У бланітнай высі, паміж белых хмурынак, шырона распластаўшы крылы, кружыў арол. А побач з ім, крыло ў крыло, лятаў яшчэ адзін.

— Гляньце, гляньце! — закрывала Гуска. — Гэта ж наша гусляні! Якая пластычнасць палёту! А размах крыла!

— А хто яго навучыў лятаць? — пранаркаў з кучы гною Крумкач. — Яно ж не калі і на птаху не было падобна.

— І ўсё ж без майй парадзі нічога б у вас не выйшла, — дадаў Качар.

— Годзе вам надрывацца, — перакрываў усіх Страус. — Вы лепей снажыце, з чыйго гнязда яно ўзляцела так высюла!

Пачалася сумятня. Кожны даказваў сваю заслугу. Толькі арлы пра тое ўжо не чулі. Яны набірлі вышыню.

Пераклаў з украінскай
В. НЕСЦЯРОВІЧ.

ФРАЗЫ

- Мець панклонікаў — таксама талент.
- Каб пажынаць плады творчасці, не спачывайце на лаўрах.
- З усіх знакаў прыпынку — найболей таленавітая кропка.
- Чым бы парадыст ні цешыўся, абы чытачы смяліся.
- Рух думкі — сродак ад душэўнага застою.
- Крык душы і без мікрафона чутны.
- Любіў панрасавацца, а яго хвалілі за самакрытыку.
- Чым большы талент, тым больш у яго плагіятараў.

Ю. РЫБНІКАУ.

з 14 па 20 студзеня 1985 года
14 студзеня, 20.05

ДЗЕННІК УСЕСАЮЗНАГА АГЛЯДУ самадзейнай мастацкай творчасці, прысвечанага 40-годдзю Пераносі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

Вы ўбачыце выступленне ансамбля песні і танца «Беларусачка» з Маладзечна, вакальна-інструментальнага ансамбля «Чырвоныя пагонь», хору і танцавальнага ансамбля завода імя Вавілава.

15 студзеня, 20.25

КАНЦЭРТ ТРЬОЮ БАЯНІСТАУ БЕЛДЗЯРЖКАНСЕРВАТОРЫІ.

У праграме творы кампазітараў Д. Смольскага, Я. Глебава, В. Малыя, І. Лучанка, У. Алейнікава, А. Мунцана, Г. Мандруса.

19 студзеня, 11.15

ТЭЛЕФЕСТЫВАЛЬ НАРОДНАЯ ТВОРЧАСЦІ, В. ЯНОУ. «САЛАУІНАЯ НОЧ».

Спектакль народнага тэатра Пінскага гарадскога Дома культуры.

19 студзеня, 14.55

«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛПТУРЫ».

Перадача знаёміць з работамі беларускіх мастакоў, прысвечанымі Вялікай Айчыннай вайне.

19 студзеня, 17.05

«МОЯ РОДНЫ КУТ».

Вы пазнаёміцеся з роднымі мясцінамі І. Мележа.

19 студзеня, 18.25

«НАШЫ ГОСЦІ».

Выступае эстраднае ансамбль «Атлантык» Калінінградскай філармоніі. У праграме дэкаваў творы савецкіх і замежных кампазітараў.

19 студзеня, 23.00

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦАЦІ».

Музычная праграма з удзелам эстраднага аркестра пад кіраўніцтвам народнага артыста СССР К. Арбеліна.

20 студзеня, 14.35

МУЗЫЧНЫЯ СПЕКТАКЛІ ТЭАТРАУ КРАІНЫ С. КАРТЭС. ОПЕРА «МАР-КІТАНКА».

Спектакль Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета Маладзечна С.СР. Гэта першае звяртанне да твора Б. Брахта «Матухна Мураж і ле дзеці». Вядзе перадачу — музыкантавец Г. Хаймінава.

20 студзеня, 18.00

ТЭЛЕВІЗІЙНЫ ФЕСТИВАЛЬ НАРОДНАЯ ТВОРЧАСЦІ.

Вы пазнаёміцеся з аматарскімі тэатрамі Мінскай, Брэсцкай і Гродзенскай абласцей.

УСЕНАРОДНАЯ БАРАЦЬБА У БЕЛАРУСІ СУПРАЦЬ НЯМЕЦКА-ФАШЫСЦКІХ ЗАХОПНІКАУ У ГАДЫ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ. У трох тамах. На рускай мове. Том 2. Мн., «Беларусь», 1984. — 4 р. 10 к.

У. ГНІЛАМЕДАУ, Іван Мележ, Нарыс жыцця і творчасці. Мн., «Народная асвета», 1984. — 30 к.

ДАЛЯГЛЯДЫ, 1984, Мн., «Мастацкая літаратура», 1984. — 1 р. 60 к.

ЯК ХОДЗЯЦЬ ДРЭВЫ. На рускай мове. М., «Детская литература», 1984. — 10 к.

М. ЛАМАНОСАУ, Г. ДЗЯРЖАВІН. Выбранае. На рускай мове. М., «Правда», 1984. — 1 р. 80 к.

Я. РАДКЕВІЧ. Сутокі дзён. Раман. Мн., «Мастацкая літаратура», 1984. — 1 р. 60 к.

СУЧАСНІК—84. Мн., «Мастацкая літаратура», 1984. — 55 к.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 04018 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, наместніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтваў — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масавай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, нарэнтарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўданыя, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцензіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (наместнік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАІНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.